

15 красавіка 1994 г.

№ 15 (3737)

Кошт 150 руб.

БЕЗ КАМЕНТАРЫЯЎ

Аляксандр УРБАНОВІЧ: «Сярод тых, хто прачытаў першы лютаўскі нумар «Гомельскай праўды» і палічыў неабходным пазваніць у рэдакцыю, людзей маладзейшых за 40 гадоў аказалася 26%. Калі звярнуцца да статыстыкі, можна даведацца, што асобы маладзей 40 гадоў складаюць 2/3 усяго насельніцтва. Аднак жа за мітуснёй паўсядзённых спраў гэтыя людзі «дэлегавалі» сваё прадстаўніцтва старэйшай адной трэці, якія зрабілі 74% званкоў у рэдакцыю. Тут ёсць над чым задумацца, і вельмі глыбока. Ці не адбудзецца тое самае на выбарах прэзідэнта і новага парламента?»

3

РАСІЯ АДКРЫВАЕ АПОШНЮЮ КАРТУ

Э. АРОЧКА: «Зусім магчыма, што Расія з тактычных меркаванняў пойдзе на некаторыя часовыя ўступкі, каб хоць фармальна мы некаторы час лічыліся незалежнымі. Але ж усё фактычна будзе ў іх руках і да агульнага бюджэту застанецца адзін крок...»

5

ПЕСНЯ ТАРАСОВА

Барыслаў СЦЕПАНЮК: «Мы часта звяртаемся да слова «дружба», якая яднала савецкія народы. А ці ж то была сапраўдная дружба, калі ў засек ссыпалася залатое зерне, а потым размеркавальнікам выдавалася кожнаму пайка, каб ты хоць існаваў, не кажучы ўжо пра абяцаны камунізм».

12

Аркестр — у студыі. З «птушынага палёту»...

ДРУГОЕ НАРАДЖЭННЕ «АГАТКІ»

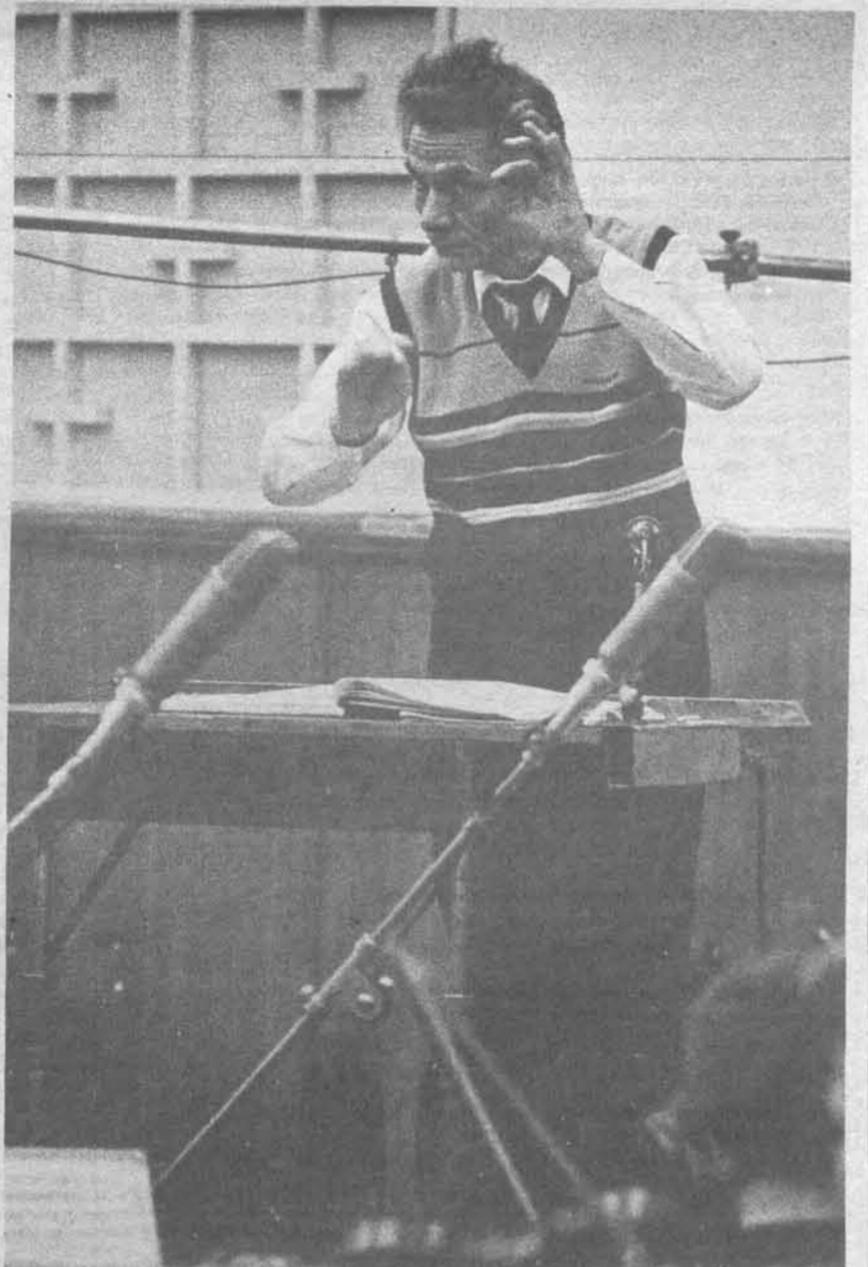
Гэтыя фотаздымкі занатавалі пэўную гістарычную падзею: на Беларускім радыё ідзе запіс оперы Я. Д. Голанда «Агатка», з нябыту ўзваскрасе твор, што пабачыў свет у Нясвіжы 210 гадоў таму.

Славуты Караль Радзівіл — Пяне Каханку — загазаў яго Яну Давіду Голанду (спрактываванаму кам-пазітару, сябру Ф. Э. Баха), якога запрасіў на працу з Нямецчыны ў Нясвіж. Лібрэта «Агаткі» напісаў сваяк магната, таленавіты музыка Мацей Радзівіл. Паводле некаторых крыніц ён лічыцца сааўтарам музыкі.

Калі польскі кароль Станіслаў Аўгуст Панятоўскі наведаў Нясвіж па дарозе на сойм у Гародню, Пяне Каханку наладзіў пышны прыём, важным момантам якога быў музычны дарунак — выкананне вялікай оперы (у «Агатцы» 3 акты), створанай па ўсіх канонах тагачаснага еўрапейскага музычнага тэатра. Гісторыя захавала і дату першай пастаноўкі «Агаткі» — 17 кастрычніка 1784 года.

Пасля нясвіжскай прэм'еры «Агатка» з поспехам ішла ў тэатрах Любліна, Варшавы, Познані, Кракава, Львова. Ажно да 1926 г. ёй быў накіраваны шчаслівы тэатральны лёс. А потым доўгі час опера лічылася страчанай і толькі прыгадвалася ў працах польскіх ды рускіх даследчыкаў. У сховішчах Кракаўскай нацыянальнай бібліятэкі партытуру «Агаткі» знайшла беларуская музыказнаўца Вольга Дадзіёмава, пра што яна распавядала на старонках «ЛіМа».

І вось скапіраваная партытура «Агаткі», дзякуючы дапамозе польскіх калегаў, аказалася на радзіме. Як мяркуе В. Дадзіёмава, гэта, магчыма, сама нясвіжская, а магчыма, самая блізкая ёй па часе і самая поўная копія. З сярэдзіны 20-х гадоў «Агатка» больш не ставілася,

(Працяг на стар. 3)

Дырыжыруе А. Лапуноў.

12 КРАСАВІКА — ДЗЕНЬ ГАНЬБЫ

«Аб'яднанне» грашовых сістэм Расіі і Беларусі ўрэшце адбылося. Дзякаваць Богу, толькі на паперы. А папера, як вядома, сцерпіць усё. У тым ліку і здзек з Беларускай дзяржавы, з суверэннага і гонару народа Беларусі. Папера сцерпіць ігнараванне палітычнай рэчаіснасці, аб'ектыўных законаў эканомікі.

Напярэдадні высокапасадыны чыноўнікі, адказныя за палітыку і эканоміку нашай краіны, запэўнівалі грамадства, што нават гаворкі не можа быць пра гандаль суверэннага, што нельга дапусціць, каб Нацыянальны банк Беларусі ператварыўся ў філію Цэнтральнага банка Расіі. І вось дагавор, «плод напружанай восьмимесячнай работы», у якім зафіксавана, што, па сутнасці, уся фінансавая палітыка пасля аб'яднання грашовых сістэм будзе ажыццяўляцца Цэнтральным банкам Расіі. Нацыянальны банк Беларусі мусіць перадаць Цэнтральнаму банку усё свае актывы і валютныя сродкі. Канстатуецца таксама, што паколькі гэта палажэнне супярэчыць Канстытуцыі Беларусі (якой, дарэчы, так ганарыцца наш Вярхоўны Савет і асабіста т. Кебіч), дык яна павінна быць прыведзена ў адпаведнасць з дадзеным дагаворам.

В. Кебіч, выступаючы перад прэсай пасля падпісання папер, сказаў, што калі нешта не атрымаецца ў Вярхоўным Саветах (а толькі вышэйшая заканадаўчая ўлада можа ўносіць змены ў Асноўны Закон), дык ён звернецца непасрэдна да народа, наладзіць ці то рэферэндум, ці то апытанне, ці яшчэ што. Прычым прэм'ер-міністр дэманстраваў перад тэлекамерамі ўпэўненасць, што народ Беларусі скажа «так» расійскаму рублю і

«не» — дзяржаўнай незалежнасці. Ва ўрадавай дэлегацыі Беларусі на перамовах у Маскве знайшоўся толькі адзін прынцыповы чалавек, старшыня Нацыянальнага банка спадар Багданкевіч. Ён хоць і падпісаў дакумент, які можа паставіць крыж на існаванні Нацыянальнага банка Беларусі, а з ім і ўсёй крэдытна-грашовай сістэмы нашай краіны, але з сур'ёзнай агаворкай. Свой учынак ён абгрунтаваў нежаданнем парушаць Канстытуцыю, перавышаць свае паўнамоцтвы, замахвацца на прэрагатывы Вярхоўнага Савета.

Згодна дагавору расійскі рубль прыйдзе на Беларусь паступова. Ужо з першага мая будзе адменена плата за транзіт расійскіх грузаў, нафты, газу праз тэрыторыю Беларусі, па сутнасці, пад расійскую юрысдыкцыю прыойдуць базы стратэгічных узброеных сіл на нашай зямлі. Нават цяжка падлічыць, колькі пры гэтым Беларусь страціць так неабходнай ёй (хоць на тыя ж лекі для чарнобыльцаў) валюты. Ну, а расійская грашовая нааўнасць, прышэсця якой так чкае мясцовы люмпен, з'явіцца ў нас толькі пасля ратыфікацыі дагавора Вярхоўным Саветам (ці, як выказваецца саўмянаўскай прэса, «пасле палітычнага волезъяўлення народа Беларусі в сувязі з аб'ядненнем сістэмы с Рассией»). Прычым абмену «зайчыкаў» на расійскія рублі

па курсе адзін да аднаго падлягае толькі 200 тысяч рублёў на адну асобу, астатняе — па рэальнай пакупной здольнасці (недзе 5—6 «зайчыкаў» за рубель).

А што далей? А далей Расія возьме ў залог нашы газ- і нафтаправоды, заводы-гіганты (такое цалкам можна дапусціць). І недзе ў верасні мяркуецца здзейсніць і «палітычнае аб'яднанне» Беларусі з Расіяй. Бо, як заявіў В. Кебіч, грашовае аб'яднанне — «это только первый этап большого маршона».

Падпісаны ў Маскве дагавор народзіць у Расіі і ў асяродку расійскай «пятай калоны» на Беларусі хвалю імперскай эйфарыі. Аднак далёка не ўсе ў Расіі ў захапленні ад дагавора. Аўтарытэты эканаміст, дэпутат Думы спадар Фёдарав, адразу пасля падпісання, каменціруючы падзею, адзначаў, што аб'яднанне грашовых сістэм можа прывесці да змены (падзення) урада РФ, што «беларусы завялі сваю эканоміку ў тупік, а пасля аб'яднання рубля і «зайчыкаў» непрадказальнай становіцца і расійская эканоміка».

«Гладко было на бумаге, да забыли про овраги. А по ним ходить», — сказаў калісьці расійскі класік. Нібыта пра сённяшні дзень. У дагаворы палітычныя амбіцыі дамінуюць над эканамічнай мэтагоднасцю. Як на добры розум, дык яго трэба было б яшчэ даводзіць да ладу альбо, па-руску кажучы, «отбросить за ненадобностью» і больш да яго не вяртацца. Але амбіцыі, тым больш палітычныя, не заўжды стасуюцца са здаровым сэнсам.

Гэтым дагаворам Расія зрабіла сваю ўнёску ў прэзідэнцкую выбарчую кампанію на Беларусі. Расія паставіла на Кебіча? І гэтым самым супрацьпаставіла сябе маладой беларускай дэмакратыі, самой ідэі незалежнасці Беларусі?

Пётра ВАСІЛЕЎСКИ

На пятай старонцы мы змяшчам матэрыялы па пытанні «рублёвай зоны», якія ў чымсьці, у святле апошніх падзей, паспелі састарэць, але сэнс гэтай палітычнай акцыі выкрываюць дакладна.

Як для каго, а для нашай рэдакцыі надзвычайнай падзеяй стаў нявыхад чарговага нумара «ЛіМа» ў запланаваны час. Чытачы атрымалі чатырнаццаты нумар не ў пятніцу 8 красавіка, а ў сераду 13-га. Падобныя выпадкі ў гісторыі «ЛіМа» можна пералічыць па пальцах. Калісьці, у часы «перабудовы», газета не выйшла ў тэрмін, бо цэнзура ў апошні момант зняла з паласы матэрыял аб бальшавіцкім тэроры на Беларусі. Цяпер цэнзуры нібыта няма. Сёння прычына несвоечасовага выхаду штотыднёвіка, так бы мовіць, праявілася: не было паперы. Такія нашы сённяшнія рэаліі — «камплектуючых» недастае не толькі прамысловасці, але і культуры. А прабліску хоць бы надзеі на нешта лепшае — ні знаку. Хутэй наадварот: пагрозна і неадступна насаўваецца ўсеагульны абвал. А між тым трывожныя галасы шматлікіх чытачоў, якія, не атрымаўшы «ЛіМа» ў пятніцу, званілі ў рэдакцыю, адразу ж лагаднелі, пачушы словы пра паперу. Вось калі б нечыя прошукі, калі б цэнзура... А адсутнасць паперы (паліва, металу) — гэта так звычайна, гэта так будзённа... Але, але, звякліся, змірыліся. Яны. Мы. Усе.

СВЯТА ТЫДНЯ

12 красавіка — Суветны дзень авіяцыі і касманаўтыкі. Для Беларусі гэтае свята мае асаблівае значэнне, бо сярод першых дзесяткаў людзей, якія зведзілі адсутнасць зямнога прыцягнення, ёсць і два беларусы — Пятро Клімук і Уладзімір Кавалёнак, бо, урэшце, і першы касманаўт Зямлі Юрый Гагарын таксама крыху беларус — ён ураджэнец Смаленшчыны, зямлі, якую спрадвеку называлі беларускай.

ВАНДРОЎКА ТЫДНЯ

М. Грыб, пра якога гавораць як пра магчымага кандыдата ў прэзідэнты, меў вандроўку на Віцебшчыну. Вандроўка закончылася сустрэчай з выбаршчыкамі і прэсай. У часе сустрэчы М. Грыб урачыста паведаміў, што ён «Савецкага Саюза не развальваў», і таму, значыць, за паслявіскулёўскія праблемы адказнасці не нясе. Закрануў Старшыня ВС і культурныя пытанні. На ягоную думку, сённяшні стан Беларускай мовы ў Беларускай дзяржаве праблема захавання яе палітычнай незалежнасці — адзін з галоўных індыхатараў, па якіх нам давядзецца ацэньваць кандыдатаў у прэзідэнты. Для нармальнай дзяржавы было б абсурдна, калі б Прэзідэнтам яе імкнуўся стаць дзеяч, які выступае за скасаванне незалежнасці. У нашых умовах гэта, на жаль, — рэальнасць. І давядзецца пільна прыглядацца да асоб кандыдатаў — памылка можа дорага каштаваць народу Беларусі.

ЦЫТАТА ТЫДНЯ

15 красавіка афіцыйна пачынаецца прэзідэнцкая перадвыбарчая кампанія. У сувязі з гэтым Валянцін Жданко ў публікацыі «Кепскі той палітык, які не марыць стаць прэзідэнтам» («Звязда», 12 красавіка) піша: «Будучыня Беларусі, праблема захавання яе палітычнай незалежнасці — адзін з галоўных індыхатараў, па якіх нам давядзецца ацэньваць кандыдатаў у прэзідэнты. Для нармальнай дзяржавы было б абсурдна, калі б Прэзідэнтам яе імкнуўся стаць дзеяч, які выступае за скасаванне незалежнасці. У нашых умовах гэта, на жаль, — рэальнасць. І давядзецца пільна прыглядацца да асоб кандыдатаў — памылка можа дорага каштаваць народу Беларусі».

ПАДВЫШКА ТЫДНЯ

На жаль, гэтая намінацыя ўсё часцей з'яўляецца ў «Коле дзён». Гэтым разам выраслі цэны на гарэлку. Цяпер «Руская» каштуе 9.030, «Пшанічная» і «Сталічная» — 9.180, «Белая Русь» — 9.960 рублёў. Без кошту тары.

ПАХАВАННЕ ТЫДНЯ

Са сталічным размахам, нібыта нябожчык — генсек альбо прэзідэнт, пахавала баранавіцкая мафія рэжэцра Ярмакіна, забітага 29 сакавіка ў часе спробы ўзяць «транзітны падатак» з камерцыйнага грузу, што ішоў праз Баранавічы з Нямеччыны. 70 інамараў склалі жалобны картэж. 500 чалавек былі запрошаны на хатуры. Фактычна мела месца «ненанцыянаваная дэманстрацыя», але гарадскія ўлады зрабілі выгляд, што нічога не адбылося. Як гавораць, ад грэху далей... Але такім чынам рубам паўстае пытанне: хто ў хаце гаспадар?

ЛІЧБА ТЫДНЯ

Сёння ў Расіі каля двух мільёнаў чалавек афіцыйна маюць статус беспрацоўнага. Сюды трэба дадаць чатыры мільёны (да канца года будзе восем), што належыць да так званых «скрытага» беспрацоўя. Увогуле да канца года праблема з працаўладкаваннем будучы мець дванаццаць мільёнаў грамадзян Расіі. Гэта больш за насельніцтва Беларусі.

«ПАГРОЗА» ТЫДНЯ

Астролаг П. Глоба супрацоўнічае з адміністрацыяй Ігналінскай АЭС у Жамойці. Пасля першага агляду памяшкання двух блокаў станцыі астролаг заявіў, што аварыя, якую ён прадказаў яшчэ раней, можа адбыцца ў сакавіку 1997 года. Нагадаем, што Ігналінская АЭС знаходзіцца на мяжы з Беларуссю.

ПЕРАМЯШЧЭННЕ ТЫДНЯ

Сёння ў сталіцы РФ Масквы адбудзецца сустрэча кіраўнікоў дзяржаў і урадаў СНД. Плануецца стварыць наднацыянальны Міждзяржаўны эканамічны камітэт, пастаяннае месцазнаходжанне якога будзе ў Маскве. Такім чынам, «сталіца СНД» перамяшчаецца з захаду на ўсход, з Мінска ў Маскву?

ЗАГАЛОВАК ТЫДНЯ

«Белоруссия обменяла часть своего суверенитета на российские рубли» («Известия», 14 красавіка).

ВЫСТАВА ТЫДНЯ

15 красавіка ў Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі адкрылася выстава «Прысвячэнне паўстанню 1794 г.». На ёй прадстаўлены творы мастацтва той эпохі.

ПРАПАНОВА ТЫДНЯ

Былому міністру ўнутраных спраў Беларусі генерал-палкоўніку У. Яграву прапанавана пасада пасла РБ у Балгарыі. Гэта можна ўспрыняць як спробу ўрада адкупіцца і як ганаровую ссылку.

«ПЕРСОНА НОН ГРАТА» ТЫДНЯ

З Беларусі за парушэнне пашпартнага рэжыму выпраўлены грамадзянін Канады Аляксандр Прушынскі, які прывязджаў у нашу краіну долі шукаць — балатавацца на пасаду прэзідэнта.

ПАРТСХОД ТЫДНЯ

Адбылася ўстаноўчая канферэнцыя, на якой абвешчана аб утварэнні Беларускай нацыянальнай партыі. Мэта партыі — выйсце з крызісу. Сродак — аб'яднанне ўсіх прагрэсіўных сіл вакол нацыянальнай ідэі.

Алесь ЕМЯЛЯНАЎ

ЗІМНАЕ

Да бягучага палітычнага моманту

Здратаваныя грудзі.
І сэрца між Дзядамі й наступным ледзьве б'ецца...
Адпусціце на волю ітгущку.
Ды падковы парламенцкіх крэслаў удаўкай на глотцы,
на каліве мары ўваскрэслая...
Знясілены хлопцы.

І лягзат затвораў,
і чэргі прамоў і нястачы,
і немасць заводаў —
холад сабачы народу.

Зімее Плонча —
Галоўная Плонча Дзяржавы.
Снегу ці выбеліць
чорныя душы вяртанцаў?

Праз Незалежнасць
паўзуць цягнікі,
як джалы,
да канцавое
Маскоўскае станцыі.

Цоп бутэліцу,
поп другую...
У студзён-мясціцы
Звечаркуем?..

Заўтра кожнаму —
па мільёну
і падшыты ветрам аздак.
Успывае пад сонца новы голуб,
дэмакратыю — у асадак?..

Эх! Амерыка ты, Амерыка,
чым з табою сягоння памерацца?
Стала яліцай Бурка дойная.
Мы нябожчыкі?
— Нет! Спокойнікі!..

Пошта

БЕЗ КАМЕНТАРЫЯЎ

Рэдакцыя нашай абласной газеты «Гомельская праўда» правяла цікавае, на маю думку, даследаванне. Ліку, што я яго вынікі, так і рэдакцыйны каментарый будучы цікавыя не адно толькі жыхарам нашай вобласці.

Дык вось, у нумары за 1 лютага г. г. проста пад біяграфіяй Мяцэслава (напісанне «Гомельскай праўды») Іванавіча Грыба былі змешчаны тры пытанні да чытачоў. Першае: ці падтрымліваеце Вы ўвядзенне прэзідэнцтва ў Рэспубліцы Беларусь?

Адказы (змешчаны 5 лютага): падтрымліваюць — 46,5%, не падтрымліваюць — 44,5%, адносяцца абыхава да гэтай праблемы — 9%. І такое назіранне рэдакцыі: чым меншы ўзрост апытаных, тым з аднаго боку, большая ўдзельная вага тых, хто падтрымлівае ідэю прэзідэнцтва, а з другога боку — з павелічэннем узросту змяншаецца доля асоб, якія адносяцца да гэтага абыхава. Прыем да ведама.

Другое пытанне больш цікавае: у якім тыпе асобы палітычнага і дзяржаўнага дзеяча, на Вашу думку, мае патрэбу сёння Рэспубліка Беларусь?

І названы дзевяць імёнаў, дзесяты варыянт: іншы (хто?). Вынікі (у тым парадку, у якім быў прыведзены спіс эталонаў): 1. Юры Андронаў — 41,0. 2. Леанід Бржэнеў — 2,9. 3. Ягор Гайдар — 4,2. 4. Міхаіл Гарбачоў — 1,8. 5. Барыс Ельцын — 3,9. 6. Уладзімір Жырыноўскі — 3,4. 7. Уладзімір Ленін — 12,2. 8. Пётр Масараў — 40,5. 9. Іосіф Сталін — 7,2. 10. Такой асобы няма (? — пытанне ж ставілася аб некім іншым) — 3,7.

Тут цікавы ўжо спіс эталонаў. Чамусьці ў «Гомельскай праўдзе» лічаць, што эталонам можа з'яўляцца выключна камуніст або фашыст. Аднак чытаем пра вынікі гэтага апытання далей.

«Сярод другіх дваццаці названых асоб найбольшую колькасць галасоў атрымалі Георгій Маляноў — 1,3% і Кірыла Мазураў — 0,9%. Дадаткова называліся імёны Траўкіна, Рудкога, Зюганова, Нямецова, Шахрая, Макашова, Яўлінскага, С. Фёдарова, Вольскага, Бразаўскага, Хасбулатава, Стальпіна, Тарасава, Касыгіна, на якія паказалі ад аднаго да чатырох чалавек... Стоп! Я ж таксама тэлефанаваў у

рэдакцыю і ў адказе на пытанне N 2 назваў імя Станіслава Шушкевіча. У гэтым спісе яго няма. Выходзіць, маё меркаванне наогул не бярэцца ў разлік, лічыцца нечым неспраўдлым, таксама, як подлісы чатырохсот сарака тысяч чалавек, пастаўленыя за рэферэндум аб роспуску Вярхоўнага Савета. Цікава, цікава...

Аднак не! Трэба, аказваецца, чытаць далей. І вось што там далей напісана:

«Асобным рэспандэнтам імпанавалі некаторыя кіраўнікі замежных дзяржаў. Аднак іх імёны не мелі дачынення да гэтага пытання (значыць, Ельцын і Бразаўскас кіраўнікамі замежных дзяржаў не з'яўляюцца!!! — заўвага мая). Называліся і некаторыя прозвішчы сённяшніх палітыкаў Беларусі, аднак для гэтага ў нас было асобнае пытанне».

Перачытваю пытанне N 2 з газеты за першае лютага яшчэ раз. Ніякіх абмежаванняў на выбар эталонаў у гэтым пытанні не накладзена. Дзевяць гатовых прозвішчаў і дзесяты варыянт адказу — нехта іншы. І прымаючы мой адказ на гэтае пытанне, мой тэлефанічны суб'яднік не

ДРУГОЕ НАРАДЖЭННЕ «АГАТКІ»

(Пачатак на стар. 1)

толькі на польскім радыё запісаны некалькі яе фрагментаў. Пастаноўка «Агаткі» планавалася ў опернай студыі Беларускай акадэміі музыкі, але раптоўная смерць рэжысёра С. Штайна не дазволіла рэалізаваць задуму.

Але ж старадаўні музычны скарб Нясвіжа адноўлены ў студыі Дома радыё сіламі творчага аб'яднання «Беларуская Капэла», студыі музычных праграм радыё Беларусі, салістаў ДАВТ, сімфанічнага аркестра Дзяржтэатрады.

Музыка оперы (а ў ёй 16 нумароў ды уверцюра, прыкладна паўтары гадзіны «чыстага» гучання) зачароўвае і дзівіць прыгажосцю, імклівай дзейнасцю, але яе абаяльная празрыстасць і прастата ўтойвае і шмат «каменьчыкаў» нават для спрактыкаванага творцы. Неаднойчы

За пультам — гукарэжысёр Э. МАРТЭНС.

Апошняе ўдакладненне: канцэртмайстар Г. КАРЖАНЕЎСКАЯ (другая справа) з салістамі Л. ЛЮТ, В. СКОРАБАГАТАВЫМ ды Р. ПАЛІШЧУКОМ.

ў час запісу оперы чулася: «Ну, і салісты былі ў Нясвіжы!» Сапраўды, вакальныя партыі, асабліва галоўных герояў, вымагаюць тонкай вакальнай тэхнікі, галасоў з высокай тэстурай. Дастойнымі пераемнікамі нясвіжскіх спевакоў выступілі Леся Лют і Рыгор Палішчук. Увогуле, склаўся ўдалы ансамбль салістаў: Віктар Скорбагатаў, Нагіма Галева, Міхаіл Жылюк, Васіль Кавальчук. Гэтая праца дала прастору для творчасці Сімфанічнаму аркестру Беларускага радыё і тэлебачання на чале з дырыжорам Анатолем Лапуновым. Уяўная лёгкасць партытуры вымала дакладнага валодання стылем.

Адказнай, а мабыць, і рашаючай у гэтай агульнай працы вялікай супольнасці творцаў была роля гукарэжысёра запісу Эдуарда Мартэна. Адзін з лепшых майстроў гэтай рэдкай у нас прафесіі, ён заслужана карыстаецца павагай кампазітараў, артыстаў і калектываў усіх музычных напрамкаў — ад акадэмічных да эстрадных. Дарэчы, запісам гэтай оперы Эдуард Генрыхавіч Мартэн адзначае 30-годдзе сваёй дзейнасці гукарэжысёра Беларускага радыё.

Варта згадаць яшчэ двух пачынальнікаў гэтай справы: музыказнаўцы Волгі Дадзімавай (без яе намаганняў і дагэтуль опера была б паланянкай кракаўскіх архіваў) ды літаратара, перакладчыка Уладзіміра Мархеля, дзякуючы якому нясвіжскія героі загаварылі і заспявалі па-беларуску.

Запісана музыка «Агаткі». Цяпер пачнецца праца акцёраў, якія ўвасобяць яе размоўныя сцэны. І праз 210 гадоў музычны скарб Нясвіжа атрымае другое жыццё на радзіме.

Людміла МІТАКОВІЧ,
загадчыца аддзела Беларускай
музыкі радыё Беларусі
Фота В. СТРАЛКОЎСКАГА

ДОСЫЦЬ САМАСУЦЯШЭННЯ!

ЧЫТАЮЧЫ ЛІМАЎСКУЮ ПОШТУ

Час і абставіны кладуць усё ж свой адбітак на людзей, і ў гэтым сэнсе марксісцкая формула «быццё вызначае свядомасць» у многім, пэўна, слушная. Эканамічная нестабільнасць, цэнавая мітульга, сацыяльна-грамадская і палітычная неакрэсленасць, побытавая няўтульнасць — усё гэта стамляе фізічна і прыгнятае духоўна, спараджае абьякавасць.

Пра гэта ў нейкай ступені гаворыць і рэдакцыйная пошта. Прынамсі, уражанне такое, быццам яна апошнім часам трошкі знізіла свой колішні настрой бадзёрай радасці, жыццесцвярдзальнай упэўненасці, святочнай эйфарыі. Тэматычны абсяг чытацкіх лістоў застаўся, бадай што, той самы, а вось іхні, так бы мовіць, тонус нібы і праўда пацішэў.

Зрэшты, мо гэта памылковае ўражанне? Мо гэта мы самі паддалі сённяшнім /не лепшым/ паведам часу і ўспрымаем чытацкія споведзі, скаргі-жалбы і развагі з меншай, чым раней, шчырасцю, даверлівасцю, душэўнай адкрытасцю? Можна, і так! Бо ці не ў кожным чытацкім лісце дае аб сабе знаць, шчыміць і ные боль ад усведамлення таго, што, як і два-тры гады назад, і мова наша ўсё ніяк не займае ў дзяржаве належнага ёй дзяржаўнага становішча, і адукацыя разам з усёй сістэмай выхавання вельмі ж марудна набывае адзнакі нацыянальнай, і кніга беларуская гэтак жа патанае ў моры рускамоўнай, пераважна нізкапробнай, кніжнай прадукцыі, і людзі нашы не ачуньваюць ад летаргіі нацыянальнага нігілізму, і працэс Адраджэння ўпарта тармазіцца адкрытымі і прыхаванымі ворагамі беларушчыны, і гэта тут, дома, на беларускай зямлі!

Іншая рэч, што калі раней, паўтормі яшчэ раз, у лістах часта пераважалі эмоцыі, нараканні на лёс, плач і скаргі, канстатацыя фактаў, дык сёння ўжо, здаецца, не тое, сітуацыя памалу мяняецца. Нашы людзі ўсё ж абуджаюцца, і свядомасць беларуса выходзіць на новы віток. Мы ўжо менш плачамся, мы перастаем баяліва азірацца. Мы смела заяўляем, што мы — правадзейныя і правамоцныя гаспадары ў сваёй дзяржаве. Мы пачынаем разумець, што наш нацыянальны менталітэт і прыроджаная сціпласць не павінны шкодзіць нам самім.

І яшчэ адна заўвага, перш чым звярнуцца непасрэдна да чытацкіх лістоў.

На характары ўзаемаадносін чытачоў і газеты адбілася і тое, што гэтыя ўзаемаадносінны пазбыліся фармалістыкі, чыноўнай шаблоннасці і бюракратычнасці. Раней, у адпаведнасці з партыйнай абавязалаўкай, трэба было адказаваць на любы чытацкі ліст, было ў тым лісце што-небудзь ці не было. Чытачы прывыклі да гэтага і досыць часта /згадаем і таннасць паштовых выдаткаў таго часу/ пісалі ў газеты аб прыштых, ад няма чаго рабіць. Сёння ж такіх лістоў у рэдакцыйнай пошце няма. Змушае людзей пісаць у рэдакцыю тое, што набабела, чым душа чалавечая прагне падзяліцца з іншымі.

Вось што піша ў «ЛіМ» выкладчык гісторыі з Лёзна М. Космыкаў: «Сорамна, што ў Еўропе не магу знайсці другой дзяржавы, якая б без прымусу жадала стаць калоніяй іншай краіны. Сорамна, што народ адракаецца ад сваёй Бацькаўшчыны на карысць чужакоў. Аднак я вельмі добра ўсве-

дамляю, што народ з такой багатай гістарычнай і культурнай спадчынай не можа згінуць, хоць для гэтага робіцца вельмі шмат. Я ганаруся тым, што беларусамі былі Скарына, Гусоўскі, Касцюшка, Каліноўскі, Дамейка, Судзілоўскі, Купала, Колас, браты Луцкевічы, Ластоўскі, Караткевіч, Ткачоў, Адамовіч, што беларусы Быкаў, Шушкевіч, Пазняк і многія іншыя. Я ганаруся тым, што магу размаўляць на такой прыгожай бацькоўскай мове. Я змог пераступіць той сарамлівы парог хамскага ўяўлення аб роднай мове як аб мужыцкай, і размаўляю на ёй штодзень, і стараюся перадаць сваю любоў вучням».

Сённяшні эканамічны, сацыяльна-палітычны і грамадска-культурны крызіс стаў тормазам на шляху беларусізацыі, развіцця роднай мовы. Але мы ўжо не шукаем вінаватых недзе. Мы самі спрабуем разабрацца, чаму так сталася і чаму так робіцца, а не інакш, чаму ўсё ж дагэтуль мы не сталі сапраўды незалежнай дзяржавай і колькі яшчэ мы будзем азірацца толькі на ўсход ды на ўсход.

Ліст чытача з Лёзна як бы дапаўняе /ці працягвае/ ліст з Масквы, а калі больш дакладна — з Маскоўскага таварыства беларускай культуры імя Ф. Скарыны. Ад імя таварыства нашы землякі Г. Баўліна-Рыжкоўская, Т. Мішчанка, Г. Лех і У. Паўлоўскі, звяртаючыся да дэпутатаў /пэўнай арыентацыі/ Вярхоўнага Савета Беларусі, пішуць: «Але нягледзячы на Вашы намаганні ў аднаўленні былое імперыі і ладу, Вы ўжо няздольны спыніць Беларусь на шляху да волі і шчасця. Вы можаце толькі часова нашкодзіць, запаволіць яе крок, але ўсё, што б Вы беларусам ні зрабілі дрэннае, рана ці позна абвернецца супраць Вас».

З песні слова, як кажуць, не выкінеш, маскоўскія беларусы напісалі менавіта вось так, мо занадта рэзка і зласнавата, але ж — не беспадстаўна. На жаль, русіфікатарскія звычкі яшчэ жывуць. І каб жа толькі звычкі! Сёнтэй не супраць, каб вярнуўся колішні час з дырэктывым партыйным лозунгам: «Чым хутчэй мы заговорым па-руску, тым хутчэй пабудуем камунізм». Нават народныя абраннікі не саромеюцца выходзіць на трыбуну Вярхоўнага Савета краіны з антыбеларускімі заявамі. Ёсць ахвотнікі ўзводзіць перашкоды на дарозе вяртання нашай мовы паўнаўладнай гаспадыняй у сваю хату. Зліквідаваць іх можа і павінна толькі сама дзяржава наша праз заканадаўчыя акты /дзякаваць Богу, ёсць ужо і Асноўны закон для гэтага!/, праз

адукацыю, друк, радыё, тэлебачанне.

Не прайшло незаўважым і наступленне на адным з пасяджэнняў сесіі ВС дэпутата Сарокіна, які з імпэтам, вартым лепшага прымянення, выказаўся за так звананае двухмоўе, пагібельнае для нашай мовы. Чытач са Слуцка І. Малашка, нагадаўшы пра гэты дэпутацкі пажар, зазначае ў сваім лісце: «Мы, беларусы, не маем права больш заплішчаць вочы і маўчаць, баючыся, хаця б нас не назвалі нацыяналістамі. Надышоў час перастаць займацца самасуцязшэннем. Сёння марна чакаць якой-небудзь спагады ці дапамогі ад манкуртаў і янычараў у справе нацыянальнага адраджэння. Яны не хочуць успрымаць ні нашай культуры, ні нашай мовы, ні нашых звычаяў, ні нашай дзяржаўнасці. Але нашаму пакаленню сама гісторыя даверыла справу адраджэння Беларусі, і мы не маем права не выкарыстаць усё магчымае і не здзейсніць свой абавязак...»

17 артыкулам новай Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь беларуская мова абвешчана адзінай дзяржаўнай мовай. Верыцца, што пасля гэтага «працэс пайшоў» і што ён будзе незваротны. Дзеля таго, каб гэта адбылося, шмат намаганняў прыклала наша нацыянальна-свядомая інтэлігенцыя, шматлікія нястомныя прапагандысты роднага слова.

Пра аднаго з іх раскажа ў лісце старшыня суполкі ТБМ завода парашковай металургіі з Маладзечна Н. Шуцько. Ліст яе знаёміць нас з настаўнікам гісторыі школы N 5, народным дэпутатам гарсавета, старшынёй Маладзечанскай арганізацыі Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны Лявона Цімохіным. «Ён разам з дырэктарам завода Ігарам Маханьком, — піша чытачка, — ператварыў наш завод у аазіс беларускасці. Навокал пануе родная мова, уся дакументацыя, афішы, аб'явы, заводская газета «Спадчына» — усё па-беларуску. Гэта ён, Лявон Аляксандравіч, адкрыў нам вочы на нашу гісторыю, мову, культуру. Гэта дзякуючы яму і «ЛіМ» чытаюць і выпісваюць у кожным цэху і аддзеле. «ЛіМ» — наша самая любімая газета...»

Дарэчы, лістоў, у якіх чытачы засведчаюць сваю прыхільнасць да нашай газеты, у пошце не так і мала. Б. Франюк з Брэста так пачынае свой ліст: «Я стаў падпісчык на «ЛіМ», чытаю яго ўжо не адзін год». А далей чытач дзеліцца набалелым: «Апошнім часам жыццё наша становіцца непрадказальным. Наша папярочная незалежнасць, пэўна, і не даб'ецца да свайго берага, каб стаць на беларускі грунт. Валтузня вакол адзінай рублёвай зоны пры адсутнасці сваёй эканамічнай палітыкі да добра не давядзе. На мой погляд, праводзіцца пэўная скаардынаваная палітыка пэўных колаў, якія знаходзяцца пры ўладзе, каб не даць беларусам «людзкі зваццэ». Трэба ўсім свядомым беларусам аб'ядноўвацца і настрайвацца на чорную карпатлівую працу. Растапыранымі пальцамі мы гэты манкуртызм не павядзем за сабою, наадварот — ён можа знішчыць кволя парасткі на шляху адраджэння. Калі мы не зможам перацягнуць канат на

выказаў ніякага прырочання. Што ж, даволі прафесійна і лоўка.

Аднак жа самае цікавае звычайна бывае напрыканцы. Не выключэнне і тут. Такім чынам, пытанне трэцяе:

«Калі ўсё ж у рэспубліцы прэзідэнцкая ўлада будзе, то з імем якога дзеяча Вы асабіста звязалі б гэты высокі пост у Беларусі (назвавіце адно або два прозвішчы)».

Адразу даю вынікі (зноў жа у тым парадку, у якім быў змешчаны спіс): 1. Васіль Быкаў — 4,2. 2. Мечыслаў Грыб — 12,1. 3. Вячаслаў Кебін — 11,8. 4. Аляксандр Лукашэнка — 34. 5. Зянон Пазняк — 7,8. 6. Аляксандр Прушынскі — 3,5. 7. Станіслаў Шушкевіч — 9,5. 8. Іншы (хто?) — В. Ганчар — 4,5; Г. Карпенка — 0,9; В. Ціхіня — 0,8. 9. Такой асобы няма — 17,1.

Рэдакцыйны каментарый такі: гэтае пытанне не ў поўнай меры ўлічвае меркаванні жыхароў вобласці, бо большасць званкоў было з абласнога цэнтра. «Калі б мы атрымалі больш адказаў ад жыхароў сяла, то асобныя дзеячы (Лукашэнка, Грыб, Кебін, Ганчар) маглі б мець больш высокі рэйтынг, а ў другіх (Быкаў, Прушынскі, Пазняк) ён бы апусціўся».

Я пакіну рэдакцыйны каментарый без каментарыя, а звярнуць увагу хацеў бы вась на што. Рэдакцыя прыводзіць узроставае састаў сваіх

рэспандэнтаў. І ён вельмі цікавы: да 30 гадоў — 11,3%; 30—39 гадоў — 14,7%; 40—49 гадоў — 20,3%; 50—59 гадоў — 19,1%; старэй за 60 гадоў — 34,6%. Ці не нагадае апошняя лічба велічыню рэйтыngu таварыша Лукашэнка?

Аднак галоўная цікавасць нават не ў гэтым. Сярод тых, хто прачытаў першы лютаўскі нумар «Гомельскай праўды» і палічыў неабходным пазваніць у рэдакцыю, людзей маладзейшых за 40 гадоў аказалася ўсяго 26%. Калі звярнуцца да статыстыкі, можна даведацца, што асобы маладзей 40 гадоў складаюць 2/3 ўсяго насельніцтва. Гэта якраз тыя людзі, якім і трэба вызначыць, у якім грамадстве, у якой краіне ім жыць далей. Аднак жа за мітуснёй паўсядзённых спраў, за бегам жыцця гэтыя людзі «дэлегавалі» сваё прадстаўніцтва старэйшай адной трэці, якія зрабілі 74% званкоў у рэдакцыю. Тут ёсць аб чым задумацца, і вельмі глыбока. Ці не адбудзецца тое самае на выбарах прэзідэнта і новага парламента? Пэўна ж, нехта на гэта вельмі спадзяецца. Давайце ж не забываць аб гэтым.

Аляксандр УРБАНОВІЧ

г. Гомель

(Працяг на стар. 4)

ПРЫНЯТЫ Ё САЮЗ ПІСЬМЕННІКАЎ

3 МІЖНАРОДНЫМ ДЫПЛОМАМ

Дыпламы за ўдзел у III Міжнародным фестывалі «Старадаўняя музыка ў гістарычных помніках Масквы» атрымалі беларускія выканаўцы, якія былі запрошаны для ўдзелу ў гэтай імпрэзе. Фестываль быў наладжаны з 2 па 17 красавіка, канцэрты праходзілі ў Расійскай акадэміі мастацтваў, музеі Шаляпіна, культурных будынках і г. д. Больш за 10 краін былі прадстаўлены ў фестывальнай мазаіцы: Італія і Украіна, Англія і Паўднёвая Карэя, ЗША і Беларусь... Беларускі інструментальны дуэт Вячаслаў Зяленін (скрыпка) ды Аляксандр Мільто (арган, клавесін) меў канцэрт у арганнай зале музея імя М. Глінкі; следам за ім у Маскву выправіўся наш выдатны піяніст Ігар Алоўнікаў. У інтэрпрэтацыі беларускіх майстроў гучала такія папулярная сёння старадаўняя еўрапейская музыка...

«АД НАС, АД АКРЫВАЎЛЕННЫХ, НАКАЗ...»

Пад гукі сумнай, ледзь стрыманай ад болю, часам жалобнай музыкі Грыга да драмы «Пер Гюнт» ідзе ў 16-й групе мінскага вучылішча N 71 машынабудавнікоў класны час. Гарачыя толькі свечкі. Іх трапяткі агонь выхоплівае са стэнда здымкі Купалы, Маракова, Галавача, Зарэцкага, Харыка, Вольнага, Кульбака, Каваля, Бранштэйна... Ломкія, звінчаныя галасы, у якіх ужо і мужчынская сталасць, прадстаўляюць біграфічныя звесткі, архіўныя дакументы, пазычаныя радкі тых і пра тых, каму наканавана было стаць чарговай ахвярай. Загаварылі дакументы: «Прядседателю ЦИК СССР и БССР т. Червякову. Товарищ председатель! Еще раз, перед смертью, заявляю, что я в никакой контрреволюционной организации не был и не собирался быть... Минск, 22-ХІ-30 г. Янка Купала».

І зноў, і яшчэ: «В отношении Янки Купалы, Якуба Коласа, Бровко, Глебо, Крапиви, Бядули, Вольского, Аксельрода и др. членов этой «могучей кучки»... творческая авторитетность которых непремено раздута, проводивших лично саю описанную выше вражескую работу, имеются многочисленные показания разоблаченных и арестованных врагов...»

Гэта радкі са службовай запіскі на імя Сталіна Першага сакратара ЦК КП/б/П. К. Панамарэнкі ад 21 лістапада 38-га. У выкананні Дзмітрыя Кожана гучыць прарочы верш Ізі Харыка «Адсюль крычу я сэрцам і душою» /датаваны двадцять п'яты год/ у перакладзе Аркадыя Куляшова «елешага перакладу не ведаю!»: «І суджана яшчэ адно было нам — пакінуць з песняй гэтую зямлю, таму і шлю без смутку, без тугі я, ад нас, ад акрываўленых наказ...» А Рыгор Ярмак пад гітару, пад свае акорды праспяваў-пракрычаў ад болю верш Валерыя Маракова: «Завяц упай на снег, стрэл быў сухі і кароткі... Круціцца дым ад крыві, сэрца кранулася й стала... Быццам і жыў і не жыў — глуха зямля застагнала... Глянуў потым у зборнік пазта, якога праглынуў адзін з курапатаўскіх ірвоў, а там — «зямля запятала». Думаецца, Валерыя Маракоў не быў бы супраць папраўкі юнага спевака-аднадумцы, які жыве ў дзевяноста чацвёртым.

А наладзілі вось такі класны час разам з усёй сваёй шаснаццаціга групай апантаных, улюбёных не толькі ў свой прадмет выкладчыкі фізікі, матэматыкі і майстар вытворчага навучання Галіна Уладзіміраўна Станевічына, Галіна Міхайлаўна Кукушкіна, Вацлаў Бенедыктавіч Станевічус. Ім асабліва даламагалі кнігі «Таямніцы крамлёўскага двара», «Вярнутыя імёны», часопіс «Роднае слова», а таксама Таццяна Кекелева з Архіва-музея літаратуры і мастацтва Беларусі, Дзіна Звулаўна — удава Ізі Харыка і прэзідэнт асацыяцыі «Ажур» Алег Аўрамчанка.

Да новага навучальнага года ў вучылішчы вырашана стварыць музей. Яго арганізатары спадзяюцца, што ў гэтым ім даламогуць таксама родныя і блізкія ўсіх тых, хто быў кінуты ў бізлігасную сталінскую малатарню.

Ілья РЭЗНІК

ГОСЦЬ З ПОЛЬШЧЫ

У Брэсцкім грамадска-культурным цэнтры па ініцыятыве кафедры беларускага літаратуразнаўства Брэсцкага педінстытута адбылася сустрэча з беларускім пісьменнікам, прафесарам Варшаўскага ўніверсітэта Янам Чыквініным. Вядучы вечарыны прафесар Уладзімір Калеснік пазнаёміў прысутных з асноўнымі вехамі біяграфіі гасця. Я. Чыквін раскажа пра асабліваці развіцця беларускай літаратуры ў Польшчы, прачытаў свае вершы і твораў сяброў — беларускіх паэтаў з Польшчы, адказаў на пытанні.

У. СУХАПАР,
бібліяграф абласной бібліятэкі

БУТЗВІЧ Анатоль Іванавіч (Максім Валашка). Перакладчык, дзіцячы пісьменнік, крытык. Нарадзіўся ў 1948 годзе ў вёсцы Баяры Нясвіжскага раёна. Скончыў Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт (1971). Міністр культуры і друку Рэспублікі Беларусь.

З 1977 года перакладае з польскай, украінскай і рускай моў, а таксама на рускую мову. У перакладах А. Бутзвіча выйшлі кнігі У. Ліпскага «Крутые вёрсты» (Масква, «Палітыка», 1981), (Кемерова, 1982, 1989), А. Капусціна «Соленая роса» (Казань, 1984), С. Лема «Прыгоды Піркса» (1992), В. Гігевіча «Марсманское путешествие» (1992). Шматлікія пераклады А. Бутзвіча змешчаны ў зборніках твораў Р. Маеўскага, А. Гудзяніса, Шалам-Алейхема і іншых пісьменнікаў. П'есы, узноўленыя па-беларуску А. Бутзвічам, ідуць на беларускай сцэне. Выступае з аповяданнямі і казкамі для дзяцей, піша нарысы і рэцэнзіі.

ГАЛАВАЧ Віталь Цімафеевіч. Празаік. Нарадзіўся ў 1929 годзе ў горадзе Запарожжа. Скончыў Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт (1963).

Літаратурную працу пачаў у 1955 годзе. Аўтар кнігі прозы «Васёк — матроская душа» (1973), «Заўтра настане» (1987), «Арыядніна ніць» (1991).

ГУРБАН Іван Яфімавіч. Дзіцячы пісьменнік. Нарадзіўся ў 1922 годзе ў вёсцы Юшавічы Нясвіжскага раёна. Скончыў Усесаюзныя завочныя ўліковыя курсы (1953).

Літаратурную працу пачаў у 1950 годзе. Выдаў кніжкі для дзяцей «Чубачыні будзільнік» (1979), «Калі ветрык спачывае» (1985), «Пахі вясны» (1991).

ДАВІДОВІЧ Сяргей Фёдаравіч. Паэт. Нарадзіўся ў 1942 годзе ў вёсцы Карпілаўка Лагойскага раёна. Скончыў Мінскую вышэйшую школу Міністэрства ўнутраных спраў (1982). Памочнік начальніка дзяжурнай часці Упраўлення ўнутраных спраў Мінаблвыканкома. Народны дэпутат Рэспублікі Беларусь. Літаратурную працу пачаў у 1970 годзе. Выйшлі кнігі паэзіі «Спасцігнуў я тайну»

(1991), «Люстэрка лёсу» (1992, адна пазма) і «Люстэрка лёсу» (1993, шэсць пазэм). Беларускі кампазітарамі шмат якіх вершы С. Давідовіча пакладзены на музыку.

ЗАЙЦАЎ Мар'ян Міхайлавіч (Мар'ян Вых). Празаік, гісторык-публіцыст. Нарадзіўся ў 1949 годзе ў Мінску. Скончыў Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт (1971). Загадчык аддзела штотыднёвіка «Наша слова».

Літаратурную працу пачаў у 1974 годзе. Аўтар кнігі «Чары даўніны» (1989), «Лабірынт» (1991), шматлікіх публікацый у перыядычным друку.

ІДЭЛЬСОН Уладзімір Барысавіч (Уладзімір Лаўроў). Перакладчык, сцэнарыст. Нарадзіўся ў 1926 годзе ў Ленінградзе. Скончыў Мінскі педагагічны інстытут (1953).

Літаратурную працу пачаў у 1956 годзе. У перакладзе У. Ідэльсона выйшлі кнігі «В'етнамскія аповяданні» (1968, разам з Я. Васіленкам), «Таджыкскія народныя казкі» (1970), «Кіргізскія народныя казкі» (1971, разам з Э. Петрушэняй), «Добры дзень, Вавёрка! Як жывеш, Кракадзіл?» Ю. Дзмітрыева (1983)... Пераклаў на рускую мову дакументальна-матэрыяльную аповесць Н. Глевіча «Перажыўшы вайну», змешчаную ў 1989 годзе ў часопісе «Нёман». У літаратурным запісе У. Ідэльсона выйшлі кнігі І. Хімічова, І. Арцём'ева, П. Хадзікі. Аўтар сцэнарыяў (разам з М. Герчыкам) мастацкага фільма паводле аповядання І. Пташнікава «Сцяпан Жыхар», шэрагу дакументальных і навукова-папулярных фільмаў.

ЛАПЦІК Вячаслаў Віктаравіч (Пятро Выспа). Дзіцячы пісьменнік, празаік, публіцыст. Нарадзіўся ў 1952 годзе ў вёсцы Сімань Мядзельскага раёна. Скончыў Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт (1975). Галоўны рэдактар газеты «Дзеці і мы».

Літаратурную працу пачаў у 1975 годзе. Аўтар зборнікаў аповяданняў «Рыбак» (1987), «Пяцдынак у ціхай загоцы» (1989), «Ранішня дарога» (1990), кнігі нарысаў «Мой сум, Нарочча» (1993), шматлікіх нарысаў, артыкулаў і рэцэнзій, змешчаных у рэспубліканскай

перыядыцы. Аўтар п'есы «Галон і Кацярэна», пастаўленай у 1992 годзе Брэсцкім драматычным тэатрам.

ЛУЖКОЎСКІ Віктар Іванавіч. Паэт. Нарадзіўся ў 1962 годзе ў вёсцы Комсенічы Круглянскага раёна. Скончыў Беларускі політэхнічны інстытут (1981). Дырэктар Дома літаратара.

Літаратурную працу пачаў у 1985 годзе. Аўтар кнігі «Смага» (1991), «Лістапад у Траецкім прадмесці» (1993), публікацый у некалькіх зборніках «Дзень паззі», рэспубліканскіх газетах і часопісах. На вершы В. Лужкоўскага беларускімі кампазітарамі напісан шэраг песень.

НАЙДЗІН Васіль Іванавіч (Васіль Чаромкін). Празаік, сатырык, гумарыст. Нарадзіўся ў 1944 годзе ў вёсцы Бярозаўка Бялыніцкага раёна. Скончыў Магілёўскі педагагічны інстытут (1973). Загадчык рэдакцыйна-выдавецкага аддзела Сакратарыята Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь.

Літаратурную працу пачаў у 1965 годзе. Аўтар кнігі «Мужчынскія сакрэты» (1981), «Аддаю вам» (1984), «Сустрэнемся ў Барселоне» (1991), «Кветка кактуса» (1992). Аповяданні В. Найдзіна змешчаны ў калектыўных зборніках «Сакрэт фірмы» (1979), «Кубік Рубіка» (1987), «Размова па шчырасці» і «Ад гарэлкі розум мелкі» (абодва 1990). Рэгулярна друкуецца ў рэспубліканскай перыядыцы.

ЦЫПІС Навум Фроімавіч. Празаік, публіцыст. Нарадзіўся ў 1935 годзе ў горадзе Казанці Вінніцкай вобласці на Украіне. Скончыў Курскі педагагічны інстытут (1960). Працуе ў рэдакцыі часопіса «Віраж».

Літаратурную працу пачаў у 1966 годзе. Аўтар аповесцяў «Прыгавор» (1976), «Ціхія кіламетры» (1976, разам з Г. Кругловым), «Дзесьці ёсць горад» (1979), рамана «Балканская рама» (1988). Выступае ў галіне аповядання (зборнік «Старыя дарогі»), займаецца літаратурнай апрацоўкай, добра вядомы як публіцыст.

ДОСЫЦЬ САМАСУЦЯШЭННЯ!

(Пачатак на стар. 3)

беларускі бок, значыць, як нацыя мы не адродзімся, а Беларусь стане губерняй Расіі».

Наш даўні карэспандэнт з вёскі Будча Ганцавіцкага раёна У. Кандраценя ў сваім допісе піша пра «ЛіМ» з усмешкай: «Калі я яшчэ працаваў, то чакаў нядзелі, каб адпачыць фізічна. А цяпер, калі пайшоў на пенсію, чакаю пятніцы, каб атрымаць «ЛіМ» і адпачыць душой. Дзякуй вам, за добрую газету!..»

Не будзем крывіць душою: чытаць такія лісты — прыемна! Тым не менш, вынікі падпіскі на другі квартал сёлетняга года нас засмуцілі: колькасць нашых падпісчыкаў, на жаль, не павялічылася. Чаму? Хочацца спадзявацца, што газета не стала горшай. Прычына, пэўна, у нязвычайнасці, хуткачэнасці, неарганізаванасці падпісочнай кампаніі. Мо сказаўся і наш уласны пралік: мы абвясцілі падпіску абавязкова на квартал, тым са-

мым пазбавіўшы сяго-таго /а мо і многіх/ магчымасці выпісаць газету спачатку на адзін месяц ці на два. Можа, «паспрыялі» і перабоі з дастаўкай газеты. У рэдакцыйнай пошце ёсць лісты са скаргамі на тое, што «ЛіМ» адсутнічае ў паштовых скрынках. Для прыкладу можна згадаць ліст Ст. Ушакевіча з вёскі Малеўкаўшчына Лідскага раёна. Чытач сярдуе: «Хто мяне ашуквае? У адзеле дастаўкі адказалі, што газету не атрымалі. Дык дзе яна?» І патрабуе ад рэдакцыі: «Дашліце мне, калі ласка, згублены нумар «ЛіМа».

Такі ліст, паўтараме, не адзіны. Таму і вымушаны сказаць: дарагія нашы чытачы-падпісчыкі, рэдакцыя не нясе адказнасці за недастаўку ці несвоечасовую дастаўку газеты, толькі вашы аддзяленні сувязі могуць вырашыць усе пытанні з атрыманнем выпісаных вамі выданняў.

Кожны ліст у рэдакцыю сведчыць, што пішуць нам людзі шчырыя, неабыхавыя, глыбока зацікаўленыя ўсім, што адбываецца ў жыцці дзяржавы і грамадства. Шчы-

рае дзякуй вам усім, дарагія! Дзякуй вам, нашы даўнія, сталыя сябры і прыхільнікі, — А. Урбанавіч з Гомеля, М. Бусел са Светлагорскага раёна, П. Калчык з Украіны, Л. Дубоўскі з Мар'інай Горкі, В. Арцём'еў з Магілёва! Дзякуй вам, Ю. Баслык з Вілейкі, В. Язотчанка з Гомеля, М. Цярэнцёў з Даўгаўпілса, Г. Мірончык з Маладзечна, А. Пятрунінкі з Мурманскай вобласці і многія, многія іншыя. Пішыце нам! Чым больш лістоў мы будзем атрымліваць, тым паўней зможам улічваць у сваёй рабоце вашы чытацкія інтарэсы, тым лепш будзем ведаць грамадскую думку, тым больш дакладна будзем бачыць грамадска-палітычныя і культурна-мастацкія працэсы і больш апэратыўна і ўзважана адгукацца на іх. Вашы думкі, меркаванні, прапановы і пажаданні заўсёды знойдуць месца /як знаходзілі і дасюль/ на старонках штотыднёвіка.

Адзел пісьмаў і грамадскай думкі

Меркаванне

«РАСІЯ АДКРЫВАЕ АПОШНЮЮ КАРТУ»

Магчыма, пагадненне аб валютным саюзе з Расіяй будзе падпісана ў бліжэйшыя дні. Мы яшчэ не ведаем, якое яно будзе, дэкларатыўнае, ці канкрэтнае, калі будзе ратыфікавана і пачне ажыццяўляцца.

Як наўна думалі і, магчыма, яшчэ думаюць многія з нас, у тым ліку і кіраўнікі дзяржавы, Расія не захоча ўступіць з намі ў адзіную рублёвую зону, бо гэта ёй, маўляў, нявыгадна, што Беларусь быццам бы просіцца на ўтрыманне старэйшага брата.

Выказванні Гайдара і Фёдарова — чыста тактычны ход. Зусім не гэта было прычынай іх адыходу ад непасрэднай выканаўчай улады.

Ці было ў гісторыі, каб вялікая дзяржава адмовілася прыняць у сваё поўнае ўладанне меншую сваю суседку, якая займае выключнае стратэгічнае становішча, з моцнай прамысловасцю, сельскай гаспадаркай, высокай культурай, з добрым, працавітым і выключна міралюбным народам? Ці можна паверыць, што ў Расіі ёсць геапалітычныя інтарэсы ў Сербіі, Персідскім заліве, на Блізкім Усходзе, Міжземным моры, у Афрыцы, Афганістане, на Кубе і нават у Антарктыдзе, і няма іх у суседняй Беларусі?

У Расіі добра ведаюць, што наша кіраўніцтва за апошнія гады нічога не зрабіла для ўмацавання эканамічнай незалежнасці дзяржавы, не мае запасных варыянтаў выхад з цяжкага становішча, як, напрыклад, Польшча ці краіны Прыбалтыкі. Мы і не жадалі мець гэтых варыянтаў. На Расію і спадзяваліся, і далікатна звальвалі на яе віну за свае промахі. Вялікая суседка і сама рабіла ўсё для таго, каб залежнасць Беларусі ад яе была поўнай і каб крызіс у нас набыў такія памеры. Цяпер Расія адкрыла сваю апошнюю карту ў гульні з намі. Толькі агульны банк і агульны бюджэт! А гэта ж для нас — поўная страта дзяржаўнасці. Калі не памыляюся, гэта віцэ-прэм'ер Расіі Шохін сказаў: «Інакш нечего огород городить».

Зусім магчыма, што Расія з тактычных меркаванняў пойдзе на некаторы часовы ўступкі, каб хоць фармальна мы некаторы час лічыліся незалежнымі. Але ж усё фактычна будзе ў іх руках і да таго агульнага бюджэту застанецца адзін крок, калі ва ўладзе ў Беларусі застануцца гэтыя самыя кіруючыя сілы.

Давайце падумаем, што гэта такое — агульны з Расіяй бюджэт. Гэта агульны падаткі, зарплата, пенсіі, невялікая розніца ў цэнах. 40% агульнага бюджэту, а, можа, і

больш пойдзе на ўтрыманне вялікай арміі, ВПК, ахову дзесяткаў тысяч кіламетраў граніц, утрыманне разведкі і контрразведкі. Будзем разам з агульнага бюджэту будаваць авіяноскі, падводныя лодкі, крэйсеры і ледаколы, лазерную зброю і ракеты, палігоны і розныя іншыя важныя аб'екты на прасторах Поўначы, Сібіры, Далёкага Усходу. Ды не толькі ваенныя. Няма агульнага бюджэту пойдзе на абнаўленне асноўных фондаў Расіі, будову дарог па бяскрайніх яе прасторах, развіццё яе сельскай гаспадаркі /добра помнім усесаюзныя намаганні па ўздыме сельскай гаспадаркі нечарназёмнай зоны РСФСР і што з гэтага атрымалася/ і да т. п.

Ці патрэбна ўсё гэта нам цяпер? Мала гэтага. У Расіі, такой нестабільнай і непрадказальнай, усур'ёз вывучаюцца праблемы «як нам обустроить Россию», і тут супадаюць ідэі розных палітычных плыняў і дзеячаў, у тым ліку Жырыноўскага і нават Салжаніцына адносна Украіны, Беларусі, Прыбалтыкі, Паўночнага Казахстана і іншых рэгіёнаў і краін былой імперыі.

Ва ўсіх магчымых канфліктах у Крыме,

Абхазіі, Асеціі, у Сярэдняй Азіі і мала яшчэ дзе будзе удзельнічаць і нашы хлопцы, не гаворачы ўжо аб матэрыяльных затратах.

Прыхільнікі аб'яднання з Расіяй казыруюць такім аргументам: у адваротным выпадку Масква нам перакрые нафта- і газаводы; гэта для рэспублікі абвернецца катастрофай, бо ў нас няма альтэрнатыўных крыніц для атрымання энерганосьбітаў. Але хіба Расія пастаўляе нам нафту і газ задарма, толькі за «верноподданничество», а не за долары, мяса, масла, трактары, аўтамабілі, электроніку і г. д.?

Чамусьці мы забываем, што расійскі газ ідзе па нашай тэрыторыі ў Еўропу, у зусім незалежнай ад Расіі краіны.

А, можа, пайсці па зусім іншым шляху? Захаваць суверэннасць, незалежнасць і нейтралітэт дзяржавы, грамадзянства, бюджэт, валюту. Усталяваць добрыя, сумленныя адносіны з усімі суседзямі і асабліва з Расіяй. Хай будзе вечная непарушная дружба паміж нашымі народамі і дзеля гэтага можна падпісаць з Расіяй палітычную дэкларацыю. Ёсць усе ўмовы гандляваць на ўзаемна вы-

гадных варунках, развіваць кааперацыю паміж прадпрыемствамі і рабіць гэта яшчэ ў большых маштабах, чым было раней. Хто ж забараняе? У нас агульная граніца. Ні з кім не выгадна гандляваць так, як з Расіяй.

Можна вырашыць пытанні агульнай мытнай палітыкі, барацьбы са злчынствамі на тэрыторыях нашых дзяржаў. Добра было б, каб запрацаваў сапраўдны рынак і канкурэнцыя. Хай бесперапынна ездзяць людзі ў гасці з Масквы ў Брэст ці з Мінска ў Смаленск, хазяяць пасылкі і пераводы, аліменты і пенсіі сваім адрасатам. І абменны курс можна вырацаваць справядліва.

Няхай узаемна ўзабагачаецца наша мова і культура. Будзем глядзець «Останкіно» і слухаць маскоўскае радыё, спяваць беларускія і рускія песні. Адначасова трэба дакладна выконваць закон аб мовах, і не будзе ніякай дыскрымінацыі ў паўсядзённым жыцці грамадзян усіх нацыянальнасцей.

Трэба лічыцца з абставінамі, якія склаліся раней і складаюцца цяпер у СНД. Маю на ўвазе пагадненне аб калектыўнай бяспецы. Думаю, не зашкодзіць нашай незалежнасці і нейтралітэту часовае супрацоўніцтва ў сістэме калектыўнай бяспекі СНД — каардынацыя аховы сваіх жа граніц, проціпаветранай абароны, падрыхтоўка кадраў, некаторае супрацоўніцтва /кааперацыя/ абаронных прадпрыемстваў, абмен вопытам — і не больш гэтага! Ніякіх сумесных штабоў. І нават парламент не павінен мець правоў пасылаць войскі за межы рэспублікі /ведаем, які маем парламент, і не ведаем, які будзе цераз год/.

Не пералічыць цяжкасцей, якія стаяць на шляху адраджэння. Я назваў толькі некаторыя праблемы, якія, на маю думку, трэба хутка вырашаць. Вялікія, разумныя справы не вырашаюцца хутка. Расіяне павінны зразумець нашыя інтарэсы, як мы разумеем іх. Не трэба забываць, што мы роўныя партнёры.

Неўзабаве надыйдуць выбары прэзідэнта і парламента. Добра, калі да ўлады прыйдуць новыя людзі — маладыя, адукаваныя, таленавітыя, хай з рознымі палітычнымі поглядамі, але крышталёна сумленныя патрыёты Бацькаўшчыны. Усё будзе залежыць ад нашай палітычнай свядомасці і адносінаў да выбараў, ад згуртаванасці дэмакратычных сіл.

Э. АРОЧКА

Слонімскі раён.

Алгалоскі

НА ПАЗІЦЫІ
«ЦВЁРДАКАМЕННАГА БАЛЬШАВІКА»

Нядаўна прачытаў у «Звяздзе» гутарку з дырэктарам Беларускага інстытута інфарматыкі і прагнозу І. Антанавічам. Зразумела, у кожнага чалавека, тым больш навукоўца, сваё бачанне грамадска-палітычнай сітуацыі ў краіне. З нагаданай гутаркі вынікае, што Іван Іванавіч добра арыентуецца ў палітычным лабірынце рэспублікі. Арыентуецца, але...

Некаторыя яго разважанні і сцвярджэнні выклікалі ў мяне сумненні ў іх аб'ектыўнасці і праўдзівасці. Па-першае, цяжка пагадзіцца з І. Антанавічам, што ўрад «трымае сітуацыю пад кантролем». Цікава, што гэта за кантроль, калі эканоміка рэспублікі апынулася на краі бездані, а народ у палоне галечы? Я не кажу ўжо аб цэнах на прадукты харчавання, большасць якіх сёння не па кішэні не тое што пенсіянеру, але і чалавеку з сярэднім заробкам. Стала праблемай з-за дарагоўлі схадзіць у лазню, цырульню, выклікаць тэлемайстра і да т. п. Але што наогул не паддаецца лагічнаму асэнсаванню, дык гэта ўстаноўленыя цэны на лекі, бо прахыць без каўбасы і яек яшчэ сям-так можна, а вась без лекаў хвораму чалавеку... Можна толькі ўявіць, колькі людзей у нас заўчасна памерла, бо, напрыклад, адна ўпакоўка дзінола /препарат для лячэння язвы/ каштуе 123000 рублёў. Нават кроплі для вачэй, якія раней каштавалі 27 капеек, цяпер — 11200 рублёў. І колькі б урад наш ні спасылаўся на аб'ектыўныя цяжкасці, сітуацыю з цэнамі на лекі, якія ўзрастаў ў дзесяткі тысяч разоў, дараваць яму нельга. Гэта адзін з сур'ёзнейшых «праколаў» у сацыяльнай палітыцы, сацыяльнай абароне насельніцтва.

А тым часам новы старшыня ВС М. Грыб не перастае цешыць нас абяцанкамі, што здароўе людзей павінна стаць галоўным клопам дзяржавы. «Павінна стаць...» Калі?

Падтрымліваючы пазіцыю ўрада, І. Антанавіч у сваім інтэрв'ю сказаў: «Лепшай за ўрадавую або альтэрнатыўнай ёй праграмы выхад з крызісу ў апазіцыі няма». Асабіста я, як і многія іншыя грамадзяне Беларусі, не супраць эканамічнага пагаднення з Расіяй. Але аднойчы на пытанне журналістаў, а што, калі аб'яднанне грашовых сістэм не адбудзецца, старшыня ўрада В. Кебіч адказаў: «Нашы прадпрыемствы проста «ўпадзюць». Не гаворачы ўжо пра сельскую гаспадарку». Вячаслаў Францавіч сцвярджае, што «іншага шляху паратунку беларускай эканомікі не бачыць».

І ўсё-такі не лішне было б прэм'ер-міністра прыслухацца да /цяпер ужо былога/ старшыні ВС Станіслава Шушкевіча, доктара фізіка-матэматычных навук, які аднойчы падкрэсліў, што «вельмі многія ўраўненні маюць не адно правільнае рашэнне». Пры абмеркаванні ўрадавай праграмы былы спікер даказаў, што ўваход у рублёвую зону не вырашыць усе нашы праблемы. «Мы самі павінны знайсці спосабы станаўлення нашай эканомікі на рыначных стасунках», — гаворыў Станіслаў Станіславіч.

Звяртае на сябе ўвагу і пазіцыя старшыні Пастаяннай камісіі ВС РБ па пытаннях працы, цэн, занятасці і сацыяльнай абароны насельніцтва Аляксандра Саснова адносна метадаў правядзення эканамічных рэформ. Ён лічыць, што «надзея на рублёвую зону — гэта ілюзія».

Супраць аб'яднання грашовых сістэм Беларусі і Расіі выказаліся і такія нашы вядомыя эканамісты, як доктары эканамічных навук П. Капітула, У. Кулажанка, І. Лемяшэўскі, У. Тарасаў, доктар сельскагаспадарчых навук І. Нікітанка, якія лічаць, што яно можа прывесці да страты як эканамічнага, так і палітычнага суверэннітэту рэспублікі.

Разумны сэнс падказвае, што паралельна з урадавай праграмай трэба было мець і альтэрнатыўны варыянт развіцця эканомікі на выпадак, калі ўваход у рублёвую зону забуксуе або выявіцца стратным для нашай эканомікі і незалежнасці.

Сёння ўжо відавочна, што Расія адмовілася ад раней узгодненых пазіцый адносна абменнага курсу і аднолькавых цэн на энерганосьбіты. Больш таго, Беларусь ва ультыматыўнай форме прапанавалі ліквідаваць Нацыянальны банк і адкрыць у Мінску філіял Цэнтрабанка Расіі, што вядзе да страты кіраўніцтва нацыянальнай эканомікай.

Расія, абцяжараная сваімі праблемамі, не хоча браць на свае плечы беларускую эканоміку, якая зайшла ў тупік, бо нідзе так марудна не ідуць рэформы, як у нас. Чым мы затое пераўзыходзім іншых, дык гэта эмісіяй грошай, чым эканоміку не ўзіміш, пра што сведчыць вопыт многіх краін свету.

І хоць перагаворны працэс нахонт аб'яднання грашовых сістэм працягваецца, відавочна, што беларускае кіраўніцтва збіта з панталыку. Урад Кебіча, збянтэжаны правалам свайго шырока разрэкламаванага плана, у імя выратавання прэстыжу можа пайсці на заключэнне пагаднення цаною неапраўданых палітычных уступак і страт. Уззяць, да прыкладу, хоць бы пагадненне аб уваходжанні дзяржаўнага прадпрыемства па транспарціроўцы газу «Белтрансгаз» у склад расійскага акцыянернага таварыства «Газпром». Пагадненне гэтае ўнесена ўжо ўрадам на ратыфікацыю ў парламент. Гэта ў той час, калі спецыялісты лічаць, што маёмасць «Белтрансгазу» ацэнена на шмат ніжэй яе сапраўднага кошту.

Нягледзячы на ўсе гэтыя памылкі ўрада, І. Антанавіч лічыць дзеянні старшыні СМ

В. Кебіча адносна захавання суверэннітэту Беларусі «даволі тонкай палітыкай». Але ж, як кажуць, «дзе тонка, там і рвецца». І ці не сведчыць гэтая лаяльнасць былога сакратара і члена Палітбюро Расійскай кампартыі І. Антанавіча да ўрада Кебіча яго імкненнем самому заняць адно з урадавых крэслаў?

Мне імпануюць словы Івана Іванавіча, што ён прыхільнік незалежнасці Беларусі, любіць беларускую мову і нават чытае лекцыі студэнтам 4—5 курсаў па-беларуску, хоць «яны разумеюць яе працэнтаў на 20». А вось у гэта ўжо цяжка паверыць.

Дарчы, стаўленне прафесара-філосафа да беларускай мовы досыць няпэўнае. Ці то надаць ёй статус адзінай дзяржаўнай, ці то — не. І ён звяртаецца да даўно абкатаванага ворагамі беларушчыны «аргумента» — большасць жыхароў рэспублікі размаўляе на рускай мове. Быццам не ведае былі наменклатурны работнік ЦК КПБ, адкуль гэтае «веданне» рускай мовы, якімі гістарычнымі акалічнасцямі яно выклікана.

Дастаткова нагадаць, што да пачатку 80-х гадоў ні ў адным горадзе на Беларусі не засталася ніводнай беларускай школы. Усе прадметы ў сярэдніх спецыяльных і ВНУ чыталіся толькі на рускай мове. У многіх сярэдніх школах нават беларускую літаратуру выкладалі на рускай мове. Паводле пастанова Савета Міністраў СССР настаўнікі рускай мовы ў беларускіх школах атрымлівалі зарплату з надбаўкай 15 працэнтаў.

Тыя ж, хто садзейнічаў развіццю нацыянальнай мовы і літаратуры, за гады сталіншчыны былі рэпрэсаваныя як «ворагі народа». Але ўсё гэта не перашкаджае І. Антанавічу зараз гаварыць: «Нельга перайсці па ўказу на беларускую мову. Гэта не будзе зразумета грамадствам». Што ён разумее пад «указам» — прыняты Вяроўным Саветам Закон аб мовах, які надае беларускай мове статус дзяржаўнай?

Адным словам, трымаецца Іван Іванавіч сваіх пазіцый, як «цвёрдакаменны бальшавік». Не мяняецца чалавек, ды і годзе. Якім быў, такім і застаўся.

А. КЛАЧКО

«МАЛЕНЬКАЯ ДРАМА» — БАЛАДА

ПІСЬМЕННІК І ЧЫТАЛЬНІК

У сувязі з 75-годдзем з дня нараджэння А. Слесарэні ў Доме літаратара сабраліся прыхільнікі яго таленту на ўрачыстую вечарыну.

Вёў сустрэчу намеснік старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі У. Паўлаў. Слова пра юбіляра сказалі народны пісьменнік Беларусі І. Шамякін, В. Зуёнак, А. Пісьмянкоў, В. Супрунчук, П. Прыходзька, народны артыст Беларусі В. Чарнабаеў... Былі шматлікія віншаванні, якія выказалі ад Міністэрства культуры — Н. Загорская і Г. Марчук, ад рэспубліканскага радыё — М. Пацёмкін, ад Беларускай дзяржаўнай філармоніі — Г. Дзягілева, З. Станкевіч, Л. Шурман.

І, безумоўна, прысутныя з цікавасцю слухалі самога А. Слесарэнку.

МАЛАДЗЕЧАНСКАЯ ЛАТАРЭЯ

З мэтай фінансавай падтрымкі ІІ Рэспубліканскага фестывалю песні «Маладзечна-94» Маладзечанскі гарсавет вырашыў правесці напярэдадні гэтага музычнага свята, 8 чэрвеня, фестывальную грашовую-рэчывую латарэю. Выпускаецца 100 тыс. білетаў коштам па 5000 руб. Доля выйгрышнага фонду ўстаноўлена ў памеры 50 працэнтаў. Для правядзення латарэі створана арганізацыйная камісія.

М. КАПЫЛОВІЧ

«БЕЛАРУСЬ У ФАНТАСТЫЧНЫХ АПАВЯДАННЯХ»

Вяртаецца з небыццёй творчасці аднаго з пачынальнікаў нашай літаратуры Яна Баршчэўскага. У 1990 годзе выдавецтва «Мастацкая літаратура» выпусціла ў серыі «Спадчына» ладны томік, куды ў перакладзе М. Хаўстовіча ўвайшоў галоўны твор пісьменніка «Шляхціц Завальня, або Беларусь у фантастычных аповяданнях». А нядаўна прыхільнікі таленту Я. Баршчэўскага сабраліся ў Доме літаратара на вечар, прысвечаны 200-ым угодкам з дня яго нараджэння. Вечарына так і называлася — «Беларусь у фантастычных аповяданнях».

Былі прачытаны асобныя з гэтых твораў, а С. Кавалёвым, У. Мархелем, І. Чыгрынам і іншымі было сказана нямала ўхвальных слоў у адрас таго, хто пісаў з думай і пра Беларусь сённяшняю. А яшчэ прагучалі раманы на вершы Я. Баршчэўскага.

ЮБІЛЕЙ ПАЭТКІ

Беларуская суполка Санкт-Пецярбурга адзначыла юбілей паэткі Аўгінні Кавалюк. Цёплае слова пра юбілярку сказалі Валянцін Грыцкевіч, Мікола Нікалаеў, Анатоль Кірвель, прадстаўнікі беларускіх таварыстваў Літвы і Латвіі, былыя і сённяшнія вучні Аўгінні Кавалюк.

Выконваліся песні, музыку да якіх напісала сама ецітка Аўгіння, як называлі яе ўдзельнікі вечарыны. Атмасфера была нязмушанай і святочнай.

ІГАРУ ДЗЯДКОВУ — 60

Сваё 60-годдзе сустракае вядомы рускі крытык, літаратуразнавец Ігар Дзядкоў. Літаратурнай працай ён займаецца з 1958 года, калі працаваў яшчэ ў Кастраме, у рэдакцыі газеты «Северная правда». Адзін з нямногіх аўтараў блізкага замежжа, хто пастаянна трымае ў полі зроку беларускую літаратуру. Прынамсі, праўдзівасцю, мастакоўскай значнасцю прывабліваюць І. Дзядкова творы Алеся Адамовіча і Васіля Быкава.

У 1980 годзе выйшла манаграфія І. Дзядкова «Васіль Быкаў», якая была пазней перавыдадзена, дапоўнена развагамі крытыка пра новыя творы знакамітага пісьменніка. Дарэчы, у свой час уражаннямі ад творчасці В. Быкава І. Дзядкоў дзяліўся і на старонках «ЛіМа».

Віншuem Ігара Аляксандравіча з юбілеем! Зычым яму доўгіх год жыцця, новых творчых поспехаў!

За апошні час мы правялі шэраг дыскусій наконт таго, якім быць нашай літаратуры, яе гісторыі, тэорыі, крытыцы. Што ж, гэта нармальна, а пры пэўных умовах і не бескарысна. Разам з тым, вынікі творчасці /і ўласна мастацкай, і «знаўчай»/ здабываюцца і адпаведна ва ўжытак увадзяцца як індывідуальныя. Таму асабліва прыемна, што не ўся энергія выдаткоўваецца на пражэкты, звяздзёны рахункаў ці жаласпевы. Нягледзячы на ўсе цяжкасці, можна сказаць — нават насуперак ім, у нас з'яўляюцца вартыя ўвагі творы. Літаратуразнаўчыя, прынамсі. І між іх — кніга Івана Штэйнера «Варожаць балоды вякоў».

Добрага слова яна заслугоўвае ўжо таму, што аўтар спакойна, без гучных дэкларацый і імкнення ліквідаваць недахопы, памылкі, прабелы, якія дапускаліся нашай літаратуразнаўчай навукаю раней — міжвольна і свядома. Адразу варта падкрэсліць, што І. Штэйнер даўно аблюбоўваў сабе даследчыцкую дзялянку. Больш таго, паводле сённяшняга жаргону, мае ліцэнзію на ўсе віды дзейнасці, шчыруючы ўжо не першы год і не без плёну, пра што сведчаць раней выкананыя дысертацыя, манаграфія «Беларуская балада. Вытокі жанру і пазычаныя структуры», а таксама вучэбны дапаможнік «Балада: Гісторыка-тэарэтычны нарыс».

Памногіх звыклых мерках, Іван Фёдаравіч займаецца няўдзячнай справай. Тэорыя ў нас ніколі не была ў пашане. А праблемы жанру тым меней, бо мы нязменна кіруемся так званым «здоровым сэнсам», класічная фармулёўка якога ў пытанні: «Каму гэта патрэбна?» Ды патрэбна. Патрэбна! Не толькі дасужаму навукоўцу з акадэмічнай ці вышэйшай навучальнай установы, але і настаўніку, што забываецца, які прадмет яму даверана выкладаць, і студэнту, крый божа як абдзеленаму ўласна тэарэтычнымі курсамі /нота бэнэ: цяпер ужо і ўніверсітэцкія праграмы не маюць асобнага прадмета «Тэорыя літаратуры»/, і школьніку, асабліва ўшанаванаму навамодным выштуркаваным званнем «ліцэіст», «гімназіст», «каледжыст» /?/.

Але размова пра кнігу І. Штэйнера «Варожаць балоды вякоў» змястоўнай можа быць толькі ў тым выпадку, калі мы паспрабуем канкрэтна ацаніць, што новага ўносіць у распрацоўку праблемы згаданая кніга

Іван Штэйнер. *Варожаць балоды вякоў. Беларуская балада і славянскія традыцыі. Мн., Навука і тэхніка. 1993.*

параўнальна з ранейшымі наробкамі як гэтага ж аўтара, так і іншых.

Дагтуль, займаючыся ўласна беларускай баладай, І. Штэйнер мог абыходзіцца рэгістрацыяй, апісаннем, класіфікацыяй твораў з адпаведнымі жанравымі прыкметамі ў межах нацыянальнага мастацтва слова. Тады і агляд прасцей было рабіць, і назіранні аб'ектыўна дакладней фармуляваліся, і з высновамі спрачэцца меней ахвотнікаў знаходзілася. Гэтым разам усё інакш. Бо самі па сабе зыходна акрэсліваліся ў безлічы пытанні: што такое балада першародная і што такое цяперашняя, наколькі адбываюцца ў ёй этнакультурныя прыкметы; ці не наклаліся на працэс жанратворчасці ў розных літаратурах нейкія уніфікацыйныя працэсы; якую ролю мае тыпалогія, а якую адметнасць; зноў-такі, чаму ўяўленні пра баладу літаратурную пераносіцца на творы фальклорныя, хоць у народзе нашым такога слоўца не пачуць...

Як тэарэтык жанру, калега Штэйнер займае абачлівую пазіцыю: «...балада ніколі не была застылым жанрам», «...жанравы дамінантай апошняй з'яўляецца самае разнастайнае спалучэнне родавых пачаткаў, /.../ яна мае мажлівасць вельмі цесна ўзаемадзейнічаць з іншымі роднаснымі і не вельмі жанрамі».

Бадай, уедлівы апанент можа прывесці доказы таго, што ў пэўны час ў пэўным асяроддзі мела-такі балада цвёрдую форму, «застыгласць», што эвалюцыя жанру ў еўрапейскіх літаратурах ішла двума шляхамі. Апанент з'едлівы, напэўна, не праміне нагоды, каб папрасіць даходлівага тлумачэння, як ад франка-правансальска-італьянскай песні танцавальнай /паводле першаснага азначэння/ утварылася нешта супрацьлеглае — ухвальнае, памінальнае. Зноў-такі, няпроста ўцяміць, што абумовіла яднанне пад тую самую жанравую разнавіднасць такіх твораў беларускай літаратуры, як «Братка і сястрыца» Янкі Купалы і «Балада аб уральскім танку» А. Вялюгіна /прыклады не Штэйнеравы/. Так ці інакш выяўляюцца падставы для спрэчак. Толькі навуковых, разважлівых, канструктыўных. Ужо таму, што меркаванні І. Штэйнера ўдмліва абгрунтоўваюцца, падмацоўваюцца высновамі многіх папярэднікаў. Уззяць, да прыкладу, вось гэты ланцужок прыцягнутых азначэнняў, у якіх відавочна градацыя драматычнага пачатку адносна іншых: «сястра навелы» /І. Франко/, «маленькая драма» /П. Ланг/, «маленькая трагедыя» /Л. Залеская/. Іншая

справа, як вытлумачваць дэсемантызацыю першаснага тэрміна ў літаратурах — у нашай, і бліжэйшых, і далейшых. Беларусы, відаць, гэта прынялі ў новыя часы. Нездарма на пачатку XX стагоддзя А. Баршчэўскі яшчэ ўлічваў раўнавагу жанраў аўтаральных складнікаў: «Баладу нярэдка азначаюць шляхам параўнання яе з іншымі жанрамі: то як маленькую лірапічную пазму, то як моцна драматызаваную вершаваную навелу». І сучасны даследчык Штэйнер паважліва ставіцца да гэтага назірання, уключае яго ў сістэму сваіх поглядаў. Разам з тым ён арыентуецца на вопыт пазнейшых, які аб'ектыўна прадвызначае іншыя падыходы. Разгляд сучаснага матэрыялу наўрад ці выкліча прынцыповыя прэччэнні. А вось што да гісторыка-літаратурных аспектаў, то тут, відаць, не ўсё будзе прымацца як бяспрэчнае. Напрыклад, залішне катэгарычным можа падацца такі пасаж: «Цяпер мы можам смела сцвярджаць, што ўсходнеславянская балада зарадзілася, адпачкавалася з традыцыйнага пачатку «Слова», што ўпершыню яна выйшла на авансцэну гісторыі іменна ў гэты час». На нашу думку, трэба абавязкова ўдакладніць: уласна, не балада, а тое, што пазней названа баладай і даласоўваецца да гэтага запэўніваемага жанравага азначэння. Эрзшты, і нам не варта ўпадаваць у катэгарычнасць. Таму спынімся яшчэ толькі на адным параўнанні: падобным чынам зусім нядаўна мы пераасэнсавалі і падхпілі жанравае азначэнне «эсэ» — ды так, што нават спецыялісты не могуць разабрацца, наколькі яно бывае да месца ў канкрэтных выпадках.

Як несумненную вартасць даследавання І. Штэйнера трэба назваць вельмі багаты матэрыял і шырокі кантэкст. Аналізуюцца творы беларусаў і ўкраінцаў, балгараў і рускіх, чэхаў і славакаў, сербаў і славенцаў, харватаў і серба-лужычанаў... Баладыстыка беларусаў прадстаўлена імёнамі вельмі шырока, як казалі б раней — «ад Скарыны да Скарыніна».

Але не толькі факталагічная паўната ўласцівая гэтай працы. Яна разнастайна па прынцыпах аналізу, прыёмах судзянення з'яў і тэндэнцый. Так, паслядоўна выследжваецца тыпалогія развіцця балады ў славянскіх народаў паводле генетычных, гісторыка-культурных, актуальна-эстэтычных фактараў, гэтаксама як і непасрэдных кантактаў — рэальна высветленых і верагодных. Няхай сабе і перабольшваецца значэнне героіка-эпічнага элементу ў эвалюцыі нашай балады мінулых часоў, але ўвага да сыхо-

Згадкі

РЭДКІ САМАРОДАК — КАНСТАНЦЫЯ БУЙЛО

Перакладваў у шафе кніжкі. Позірк затрымаўся на выданнях з аўтаграфамі. Вось адно з іх — «Світанне». Бяру ў рукі, адкрываю: на левай старонцы партрэт маладой жанчыны. Адкрыты твар, лёгкая ўсмешка, ясныя вочы, густыя валасы. На тыпальнай правай старонцы надпіс: «Паважанаму Яўгенію Іванавічу Крэмка з вялікай сімпатыяй за яго шчыры ўдзел у працы па стварэнню музея Янкі Купалы і з сардэчным пажаданнем далейшых поспехаў у гэтай працы. 18.IV.51 г. Кан. Буйло».

У памяці ажылі дні той ранняй вясны. Тады мы, супрацоўнікі музея Янкі Купалы, пад кіраўніцтвам цёці Уладзі заканчвалі новую экспазіцыю ў доме па вуліцы Энгельса, дзе знаходзіўся Саюз пісьменнікаў. Калі Ніна Кудраўцава ў асноўным працавала над бібліяграфіяй твораў, то Ада Гарошка, Яніна Прыбыткова і я чалкам былі заняты падрыхтоўкай матэрыялаў для экспазіцыі, якую выконвалі мастак Ігар Каргін і Ізя Пелер пад кіраўніцтвам Абрама Кроля.

Звычайна Уладзіслава Францаўна на працы з'яўлялася першай. Загадаў нікому не давала, але цікавілася, хто што будзе рабіць, а сама знікала па якіх-небудзь важных пытаннях: то ў выдавецтва, то ў Інстытут літаратуры АН, то ў гарадскія ўстановы — турбот хапала.

І раптам нечаканае: цёця Уладзі чамусьці спазнілася. Мы недаўменна перакінуліся некалькімі слоўцамі і моўчкі ўзяліся за працу. Праз гадзіну ў калідоры раптам пачуўся моцны голас цёці Уладзі:

— Асцярожна! Тут прыступкі!

Праз хвіліну ў пакой разам з ёй увайшла мажняя жанчына сярэдняга веку. Мне кінулася ў вочы яе энергічнасць, усмешка, што не сыходзіла з вуснаў.

— Знаёмца, — звярнулася да нас цёця Уладзі. — Гэта мая былая саперніца Канстанцыя Буйло.

Госця села за стол дырэктара, а Уладзіслава Францаўна ўзяла сабе стул, уладкавалася і дастала з шуфляды папку з матэрыяламі музея. Канстанцыя Антонаўна, па-мойму, не вельмі паглыблялася ў змест, з жартамі ўспамінала эпізоды свайго знаёмства з Купалам.

І раптам нечакана прамовіла:

— Уладка! Ты ж ведаеш, Янка больш мяне любіў, чым цябе. Так і не ведаю, чаму ён ажаніўся з табою. — І залілася моцным смехам.

— Вот пустасмешка. Відаць, ён ведаў, каго браць, — нежк сумеўшыся, прамовіла Уладзіслава Францаўна і запрасіла госцю пайсці на другі паверх, дзе афармлялася экспазіцыя.

— Пойдзем з намі, — прапанавала цёця Уладзі мне.

Агледзелі ўсе пакоі. К. Буйло сказала: — Лічу, што помнік любімаму Янку будзе добры. З часам збярэцца і больш матэрыялаў...

Пасля яна прысела ля стала, дастала з сумкі кніжку, спытала маё імя і пакінула аўтаграф.

— Мой падарунак за сумленную працу ў музеі, — і падала мне кніжку, моцна паціснула на развітанне руку.

Яны пайшлі з музея, а я стаяў і глядзеў

праз акно ўслед. Вельмі ж нечаканая і імклівая была сустрэча з паэтсай, імя якой я ведаў з маленства. Яшчэ жывучы ў вёсцы, верш «Люблю» мы ведалі як народную песню пад назваю «Люблю наш край». На гэтай песні ў майго пакалення выхоўвалася любоў да Радзімы, патрыятызм.

А яшчэ памятаю, у гады дзяцінства мне пашэнціла быць на спектаклі «Мікітаў лапаць», які ў гуме аднаго селяніна ставілі нашы самадзейнікі. Пасля пастаноўкі, калі глядачы апладысментамі ўзнагароджвалі выканаўцаў, яны выйшлі на сцэну і запелі «Люблю наш край». Усе прысутныя ўсталі і далучыліся да іх. Паліцэйскі, які звычайна прысутнічаў на пастаноўцы, падхпіўся і як закрычыць: «Мільчаць!» Але ніхто яго не паслухаўся.

Верш К. Буйло «Каб я мела», як і многія творы Купалы, Коласа і Багдановіча, мы, юнакі, ведалі на памяць і пры кожным зручным выпадку дэкламавалі іх на вечарынках, вячорках і проста на сустрэчах сяброў.

Цяпер, праз сорак гадоў, падумалася: у чым сіла творчасці К. Буйло? Лічу, у тым, што вельмі ж яна моцна звязана з народам, адпавядае яго характару, думкам. Яе мова надзіва народная. Трэба ж, нарадзіўшыся на Валожынішчыне, жывучы на Віленшчыне, не скончыўшы ніякай беларускай навучальнай установы, у нашанічыны час так добра ведаць мову Наваградчыны і Міншчыны!

Рэдкі самародак у нашым народзе.

Яўген КРАМКО

В. Беражное, Карэліцкі раён

джаняў, супольных ці блізкіх матываў, сюжэтаў, ідэй сама па сабе многае можа высветліць. Асабліва, калі не абмяноўца і рознаскіраваныя плыні, якія мелі месца ў нацыянальным /беларускім/ і супольным /славянскім/ кантэксце, так ці інакш уплываючы на канкрэтны аўтару. Яскравы прыклад грунтоўнасці ў гэтых адносінах — разгляд баладыстыкі Янкі Купалы параўнальна з творамі Б. Брэхта, Б. Лесьмяна, Т. Траянава, М. Крлежы.

Ухвальна тое, што вялікую колькасць іншанацыянальнага матэрыялу І. Штэйнер падае на мове арыгіналаў. А разам з тым як сур'ёзны недахоп, асабліва для працы кампаратыўнага характару, кідаецца ў вочы аб'якаваць да скарыстаных пераўвасабленняў. На жаль, гэта неадольная бяда нашага літаратуразнаўства. Не будзем пачынаць доўгія тлумачэнні пра пераклад як чынік развіцця літаратуры. Пакінем убаку нават недапушчальную ананімізацыю іншамовных узнанняў — хоць нідзе імёны перакладчыкаў не пазначаюцца. Але, звернем увагу, пераспеў — непазбежна «новы арыгінал», і параўнальнае, скажам, трох перакладных варыянтаў таго самага твора адкрывае часта да непазнавальнасці розныя тэксты, у якіх нават рэаліі апісаны кожны раз другія. Што для даследчыка можа абярнуцца сур'ёзнымі памылкамі ў высновах. Дарэчы, калі мяняецца моўная стылія, а гэта значыць, і генетычны код памяці, можа перайначыцца і адчуванне зыбкі мяжы «балада — не балада» ў святмасці як перакладчыка, так і чытача, прадстаўніка іншанацыянальнай культуры. У любым выпадку фонд перакладных твораў лепш было уніфікаваць, не падаваць, скажам, Б. Брэхта ў ператлумачэннях на мовы рускую і беларускую, а Д. Максімавіч — толькі на беларускую, М. Крлежу — толькі на рускую, М. Косыка — толькі на ўкраінскую. Ёсць і яшчэ адзін непрыемны бок: нават імёны пра апасродкаваным уведзе /праз чужую мову, з інакшымі правіламі арфаграфіі/ аказваюцца запраграмавана скажонымі. На жаль, не ўдалося гэтага пазбегнуць у многіх выпадках і аўтару кнігі «Варожыя балады вякоў».

Што ж, паставімся з разуменнем да цяжкасцяў, якія перад І. Штэйнерам узніклі. І будзем спадзявацца, што ў наступным выданні гэтыя моманты будуць выпраўлены, улічаны з такой жа адказнасцю, як усе астатнія. А многае, без перабольшвання, выканана проста на зайздасць скурупулёзна. І галоўная мэта — разгледзець беларускую баладу ў агульнаславянскім кантэксце — дасягнута з поспехам. Так што кніга заслугоўвае ўвагі чытачоў, а яе аўтар шырых віншаванняў.

Іван ЧАРОТА

КНИГУ ВЫДАЙ... ТЭАТР

Але, але, Нацыянальны тэатр Беларусі імя Янкі Купалы выдаў кнігу дзякуючы намаганням актэра Фамы Варанецкага і народнага паэта Беларусі Рыгора Барадуліна, які таксама чалавек сярод купалаўцаў не чужы. Менавіта яны падрыхтавалі зборнік сяброўскіх шаржаў і эпіграм на сваіх сяброў-купалаўцаў. Ф. Варанецкі, як высветлілася, не толькі выдатны актёр, але і мастак, ён і намалюваў шаржы, а Р. Барадулін «падлісаў» іх. А паколькі ў любым калектыве, як вядома, калі не ўсё, дык вельмі многае ад начальства залежыць, дык два «змойшчыкі» вырашылі напачатку ўлагодзіць дырэктара тэатра І. Вашкевіча і галоўнага рэжысёра В. Раўскага. Разумелі, праўда, што з начальства лепей не жартавасць, а калі ўжо жартавасць, дык па-майстэрску. Таму эпіграмы і шаржы на іх атрымаліся самыя-самыя...

Далей жа цэлы рад герояў атрымаўся: А. Андроскі, Б. Герлаван, Б. Эрын, Г. Аўсянікі, В. Белавосцік і яго дачка З. Белавосцік, Г. Гарбук, М. Громава, Г. Давыдзкі, А. Дзянісаў, М. Зінкевіч, З. Зубкова, А. Іваннікава, Н. Качаткова, П. Кармунін, У. Кін-Камінскі, М. Кірычэнка, У. Кудрэвіч, А. Лабунь, А. Луцэвіч, Г. Макарава, Г. Малюскі, В. Манаеў, А. Мілаван, С. Некіпелава, А. Падабед, А. Паманан, А. Сідарава, Э. Скачкоўская, С. Станіюта, Г. Талкачова, В. Тарасаў, В. Філатаў, М. Яромненка...

Калі каго не назвала, прэтэнзіі да Р. Барадуліна і Ф. Варанецкага. Мы ні пры чым. Мы проста канстатуем факт: кнігу выдаў тэатр.

Адно хіба можна дадаць: вельмі цікавую кнігу!

Анкета

1. Ці пішацца сёння, і, калі без прымхаў, то што іменная?
2. Ці ўзнікала жаданне перагледзець набыткі, памянцы арыенціры, звярнуцца да іншых тэм і жанраў?
3. Сфера вашых жыццёвых інтарэсаў /так зване хобі/.

Лідзія Арабей

ПАЧУЦЦІ ДОБРЫЯ

Ці пішацца сёння? Патрошку пішацца. А што? Хачу засведчыць жыццё свайго пакалення, якому хапіла пад завязку — і крыва-вых гадоў вайны, і голаду пасляваеннай пары, і прыгнёту таталітарнай сістэмы, і нарэшце сённяшняй свабоды, якая абярнулася чамусьці шмат для каго вольніцаю. Засведчыць так-сяк можна, цяжэй асэнсаваць, асабліва сённяшні дзень, хаця няма мяжы паміж мінулым і сённяшнім, адно выцякае з другога. Як вайна з'явілася вынікам перадаваеннай сітуацыі, так сённяшні дзень — вынік разбуральнай сістэмы, што выдавала сябе за стваральную. Так лёгка магло рассыпацца толькі тое, што стала на пяску.

У мінулыя, даперабудовачныя часы дзельчы літаратуры, мастацтва некаж вызначылі накірункі сваёй творчасці. Адны цалкам прымавалі, апыталі існуючы парадак, хадзілі ў службах сістэмы, іншыя знаходзіліся да яе, калі можна так сказаць, у апазіцыі. Мне асабіста спатрэбіўся і свой, уласны жыццёвы вопыт, і развагі існуючы дуі сумленных людзей, каб далучыцца да другой катэгорыі. Захацелася хоць крышку, хоць паміж радкоў сказаць праўду пра перажытае, і радалася, калі гэтае «хоць крышку» ўдавалася, бо ашукаць пільнае вока літаратурных чыноўнікаў бывала цяжкавата, радкі, што выклікалі падазраэнне, выкрэсліваліся, а то і ўвесь твор не прымаўся.

Гады тры таму назад перад намі нібыта расчыніліся дзверы — бярыся за любыя тэмы, пішы, як разумееш. Гэта было вялікае шчасце, і я паспрабавала нешта сказаць у аповесці «Халодны май», у аповяданні «Усё на зямлі».

Цікавае ваша пытанне — ці ўзнікае жаданне перагледзець набыткі, памянцы арыенціры?

Перагледзець набыткі, па-мойму, проста немагчыма, бо, як той казаў, што напісана пяром, не вырубш слякераю. Сорамна табе за напісанае ці не сорамна, але кніга твая ўжо стаіць недзе ў бібліятэцы і ад яе не адрачэцца, як бы там ні спасылаўся на час і на цэнзуру. І вялікая пашана тым, хто першы здолеў выбрацца з балота хлусні, дапамог выбрацца іншым.

Мастакі, пісьменнікі, музыканты, калі бяруцца за свой інструмент — пяро, пэндзаль альбо смычок, то хочуць стварыць нешта выдатнае, ашчаслівіць чалавецтва. Далёка не ўсім гэта ўдаецца, тут — каму колькі Бог адмераў таленту. Так што — як ні стараўся мянцы тэмы, жанры — вышэй сябе не падскочыш. Кожны творца раскрывае сваю ўласную душу, і калі за тою душою ў яго вельмі мала, то шмат ён людзям сказаць не здолее, мянцы тыя жанры ды тэмы ці не мянцы.

І псіхалагічна чалавеку цяжка, амаль немагчыма сябе перабудаваць, цяжка перайсці

да якога-небудзь сімвалізму ці рамантызму, калі па складу сваёй псіхалогіі ты рэаліст. А калі сябе прымуціць, паспрабаваць наўмысна перакруціць сябе, то ўсё роўна нічога людскага з гэтага не атрымаецца, будзе выглядаць усё штучна і нецікава. Гэта што датычыць жанру, формы, а ў сэнсе ідэалагічным, то сёння мы сведкі, калі шмат хто тыя арыенціры і памянцы. Зусім нядаўна яны былі служкамі камуністычнага парадку, а сёння заўзята яго бэсцця. Цікава, будзе ім сорамна за тое, што пісалі даўней, ці за сённяшнія практыкаванні? Гэта ўжо куды паверне матушка-гісторыя, а з ёю і яны — зноў мянцы арыенціры. Бо дзверы, якія было адчыніліся перад намі, памаленьку зачыняюцца, засталася ўжо вузенькая шчылінка ды і тая, падобна, хутка знікне, бо наша дэмакратыя вяне, як кветка без вады.

Прадмет літаратуры — чалавек. Пісьменнік імкнецца зірнуць у яго душу, зразумець яе. І сённяшні наш час дае матэрыял для глыбокага і сумнага роздуму.

Прапаганда таталітарнай сістэмы імкнулася пераканаць нас, што савецкі чалавек — самы сумлены, самы справядлівы, самы бескарэслівы, і калі ў яго псіхалогіі ёсць нешта заганнае, то гэта плямы капіталізму.

Сёння мы бачым, што наш народ — увесь у плямах сацыялізму.

Я адважваюся не згадзіцца з пануючай думкаю, што толькі народ можа вырашыць усё справядліва, што толькі народу, яго думцы можам мы давяраць. Стоячы ў чэргах, ездзячы ў пералоўным тралейбусе, часта чуеш, колькі глупства гаворыць гэты народ, як несправядліва шмат пра што разважае. Таму не спадзяюся я, што і рэфэрэндум можа правільна вырашыць складаную задачу. Пастаўце заўтра на рэфэрэндум пытанне аб лёсе беларускай мовы, і вы ўбачыце, які атрымаецца адказ. Як некалі Біблейскі Ісаў прадаў Якаву за чачавічную поліўку сваё першародства, так наш народ за кавалак кілбасы гатовы прадаць і сваю незалежнасць, і сваю родную мову. Розніца толькі ў тым, што Ісаў тую поліўку з'еў, а кілбасы наш народ так і не дачакаецца, ва ўсякім разе, таннейшай.

Можна, у цывілізаваным, пісьменным грамадстве і можна абaperціся на думку народа — у нас, у Рэспубліцы Беларусь, гэта немагчыма, такі ён задурны, так заблыталі яго розныя палітыканы, пазбавілі нацыянальнай святмасці. Ды і ў вялікай Расіі рызыкаўна — вунь што паказалі выбары ў Думу.

Не з лепшага боку паказала сябе і частачка народа — чалавек. Наперад выступілі ўсе яго злосныя інстынкты — зайздасць, сквапнасць, жорсткасць, самалюбства. Адсюль вялікая злачыннасць. Тое, што часта хавалася ад страху перад судом, перад грамадскаю думкаю, сёння разгулялася як

ніколі, запанавалі вольніца, беспакарнасць. Гэта можна назіраць не толькі на Камароўцы, а і ў нашым парламенце, дзе сабраліся, здаецца, не горшыя прадстаўнікі таго самага народа. То калі яны могуць зусім безадказна паводзіць сябе — чаго чакаць ад хлопца пад чаркаю, які нікога не прадстаўляе, акрамя сябе і свайго характару? Адлучыць ад пасады сумленнага чалавека, які змагаўся за незалежнасць рэспублікі, за яе нейтралітэт, аславіць яго на ўсю Беларусь, праводзіць палітыку, якая прынясе толькі шкоду Беларусі... Паглядзім, чым абярнецца для рэспублікі славуная рублёвая зона. Калі ў самой Расіі па тры месяцы не плацяць зарплату шахцёрам, калі ў іх усюды, кругом запазычанасць, то адкуль возьмуцца тры з паловаю трылёны рублёў для Беларусі? І ці не абрабуе дзяржава свой народ яшчэ раз?

Назіраючы бясконцыя разборкі, сваркі ў парламенце, што можа думаць і як сябе паводзіць чалавек, не надзелены ні ўладаю, ні моцнымі маральнымі прынцыпамі, ні адказнасцю?

Размова пра літаратуру, на вялікі жаль, перайшла на размову пра палітыку, але палітыку сёння абсыці немагчыма, кожнае застолле ў сем'ях — ці радзіны, ці памінкі — канчаецца размоваю пра палітыку. Дык што казаць пра літаратуру, якой ад палітыкі нікуды не дзецца?

Ядром, атамам усяго народнага жыцця з'яўляецца чалавек — з усімі ягонымі заганамі, з усімі інстынктамі — добрымі і блажымі, такі, якім стварыла яго прырода. І міжволі прыходзіш да думкі, што адзінае выратаванне чалавецтва — ва ўдасканаленні кожнай асобы.

Пасля доўгіх мук і разважанняў, пошуку гармоніі ў чалавечым жыцці да гэтай думкі прыйшоў геніяльны рускі пісьменнік Леў Талстой. Нічога лепшага, напэўна, і мы не прыдумаем.

Дык у чым наша задача? Мянцы арыенціры, жанры? А можа, і праўда ўзяць такі арыенцір — на самаўдасканаленне?.. Толькі і гэта наўрад ці пераменіць, палепшыць чалавечы грамадства. Пасля геніяльных твораў Льва Талстога крываваля зямлю другая сусветная вайна. І пасля той вялікай бойні, якая, здаецца, павінна была б навучыць народы шанаваць спакой і мір, брат забівае брата, паўзе, распаўзаецца зараза смертазабойства.

Што ж тады? Літаратура наогул непатрэбна? Альбо карыстацца поспехам могуць толькі дэтэктывы ды парнаграфія, якія патураюць не лепшым чалавечым інстынктам? Для некаторай часткі чытачоў, як ні сумна прызнаваць, гэта так. Але ёсць яшчэ і іншыя чытачы, якія шукаюць у літаратуры адказаў на нейкія свае пытанні, і хоць адказу, рэзэпту літаратура даць не можа, яна можа выклікаць спачуванне да чалавечай бяды, абудзіць добрыя пачуцці.

Калі чытач паспагадае прыдуманаму герою, а можа, і слязу пралье над яго лёсам, то, магчыма, хоць на хвіліну зробіцца дабрэйшым і да тых, што вакол яго.

Будзем спадзявацца.

І апошняе ваша пытанне — пра сферу інтарэсаў, пра хобі.

Ну, хобі ў мяне век не было, адзінае, што вабіць — пачытаць у цішыні. Гэта ўжо — як наркотык, дна не магу абысціся без чытання. А іншая «сфера», мусібыць, тая, што і ва ўсіх жанчын — магазіны, чэргі, кухня. Гэта тое хобі, якога век не любіла.

«АНАТОЛЬ ЗЭКАЎ — СУПРАЦЬ КПБ»

Такі плакат аздабляў сцэну ў Доме літаратара на вечарыне-прэзентацыі кнігі пародый А. Зэкава «Дуэль». Праўда, колісь «слаўная» абрэвіатура гэтым разам азначала ўсяго толькі «Кампанію паэтаў Беларусі», якая трапіла на пяро парадыста.

Згаданая кніга пародый і баек з красамовнай назвай «Дуэль» выпушчана не дзяржаўным выдавецтвам, а прыватным прадпрыемствам М. Расолькам /у свой час ён узначальваў рэдакцыю таго ж «Добрага вечара», в. а. рэдактара якога з'яўляецца сёння А. Зэкаў/. М. Расолька, як гаспадар... становішча, і адкрыў вечарыну. А пасля пачалася самая што ні ёсць «дуэль». Найперш сам А. Зэкаў выступав, кідаючы парадыйныя стрэлы ў бок В. Шымука, Р. Баравіковай, М. Мятліцкага... Потым у

атаку пайшлі парадысты М. Скобла і В. Шыханцоў. Паміж імі было ўклініўся намеснік старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі А. Пісьмянкоў, але ці то вырашыў, што ў гэты вечар сур'ёзным заставацца ніяк не выпадае /вечарына ж адбывалася 1 красавіка/, ці то ўспомніў, што хутка чарговы з'езд пісьменнікаў Беларусі, а на ім перавыбары кіраўніцтва, таму ўсё звёў да смеху... І бард А. Атаманаў, як і знакамітая спявачка Н. Мікуліч таксама «смяшылі» ўсіх... песнямі на вершы А. Зэкава. Народны артыст Беларусі

Г. Аўсянікі — тое ж самае рабіў, толькі ж, вядома, не спяваючы, а чытаючы байкі А. Зэкава. Артыст з «Сяброў» У. Радзівілаў спачатку было ўспомніў пра «малодшага» і «старэйшага» братаў, парадзіруючы В. Кікабідзе і Л. Лешчанку, а пасля ўсё ж «адумаўся» і ўзяўся за А. Яромленку і тых жа «Сяброў».

Але, здаецца, усіх... пера... смяшыў Ю. Авяр'янаў. Хаця, разабраўшыся, цяжка сказаць, дзе жарты былі, а дзе не жарты. Згадаем хоць бы напрыканцы званок... самога Вячаслава Францавіча Кебіча. Адны кажуць, што Старшыня Саўміна ўсё ж не званіў, а званіў няінакш нейкі ягоны палкоўнік ці падпалкоўнік. Іншыя ж сцвярджаюць, што Вячаслаў Францавіч мог і пазваніць, бо, маўляў, дарэмна пісьменнікі на яго крыўдуць, ён пісьменнікаў любіць, невыпадкова нядаўна ганарары павысіў. Як бы там ні было, але той, хто быў у Ю. Авяр'янава на другім баку провада, пачаў цікавіцца канкрэтна прозвішчамі некаторых жартульнікоў, сёй-той з кіраўніцтва СП пачаў адчуваць сябе ў зале ніякавата. Ці, можа, усё гэта толькі падалося?..

Адным словам, «дуэль» адбылася...

А.М.

«ГОЛАС ЧАСУ»
РАСКАЗВАЕ...

У другім за сёлетні год /сакавік—красавік/ нумары часопіса «Голас часу», што выходзіць у Англіі, змешчана падрабязная інфармацыя аб візіце ў Рэспубліку Беларусь прэзідэнта ЗША Б. Клінтана. А. Баханчык у артыкуле «Устаць! Суд ідзе!» расказвае пра суд над кнігай С. Алексіевіч «Цынкавыя хлопчыкі», падкрэсліваючы, што робіцца гэта ў палітычных мэтах. Нарыс А. Балакоза «Ткацтва ў Гудзевіцкім рэгіёне» — вяртанне да народных вытокаў, гаворка пра народныя таленты. Ю. Весялоўскі разважае над палітычным жыццём у Расіі — «Што сталася з агульным выбарамі ў Расіі 12 снежня 1993 года?».

ПРОМНІ...
«ПРАМЕНЯ»

«Прамень» — так называецца часопіс, які выпускаюць нашы землякі-беларусы ў канадскім горадзе Квебеку. На Бацькаўшчыну прыйшоў яго трэці нумар, выдадзены ў канцы мінулага года. Адкрываецца ён радкамі Я. Коласа: «Змоўкі ты, сціхі, песня пакуты, заварушыся, наш край. Люд беларускі, рві свае пугі, новую песню спявай». Змешчаны перадрукі з «ЛіМа», «Пагоні», «Астравецкай праўды». Надрукавана некалькі матэрыялаў мясцовага публіцыста Р. Кардонскага, і — сярод іх — развагі «А што мне тая Беларусь?». Аб накірунках выдання, тамашніх справах можна даведацца з рэдакцыйнага звароту да чытачоў.

ДА ГІСТОРЫІ
З ПАВАГАЙ

Прышоў да чытача другі выпуск зборніка публіцыстычных артыкулаў «З гісторыяй на «Вы». Ледзь не напісаў «штогоднік», бо акурат так ён і задумваўся выдавецтвам «Мастацкая літаратура», але з-за рознага роду цяжкасцей паміж першым і другім выпускам атрымаўся разбег ажно ў тры гады /1991—1994/. Тым не менш пакладзены пачатак добрай справе выдання кнігі, якія б аператыўна рэагавалі на цікавыя публікацыі гістарычнага зместу, дазвалялі аб'ектыўна асвятляць тыя моманты нацыянальнай мінуўшчыны, якія з-за ідэалагічных меркаванняў раней замоўчваліся ці падаваліся ў скажоным выглядзе.

Укладальнік і першага, і другога выпуску — У. Арлоў. Першы выпуск адкрываўся слаўтай багданавіцкай «Пагоняй». Гэтым разам у пачатку стаіць вядомая «Малітва» Н. Арсеневай. А пра змест матэрыялаў у многіх гавораць іх назвы. «Каб жыла Беларусь» — развагі П. Васілеўскага ў сувязі з набывццём Беларуссю сапраўднай, а не ўяўнай дзяржаўнасці. Дарэчы, наш лімаўскі калега прадстаўлены ў зборніку яшчэ двума артыкуламі. Заадно зазначым, што ў зборнік увайшлі і іншыя публікацыі, апрабаваныя, так бы мовіць, на старонках «ЛіМа». Прынамсі, нарыс Б. Сачанкі «Мураўёў-вешальнік», «Беларускі лёс Арыны Радзівонаўны» Я. Гучка, «Адкуль пайшла беларуская мова» І. Ласкова...

Нельга не звярнуць увагу на такія матэрыялы, як «Лунаі, наш сцяг, ляці, пагоня!» А. Трусава, «Пад уладаю Перуна і Сварога» У. Арлова, «Нацыянальнае пытанне ў праграме дэкабрыстаў» А. Грыцкевіча, «Чалавек з мінулага, або Чаму цяжка сціраць «белыя плямы» ў гісторыі беларускага мовазнаўства» С. Запрудскага, «Полацкія кадэты» таго ж У. Арлова.

Р. Барадулін у эсе «Унучка Францішка Скарыны, або Зэк N 0-297» па-свойму асэнсоўвае жыццёвы і творчы шлях Л. Геніюш. В. Чаропка /«Зазірнем у дакументы»/ разважае пра грамадзянскую вайну 1431—1437 гадоў у Вялікім княстве Літоўскім, у час якой, як вядома, паражэнне Свідрыгайлы стала паражэннем прыхільнікаў незалежнасці беларускай дзяржавы ад Польскага каралеўства.

А яшчэ б хацелася нагадаць пра артыкулы С. Тарасова «Адкуль прыйшло хрысціянства на Беларусь?», С. Дубаўца і Г. Сагановіча «Старажытная Літва і сучасная Летува», В. Вячоркі «Тысячагадовае суседства» і іншыя.

Усё гэта чакае чытачоў у другім выпуску зборніка «З гісторыяй на «Вы».

ПІШЫЦЕ, ЯК МЫ ...

Тым, хто ў рэшце рэшт разумее, што ў суверэннай дзяржаве свядомы грамадзянін мусіць выконваць законы, тым больш Закон аб мовах, адрасуецца кніга Алеся Каўруса «Дакументы па-беларуску», выпушчаная выдавецтвам «Беларусь». Слышны мовазнаўца дае шэраг канкрэтных парадаў наконт таго, як карыстацца дзяржаўнай мовай у паўсядзённай практыцы. Каму? На гэта адказ можна знайсці ў падзагалюку даламожніка: «Справаводства. Бухгалтэрыя. Рыначная эканоміка». Адным словам, пішыце, як мы... Пішыце разам з намі...

Паэзія

Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ

«УСІХ ЛЮБЛЮ
І ЦЕШУСЯ
ПРАМЕННА...»

ПАМЯЦІ БАЦЬКІ

Нясі труну — мужчынская работа,
Ўгрызацца ў дол
да зморы і да поту.

Занятак і жаночым ёсць рукам:
Жалобны стол
ладкуецца не сам.

Крыж змайстраваць,
падушачку пашыць
Таму, хто шчэ збіраўся
з намі жыць,

Чыя душа разгублена лунае
І дзе прытулак будзе ёй —
не знае...

Мышыным піскам
у ката ў зубах
Ўсе нашы енкi, скаргi і праклёны.
Яшчэ крыху —
і бэндзеш здавалены,
І усё ў былым, далёка — «ох» ды «ах».

З паэтычнай пошты
Яўген ГУЧОК

«І КОРАНЬ,
І СЦЯБЛО,
І ГЛЕБА...»

Мы з Богам не сустрэнемся ніколі,
Пакуль патрабаванні да Яго,
Нібы да чарадзея, не адкінем.

Пакуль не вернешся
Да мовы роднай, да Радзімы,
Не спадзявайся на сустрэчу з Богам.

Бажніц маскоўскіх і варшаўскіх
Мне, беларусу, непатрэбна,
Бо там не стрэнуся я з Богам.

Не толькі круг выратавальны Бог,
Ён — і рака, і мора...
Ты вучыся плаваць.

Хто можа, той пакорліва, маўчком
Прымае неправдзаныя плюхі,
Каб божая дзясніца

лёгкім рухам
Перахрысціла
/ўслед за малатком/.

Каму ж пакоры доля не дала,
Той бэсціць разам пекла і нябёсы.
І хто тут выйграе —

ці безгалосы,
Ці бунтаўшчык —
адказу не знайшла...

Сон быў крамяным,
Шпаркімі — сцежкі...
Думкай туды палячу.
Вершы трапляліся,
Як сыраежкі, —
Бары — не хачу.

А зараз каторы
Як знойдзецца —
Свята,
Выпорваеш з гліцы
Густой.
Такою сябе адчуваеш
Багатай
І — не пустой...

СВІТАЛЬНАЕ

Прачынуцца да аўтобуса. Ляжаць
З паўнюткай галавой,
а семкі-думкі

Ну аніак не хочучь прарастваць, —
Павольныя, цягучыя, як гумкі.

Усё я перадумала даўно.
Каторы круг?
Не маю уяўлення.

Лепш сіла б каляровае кіно,
Сумбурае і поўнае значэння.

Напэўна, дзень мой
выдасца цяжкім —
Гнятлівым,
бесталковым,
неласкавым.
Калі мы без прычыны дай
не спім —
Чакай, што апануюць заўтра справы.

Што набяжыць, усё перараблю
І вытрываю.

Так пастанавіла.
Цяпер я на уздыме, бо люблю.
Адкуль адно бярэцца тая сіла?!

Аўтобус за сцяной бярэ разгон,
Прывычна разбудзіўшы паўквартала.
Пужлівы мой,

непаслухмяны сон
Не раз яго гудзенне абрывава.

Патрошку ажывае сонны двор,
Ды я ўжо сну магчымаму не рада.
І што задоўгім атрымаўся твор,
Дык то не я,
а ночка вінавата.

Прайсціся скверам...
Распужаць лісты,
Што ўслалі сцежку...
Водар лістапада

Ўдыхнуць,
а ён настоены, густы
І для душы вялікая прынада.

Павее вечаровы халадок
Пранізліва
і трошкі безнадзейна.

І позняя любоў,
і гэты ранні змрок
З'яднаюцца,
зліюцца непадзельна...

Ісці і усміхацца —
вось раскоша!

І ноч была як ноч,
і дзень харошы.

Учорашняе змрочным
не здаецца,

А будучыня
хітранька смяецца.

Што мне яна рыхтуе —
не пытаю.

Я гэты міг
істотаю ўбіраю.

І, звязаная з небам
як антэна,

Усіх люблю
і цешуся праменна.

Калі цябе няма як Чалавека,
То як падтрымку станеш ты шукаць
У Бога?

Урыўкамі і прыхваткамі
Да Бога можна усё жыццё ісці,
Ісці... і не прыйсці.

Чалавек — ён такі...
Ён не толькі даваў бы парады Богу,
Ён караў бы нават Яго.

Любові, каб Бога спазнаць,
Заўжды чалавеку мала,
І ён набіваецца на пакуты.

А як пачнеш атрэсвацца ад д'ябла,
Глядзіш, і Бог
На дапамогу прыйдзе.

Калі ты колас збажыны,
То Бог — і карань, і сцябло,
І глеба.

Васіль САХАРЧУК

«АБУДЗІЦЬ УЗАЕМНАСЦІ РАСТОК...»

ПАЛОН

Івану ДАЦКЕВІЧУ

1.

Плыт мары з якара здымаю
і, хоць грызе сумнеў-чарвяк,
бы абнадзеены рыбак,
на словы нерат расстаўляю.

Але сягоння мой улоў —
звон цішыні ў радку знімелым:
бы рыбы ў возеры змялелым,
няма ў душы патрэбных слоў.

І хоць грызе сумнеў,

аднак

на ўлоў надзеі не губляю,
зноў плыт бяру і расстаўляю
на словы нерат, бы рыбак.

2.

Бы рыба ў вершу, заплывае ў верш
неасцярожнае і трапяткое слова,
і ты яго ў далонь ліста кладзеш
рукою ўпэўненай у прадчуванні ўлова.

За ім — другое, трэцяе...

Касяк

імклівых рыб у песны куль сягае
і плешча і трапачаца ў ім так,
што ў захапленні ажно дух займае.

І назаўсёды іх бярэ ў палон
мярэжа строф,

а куль радкоў цяжэе.

І словы-рыбы, свой прыняўшы кон,
не просяць лгасці ні ў ямба, ні ў харэя.

Але ў палон узяты імі й ты.
Палон такі накінавала мова.
Кладзешца пень на белыя лісты,
і чуюцца:

«Было спачатку Слова...»

НАШЧАДКУ

Нашчадак мой,
народжаны ў другім тысячагоддзі,
я з будучыні чую твой уладарны крык,
таму адкрыў рахунак
і ўспомні пры нагодзе:
цябе яшчэ няма,

а я ўжо твой даўжнік.

Пры мне звалі крыніцы
і выпрасталі рэкі...

Пры мне атрутай сталі
паветра і вада...

Пры мне парою весняй пазначыла навекі
чарнобыльскім таўром зямлю тваю бяда.
Не так усходзіць сонца...
Не так шуміць калоссе...
Прымі як пакаянне

мой горка-думны стан,

каб у жыцці нялёгкім табе не давялося
на лёс сваёй крывінікі

глядзець, як праз туман.

ЗЕРНЯТКА

Было і будзе да сканчэння веку:
зусім нямнога трэба чалавеку —
паспачувай ці словам акрылі,
і твой удзел някідкі незіарок
абудзіць узаемнасці росток
ў ім, бы сонца, зернятка ў раллі.

НЕПАДСУДНАЕ

У кожнай жанчыне сядзіць дзіва-звер,
пяшчотны, як котка, і дзікі, як вепр,
але ты за гэта яе не судзі —
кунеж у ёй котку, дзіка ж не будзі.
І знай, каб яго зачапіць ты не змог,
табе да сканчэння зайздросціў бы бог.

З НІЗКІ «РАДКІ, НАТХНЁНЫЯ Л. М.»

1. Зорка

Прамяністаю зоркаю згадка
загарэлася ў цемры начной
і злучыла часы, быццам кладка
берагі над імклівай ракой.

Асвятліла прадонні глухія
і, мае там знайшоўшы сляды,
апынулася ў часе, калі я
быў акрылены і малады.

І як толькі ў натхнёным імкненні
я ўзяцеў над зямлёй, быццам птах,
тры анёлы ў бялюткім адзенні
ўзнеслі ўвысь і цябе на руках.

І сама ты была, бы анёлак,
і, вітаючы радасны міг,
усміхаўся нам чэрвеньскі золлак,
звалі промні на вуснах тваіх.

Светла выплыла сонца з-за гаю,
цішыня ахінула зямлю,
калі мовіў табе я: «Кахаю...»,
калі ты мне сказала: «Люблю...».

Анямела душа і заснула,
каб застацца ў былым, хоць на час,
але згадку, бы кладку, хіснула,
і чароўны агонь яе згас.

Згас, і усё ж яна свеціць з былога,
і пра гэта ты знаеш сама,
і святлей ад яе анічога
на зямлі і на небе няма.

2. Пад поўневым святлом

Мысль изреченная есть ложь.
Ф. ЦЮТЧАУ

Саджуся ля акна
і згадваю ў самотнай цішыні:

«Прамоўленая думка ёсць мана...» —
сказаў паэт і не слухаў ані.

Калі гарыць-палае слоўны жар,
ягоны попл не прыкметны на губе,
і рэдка хто не траціць божа дар
няздольнасці хлусіць ні людзям, ні сабе.

Але цяпер, пакуль амаль паўсвету спіць,
пакуль пануе ноч і людзям сняцца сны,
вяртаецца ім дар няздольнасці хлусіць,
і вусны іх не ведаюць маня.

ВАСІЛЮ ГАДУЛЬКУ

На развітанне

І слых, і музыку, і мову
далі табе нябёсы ў дар,
і ты прынёс, бы на алтар,
і слых, і музыку, і мову.
І я шапчу, нібы замову,
каб не згарэў твой дух у сквар:
і слых, і музыку, і мову
далі табе нябёсы ў дар.

ПАМЁР МОЙ ВОРАГ...

3 Тані КЛІСУРАВА

Памёр мой вораг. Не балела
душа трагічнай навіною,
ды пачуццём незразумелым
пранікся я, нібы тугою.

Анафемстваваў нада мною,
ледзь не даводзіў да інфаркта...
Але сягоння над труною
што значыць выкрывальнасць факта?

Хоць нарабіў нямала шкоды
і жыў са славаю благою,
я разумю: назаўсёды
ён штось мае забраў з сабою.

Проза

Да гэтага дня Церах Лявонавіч рыхтуеца загалда.

З вечара дастае з паліцы бутэльку віна. Анучкай старанна працірае пукатны бакі, доўга глядзіць праз шкло на сонца. Светларужаватая вадкасць «Агдама» тонка адсвечвае на праменьнях. Нікуды нявартае віно. Калі Церах Лявонавіч упершыню кульнуў шклянку, дык папярхнуўся, доўга кашляў, адпліўваўся. Ды за апошнія гады прывык да яго, хоць, шыра кажу-

І пасля ўжо стаў вандроваць са шпіталь у шпіталь, пакуль не ампутавалі тую злашчасную нагу... Нічога. Пасля вайны з Тамарай жылі, дзякаваць богу, душа ў душы. Прыдбалі двух дзяцей — сына і дачку. А пасля дачкаўся ён і ўнукаў...

... Ды ўжо амаль дзесяць гадоў, як няма Тамары. А ён скрыпіць, бы струнелая старадраўіна. На непагадзь балюча ные Церахава нага. І часта сніцца яму алзін і той жа сон. Быццам ляжыць на

вае павекі: намагаецца ўспомніць, як пазнаёміўся ў той далёкі дзень з Тамарай. Але ўжо і твар яе да драбніц успомніць не можа.

... Аназаўтра яго будзіць свістам шпакі. Церах Лявонавіч з цяжкасцю падымаетца, крэкчучы, прыладжае пратэз/раней былі мыліцы/, кльпае на двор да мыцельніка. Раніца абяцае быць пагожай. Там, дзе вось-вось пакажанца сонца, ружавее крайчык небасхілу. Дрэвы ў садзе шаласцяць маладой лістотай.

Церах Лявонавіч вяртаецца ў хату. З шафы дастае выхадны касцюм. На ім прывінчаны тры ордэны. Ён потайкам азіраецца, быццам хто за ім сочыць. Праводзіць далонь па ордэнах, а потым апрапае пінжак. Патаўсцёў загод. Пінжак ледзь не трашчыць па швах. Церах Лявонавіч са скрухай ківае галавой. І сам сабе кажа:

— Цяпер можна іспі.

Бярэ маленькі зграбны кошык /яго прывезла некалі дачка/, кульбу і выбіраецца ў дарогу.

Васковья могілкі знаходзяцца не так і далёка ад вёскі — у бліжнім сасонніку. Але яму, інваліду, дабрацца туды не так проста. Суседскі сын — трактарыст, які меў матацыкл, аднойчы прапанаваў:

— Давайце, дзядзька, я вас мігам падкіну.

— Не, хлопца, — адмоўна пакрыціў галавой Церах. — Салдат павінен сам дайсці. Дасць бог, як-небудзь дабяруся.

Парыпае пратэз. У зямлю ўпіраецца палка. На рупэ пагойдзецца кошык. Церах Лявонавіч думаў, што першым сёння сустроне ўзыход сонца, а яго сустрэкае каля сваіх веснічак суседаў сын:

— З днём Перамогі, дзядзька Церах! — віншэе ён і косіцца на кошык.

— Дзякуй, хлопца, — на хвіліну прыпыняецца інвалід. — Пайду вась пабуду са сваёй Тамарай Іванаўнай.

Трактарыст не прапаноўвае падвезці на матацыкле: ведае — не пагодзіцца на тое былі салдат.

Дзень разгараецца ясны і светлы. Блішчыць, як бурштынавая, раса. На дратах шчабечуць ластаўкі /іх прыкметна паменела ў апошнія гады/. Узбоч дарогі, на ўзблатку, жаўце лотачы. Над галавой звіняць жаваранкі. Недзе ў вышні мармыча, быццам малады баранчык, слонка. Усё жывое славіць жыццё. Стары салдат моўчкі прыпыняецца і доўга-слухае птушыны сней, куванне зязюлі з бліжняга лесу. Не, не дарэмна ён кожную вясну вяртаецца ад

сына з горада, дзе зіме, у родную хату. Пастарэла яна, як і Церах: на шыферы паявіўся мох, патрэскалася ліштыва. Але ж гэта — яго дом. Адсюль ішоў ён спякотным летам сорок першага ў армію. Сюды вярнуўся з франтовай медыястрай у галодным сорок шостым...

Лагодна павявае майскі ветрык. Церах Лявонавіч змахвае з ітба пот, цяжка дыхае. Не, мусіць, не разлічыў ён сваіх сіл: усё цяжэй даецца кожная сотня метраў. Ды і то сказаць: сёмы дзесятка малдзее на грэшнай зямлі.

Агароджу могілак колькі гадоў назад пафарбавалі. Варта абнавіць, ды ў сельсавеце, кажуць, няма грошай, каб купіць зялёнай фарбы. Усяго цяпер цяжка набыць. І часіком задумваецца стары салдат: ці ж чакай яны ў тым далёкім сорок пятым, што будзе вась так? Яму, былому салдату, жулікаваты прадавец аўтакрамы, якая раз на тыдзень наезджае ў іх маленькую вёсачку, прывозіць па талонах... аўсянку, а то паўкіло швэрдэй, бы з жалеза, кілбасы.

— Аўсяныя крупы, каб вы, дзядзька, падбрыкавалі, як жарэбчык, — нека недарэчы пажартаваў гэты хлост...

Некалі светлы і багаты /крыў божа, без талонаў! / дзень, здавалася, прыйдзе ўжо заўтра, паслязаўтра, праз пару гадоў. І людзі будуць жыць шчасліва і радасна... Толькі — ці дачкаўца таго дня яго ўнукі? Якімі наўнымі яны былі!

Ля Тамарынай магілкі шапочка лістотай рабінка. Яе пасадзіў ён з сынам і дачкой. Са стэлы глядзіць юная дзяўчына ў берэце. На гімнаспёрцы — медаль. /У жонкі іншая фатаграфія не было!.

— Як табе там, мілая? — дрыжачымі вуснамі шэпча Церах Лявонавіч і аспярожна прысаджаецца на лавачку каля металічнай агароджы. — Вось і сустрэкаю я яшчэ адзін дзень Перамогі.

Церах змахвае няпрошаную слязу, раскрывае кошык і дастае бутэльку «Агдама». Зноў любуецца праз ружаватае віно на сонца. Налівае ў шклянку. На момант задумваецца...

Ветрык перабірае сівыя рэдкія валасы на галаве Цераха. На момант успамінае, як цягнула яго, лейтэнанта, медыястра з «нейтралкі», як будавалі свой першы дом; як долялі першыцца-сына...

На могілках пануе цішыня — такая, як у тым сне з поўняй на стылым небе. На чаборы зумкаюць пчолы. Снуюць па зямлі мурашы. Пахне жывіцай. Над зямлёй разгараецца, плыве майскі дзень Перамогі...

Міхась ДАНИЛЕНКА

ГОРКАЕ ВІНО ПЕРАМОГІ

АБРАЗОК З НАТУРЫ

чы, не вельмі паважаў. /Раней ён прыхоўваў бутэльку «Сталічнай»/. Церах хмурыць лоб. Але маршчыны разгладжаюцца, ён кратае пальцамі парывае лья вусы, аб нечым думае. Потым знімае са сцяны здымак у рамцы. Там яны — маладыя. Ён і Тамара. Тамара абанерлася на яго плячо, глядзіць светла і радасна ў аб'ектыў.

Колькі ж гадоў здымку? Зрабіў яго армейскі фатаграф у далёкім сорок пятым у Аўстрыі. Тады амаль па-летніям асвятліла сонца. Высокае неба над Альпімі прашывалі строчкі трасіраў. Усе абдымаліся, смяяліся, палаваліся, стралялі ўверх. І ва ўсіх на вуснах было адно слова:

— Перамога!

На вылінялай — амаль белай — гімнаспёрцы Цераха — два ордэны Чырвонай Зоркі. А ў медыястры Тамары — адзіны медаль «За баявыя заслугі».

— Не бядуі, — супышаў яе маладзенькі лейтэнант Церах. — Галоўная твая заслуга — што жывой засталася. Ногі, рукі цэлыя. Чаго ж яшчэ трэба?

А лейтэнанту, калі ляжаў на нейтральнай паласе, пасекла асколкамі левую нагу.

нічыйнай паласе. У стылым небе вісіць поўня. Блішчыць снег. Ад марозу займае дыханне. Усё навокал знямела. А да яго па-пластунску паўзе ў кажуху з папшукатаным крысём Тамара. На баку ў яе — санітарная сумка... Паўзе і ўсё ніяк не можа да яго наблізіцца. І быццам уяўна чуе Церах такі дарагі і знаёмы да драбніц яе голас:

— Пацярпі, міленькі. Зараз перавяжу тваю нагу, каб не сышоў крывёю...

... Церах доўга ўглядаецца ў фатаграфію. А потым аспярожна вешае яе на сцяну. Хату нядаўна пабялілі нявестка з дачкой. Яны прыязджалі з горада — сын прывозіў на ўласнай машыне.

Потым Церах Лявонавіч доўга ўмошчаецца на ложку. Адвезаны пратэз прыстаўлены каля табурэта, тут жа побач. Раўнамерна чэкаюць ходзікі. У падпеччы шкрабецца мыш. Стары прыслухоўваецца, як часам быццам правальваецца ў якую бездань яго сэрца. І тады Церах Лявонавіч прыгойваецца, трывожна чакае: хоць бы не спынілася...

Паволі сутоньваецца. За акном чуваць, як недзе далёка, у суседняй вёсцы, брэшучы сабакі. Церах Лявонавіч змруж-

ПРЫТУЛІЎШЫСЯ ДА БЯСКОНЦАГА

ДЫЗАЙНЕР,
ГРАФІК,
ФАТОГРАФ

У Дзяржаўным мастацкім музеі Інстытутам замежных сувязей Штутгарта, нямецкім цэнтрам Гётэ прапанавана выстава Антона Штанкоўскага /ФРГ/ — аднаго з патрыярхаў нямецкага мастацтва. На жаль, прозвішча гэтага майстра дагэтуль было нам амаль невядомае, хоць Штанкоўскі не проста прычыніўся да ідэй «канструктывізму», распрацаваных у 20-х гадах Малевічам, Лісіцкім, Татліным, Родчанкам і іншымі, а непасрэдна развіў іх, увёў у практычнае карыстанне.

Штанкоўскі далёка не дагматык канкрэтнага мастацтва. Ён, не абмежавваючыся толькі квадратамі ды коламі, заняўся іх дынамікай, перспектывай, візуалізацыяй і г. д. як асновай для гармоніі і прасторавага мыслення. Як графік-дизайнер, ён выкарыстаў сваю канцэпцыю ў рэкламе, плакатах, часопісных распрацоўках, візуальных картках і фірменных знаках, афармленні гарадоў, колеравых сістэмаў упраўлення комплексамі. І ва ўсім, ад жывальнічнага малюнка да гарадской сістэмы, прачытаюцца ідэі 20-х гадоў, — стварэнне парадку эстэтычнымі сродкамі, як шлях развіцця нашай цывілізацыі.

Тое, чаму не далі развіцця абставіны ў Расіі — краіне-пачынальніцы гэтага напрамку, увасобілася ў творчасці Антона Штанкоўскага і дае падставы гаварыць пра нямецкую школу авангарднага мастацтва.

На здымку: дырэктар музея Ю. Карачун і кіраўнік культурнага цэнтра Гётэ В. Багальянс на адкрыцці выставы А. Штанкоўскага.

Фота В. СТРАЛКОЎСКАГА

ВЕЛІКОДНЫ
ДАРУНАК
«ВЯСНЫ»

З красавіка распачаўся традыцыйны музычны фестываль «Мінская вясна».

Вечар у Вялікай зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі атрымаўся сапраўды святочным, урачыстым, значным. Выконваўся «Рэквіем» Д. Вердзі.

За пультам Акадэмічнага сімфанічнага аркестра Беларусі быў наш госць — лаўрэат Міжнароднага конкурсу заслужаны дзеяч мастацтваў Казахстана Цімур Мынбаеў, саліраваў спявакі з Санкт-Пецярбурга Лідзія Кліменка, Марына Філіпава, Барыс Карандасаў ды Уладзімір Квейзер.

Акадэмічная харавая капэла імя Р. Шырмы, аркестр, квартэт вакалістаў пад кіраўніцтвам знанага майстра наладзілі шчырае адухоўленае музыцыраванне, якое захапіла шматлікую філарманічную публіку.

«Рэквіем» і «Біс» — паняцці ўзаемавыключальныя. Таму пасля выканання зала проста апладыскавала: доўга, стоячы, вітаючы аркестр і вакалістаў, дырыжора Ц. Мынбаева і мастацкага кіраўніка шырмаўскай капэлы Людмілу Яфімаву.

Фота С. ЛАБАНДЗІЕЎСКАГА

Спектакль Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы «Віват, імператар!» паводле «Крэслаў» Э. Іянескі прадставіў Беларусь у Беластоку на святкаванні Міжнароднага дня тэатра

Іянескавы «Крэслы» ўпершыню не зазналі поспеху 25 красавіка 1952 года «... пасля трыумфальнага правалу... у «Тэатр дэ Ланкры», які з таго часу так і знік. У зале сядзелі тры ці чатыры гледачы на трыста пяцьдзесят месц. Адамоў /Арцюр Адамоў, знаны французскі мастацкі дзеяч. — Ж. Л./ быў у захапленні. Ён прыйшоў паглядзець п'есу, сядзеў на балконе і сказаў: «На сцэне — нікога, у зале — пуста, усё ўпустую і гэта — адметна». З таго часу, кажучы па шчырасці, і ў Лондане, і ў Нью-Йорку, і ў Парыжы, і ў процьме самага рознага памеру гарадоў колькасць паспяховых пастановак ці зраўнялася хоць з колькасцю заяўленых Іянескам крэслаў? А яна, «колькасць крэслаў, якія выносяць на сцэну, мусіць быць значнаю: мінімум сорак, але лепш яшчэ болей, калі можна...» «Няможна!» — выгукнула ўсеахопна наша тутэйшая тэатральная нішчыніца. «На жаль...» — войкнула эстэтыка немаможнага тэатра. Рэжысёру Уладзіміру Савіцкаму і мастаку Аляксандру Кашчэву засталася скарыстацца з сякога-такога мэблевага ламача, крута пайменаванага «падборам». Сярод іх і наканавана дзейнічаць двум асобам, рэжысёрскаю спагядлівацю не даведзеных да патрабаванняў драматурга, — у таго, як вядома, дзейнічаюць Стары ды Старая. На сцэне персанажы выглядаюць на акцёрскія гады. А тое, што адзін другую часам кліча Семірамідаю, па-мойму, аніякіх звышзначэнняў не мае, ды ў зваротах Уладзіміра Рагаўцова да Тамары Мікалаевай-Аліёк ніякіх падтэкстаў не чуваць. Годная буржуазная праца, Спадарыня і Спадар, Яны і Ён... Так сабе?..

Рэмаркі Іянескі вымагаюць сцэнічнага аб'ёму /«З дапамогаю святла маленькі пакой... павінен ператварыцца ў велізарны, падобны да інтэр'ераў Сабора... Так было на пастаноўцы Жака Маклера /1956/, дзякуючы дэкарацыям Жака Назля», / дакладнага, уладарнага рытму, жорсткага, адчувальнага тэмпу, асабліва перад фіналам. Увогуле Іянеску вельмі рупіць механічны, узмоцнены тэмпарытм відовішча, ён нават прадугледжвае магчымасць увесці ў дзеянне дублёрку Семіраміды, «... каб здавалася, што крэслы з'яўляюцца адначасова адусюль!» Крэслы, як можна ўжо зразумець, пазначаюць сваім з'яўленнем уяўных персанажаў, — адначасова яны і трызнёныя героі — на мяжы вар'яцтва, і згадкі, і мары, і, падобна, мадэль дзівоснай бюссэнсіцы іхняга жыцця. І ў самага спадара Іянескі, груба кажучы, усё больш — пра гэтыя крэслы, яны «ў нейкі момант

ужо не ўвасабляюць сабою пэўных персанажаў... гэта натоўп, яны самі па сабе цяпер персанажы». «Тут мусіць быць фокус, нешта цыркавое». Але Уладзіміра Савіцкага абыходзяць пастановачныя фокусы, мовім так, — яны не пасуюць да сучаснага трактавання старой п'есы. Згаданае ўжо мэблевае ламача — водгулле з разарванага часу, з Сальвадора Далі, з выкрутлівых каштарысаў немаможнага тэатра ды з адміністрацыйнага прывітання Нацыянальнага тэатра вытыркаецца з чорных сценак: белае на чорным, асабліва ўдала асветленае, часам нагадвае пра вобраз спектакля. Рэжысёра ж перадусім цікавяць вочы і дачыненні персанажаў. «І гэта — адметна, — кажу я, пераймаючы іранічнае захапленне або ўхвальныя кепікі /кплівую ўхвалу?/ Адамова, бо Спадар ды Спадарыня ўжо адным сваім выглядам трывалага шараговаці. Яны мусіць быць трагічна адасобленымі, раз'яднанымі, разведзенымі ды па-жыццёваму спакойна накрэсліваюць акцёры гэтую акалічнасць. Колькі трагедыі асмілілі на нашых кухнях!.. На фарсавыя іх дачыненні не падобныя, на глыбінныя абагульненні не прэтэндуець. З загадкавым жанрам відовішча, элігантнага і празрыстага, я так і не асвойталася, патрапіўшы, мусіць, у пастку, — паміж лірычным фарсам /ні чым не лепш за трагічны гратэск/ ды жорсткаю лірыкаю... Шмат што ўжо на пляцоўцы вырашае музыка Уладзіміра Кур'яна, імкнучы па

сваіх драматургічных пуццявінах: надае падзеям водару, гледачам — асацыяцый, а раптоўна названаму персанажамі гораду Парыжу — смаку ды гуку, — магчыма, музыка і ёсць страчаны персанажамі сэнс жыцця? Ці ж не па яго з'яўца яны на тэатральную пляцоўку?

... Яны з'яўца, як і сядуць — пасля светлавой адбіўкі. Чорны заднік выпускаць з тэатральных нетраў тых, чыё адзенне на якую хвілю сальцеца з чорным фонам, расакрэціўшы складнікі вобразаў: рукі-ногі-галовы... Перапрашаю. На падобных відовішчах час нібы спыняецца, бо развіццё падзей не прадугледжана, і трэба цярапліва чакаць, каб «увайсці» ў спектакль, прыструньваць уласны мастацкі досвед, а «няможна чакаць, сядзячы ў фатэлі ці нават у крэсле». Гэта — сам Іянеска так мяркуе. Ведай, глядач, у чыіх крэслах месціцца!..

Уступны танец-экспазіцыю кожны з персанажаў пачынае са сваім крэслам. Не перасякаецца з партнёрам ні крокам, ні позіркам, ні мармытаннем. Акцёры выконваюць гэта чысцотка, — так, што глядацкая абазнанасць у Іянескавай спадчыне падказвае пра ўвасобленую пастку між нараджэннем і смерцю, дзе толькі й ёсць, што ўспаміны з усіх магчымых кніг ды жыццяў, а таксама крэслы, пра якія ўжо згадвалася. Але мэтр парадоксу, помніцца, перапынаў сам сябе: «Пастка? Ці вузкі перавал, шлях адкуль палягае толькі ўгару?» Угару — з жыцця ў жыццё, з увасаблення ва ўвасабленне, — і для беззаганых герояў трагічнага гучання, і для спадароў з буржуазна-задаволенага выгляду?

Фестываль

ШМАТАБЛІЧНАЯ ГІТАРА

Усё ж такі і ў наш час існуюць не толькі палітычныя баталіі, але і такія падзеі, якія прымушаюць паверыць у тое, што «ўздыдзе зара чароўнага шчасця». Менавіта такой падзеяй уяўляецца плённая традыцыя правядзення фестывалю гітарнай музыкі «Менестрэль» у горадзе Віцебску, які сапраўды становіцца фестывальнай сталіцай Рэспублікі Беларусь.

Назва фестывалю адрасуе нас да сярэднявечнай музычна-паэтычнай творчасці трубадураў, трувераў, майстарзінгераў, мінізінгераў, менестрэляў, апетых у творах Д. Вердзі «Трубадур», Р. Вагнера «Нюрнбергскія майстарзінгеры», К. Дэбюсі «Менестрэлі». Назва фестывалю мае сімвалічны сэнс — адраджэнне гітары, народжанай менавіта ў сярэднявеччы.

«Менестрэль-94» — трэці фестываль гітарнай музыкі. У адрозненне ад папярэдніх, якія праходзілі пад рубрыкай «Камерны фестываль класічнай гітары», сёлетні праводзіўся як «Камерны фестываль гітарнай музыкі». Гледачы мелі магчымасць пазнаёміцца з рознага роду гітарами як у сольным выкананні, так і ў ансамблях з голасам, флейтаю, ударнымі інструментамі.

Сярод гітарыстаў, якія ўдзельнічалі і ў папярэдніх фестывалях, быў Міхась Радзюкевіч з Пецярбурга. Ён выступіў як сольна /з асабліва цікавым выкананнем «Астурый» І. Альбеніса і «Серэнады» Ф. Шуберта/, так і ў ансамблі з флейтыстам С. Аракелянцам. Свяскаць трактоўкі твораў, тэхнічнае майстэрства, гукавая культура

забеспечылі поспех музыкантам. У дзівосным сугуччы інструментальных галасоў уяўлялася італьянскае bell canto пры выкананні твораў Джуліяні, Кастальнова-Тадэскі. Анатоль Альшанскі з Масквы выканаў праграму на ГРАН-гітары. Ён паказаў не толькі музычныя творы, але і створаную

сумесна з У. Усцінавым новую разнавіднасць гітары — дванаццаціструнную з камбінаваным складам струн. Абрэвіятура ГРАН азначае «Гітара расійская акустычная новая». На ГРАН-гітары А. Альшанскі сольна выканаў уласны твор «Успаміна», у якім адчуваюць

Музыка

ЦІ ЗАХАВАЕМ
ТОЕ, ШТО МАЕМ?

Усім вядома: каб вырасціць дрэва, трэба прыкласці шмат намаганняў, часу, працы. А што неабходна, каб выхаваць таленавітага музыканта? Як гэта ўдаецца рабіць сёння, у жорсткіх умовах рынку? Па адказ на гэтае пытанне я выправілася ў Музычны ліцэй пры Акадэміі музыкі.

Камерны аркестр ліцэя добра ведаюць у рэспубліцы і за яе межамі. Нягледзячы на тое, што ён існуе толькі шосты год, калектыў мае салідны рэпертуар і не менш важкі спіс канцэртных выступленняў. Аркестр удзельнічае ў самых розных музычных фестывалях, выступае на радыё і тэлебачанні, пабываў з гастрольямі на Украіне, у Расіі, Францыі і Германіі. Увогуле, жыццё гэтых навучэнцаў у многім падобнае да жыцця артыстаў-прафесіяналаў: рэпетыцыі, частыя пераезды, канцэрты, хваляванні на сцэне і радасць пасля ўдзячных апладысмантаў слухачоў.

А пачыналася ўсё не адразу. Прынамсі, хай скажа пра гэта дырэктар ліцэя Уладзімір КУЗЬМЕНКА:

— У праграме падрыхтоўкі музыкантаў-струннакаў існуе кваліфікацыя «артыст аркестра», таму аркестр у ліцэі існаваў заўсёды. Але толькі 5 гадоў назад, калі яго ўзначаліў Уладзімір Паўлавіч Перлін, гэты калектыў зрабіўся канцэртным. Сёння канцэртны аркестр многа гастрольнае, усе паездкі праходзяць з каласальным поспехам. Узровень майстэрства калектыву вельмі высокі і прадаўжае расці, гэта адчуваецца нават у старых праграмах.

Наша сустрэча з кіраўніком аркестра У. ПЕРЛІНЫМ адбылася пасля рэпетыцыі. Аркестр рыхтаваўся да выступлення ў Гомелі — увогуле, ішла звычайная праца.

— Уладзімір Паўлавіч, у чым спецыфіка вашага аркестра?

— Вы зараз назвалі творы, у якіх меламамам вядомая літаральна кожная нота. Ці не цяжка з такім рэпертуарам заваёўваць публіку?

— Гэтыя творы ніколі не дакучаюць. Вядома, для любога музыканта важна ўмець скампанаваць праграму так, каб яна спадабалася публіцы. Ды галоўная ўмова поспеху — гэта высокая якасць выканання і адметнасць інтэрпрэтацыі. Сваё майстэрства нашы выхаванцы даказваюць на сцэне кожны раз без усялякіх сцідак на ўзрост.

— Уладзімір Паўлавіч, як вытрымліваюць дзеці такія нагрукі? Ці не перашкаджаюць канцэрты і гастролі іхняй вучобе?

— Не толькі праца ў аркестры, а і наогул вучоба ў ліцэі — гэта вялікая праца. Але для таго, каб стаць сапраўдным музыкантам, неабходна выступаць на сцэне. Трэба навучыцца адчуваць залу і публіку. Таму нашы гастролі — гэта цудоўная школа. Дзеці набываюць вопыт канцэртных выступленняў і потым, стаўшы прафесіяналамі, вытрымліваюць нагрукі ў міжнародных калектывах. Акрамя таго, у паездках дзеці бачаць свет, а пра тое, як гэта ўзбагачае іх, наўрад ці трэба казаць.

— Уладзімір Паўлавіч, што вас як кіраўніка, дырэктара сёння хвалюе?

— Шчыра кажучы, у нас шмат праблем і галоўная з іх — гэта захаванне калектыву на тым якасным узроўні, яко-

«Я чытала гэтую п'есу... і думаю, што ў ёй няма нічога дзіўнага. Яна ўсяго толькі распаўвае пра тое, што жыццё чалавечае — бессэнсоўнае, што яно ні да чаго не вядзе, нічому не слугуе, што ніхто нікога не запомніць і ніхто нікому нічога не растлумачыць» /Джо Алкс. «Смерць гаворыць ад майго імя»/. «Нам няма куды ісці, нам няма чаго сказаць» /Кнут Гамсун, «Голад», — за колькі гадоў да Іянескі!/. «Людзі родзяцца, каб пасля ўміраць» /голас з нацыянальнай літаратурнай скаронкі — Купала за колькі часу да Гамсуна/. Знакамітага парадаксаласта Шэкспіра ўжо проста баюся чалавца. Але ж уявіце, як гадзіну з нечым гэтыя ісціны вам будучы даводзіць з першай, хоць і малой, нацыянальнай сцэны; паводле самога Іянескі, хоць і ў перакладзе Артура Вольскага; галасамі акадэмічных акцёраў, хоць сабе і пад паражэння рэфлексіі Уладзіміра Кур'яна? Вы застанецеся, каб?..

Каб ацаніць адпаведнасць тэкставых скаротаў агульнай задуме рэжысёра? Паназіраць калейдаскоп агульначалавечых праяў? Я намагалася ўслухацца ды ўгледзецца ў акцёраў. У іх, змушаных вокалізмам даваць рады гумору, роспачы, ухаханасці, нянавісці, гуліліваці, непрыстойнасці, хлусні, шыраці, бо ніякіх масак, акулараў, хусцінак, калонаў, шырмаў і проста выхадаў за кулісы не прадугледжана /апошніх няма/. Кроплю ні з лба, ні з носу не выцерці. Штовечаровыя іспыты на прафесійную трывушчасць!

Іспыты часам трымаюцца, часам — вытрымліваюцца. Тэкст драматурга з абсурдна-лагічным наборам падзей, здаецца, вымагае жарыні гумару, апантанай гульні: «Як лёгка было б зразумець адно аднаго, каб не існавала слоў. Тады можна было б гаварыць і не рупіцца пра словы». І гэта пісаў Іянеска, — значыць, сам усё разумее. Ягоны тэкст вымагае эфекту незавучанасці, але ад яе

пакуль нікуды не падзецца. Пафас спараджае мастацкую хлусню. Выйсце — у натуральнасці, і акцёры, здаецца, вяртаюцца да яе спакваля. Самыя моцныя сцэны — акцёрскага параўмення з партнёрамі-крэсламі — даводзяць глядацкую ўразлівасць да трымцення. Кабета ў рызыкюнай мізансцэне пажадліва спакушае... крэсла. Спадар абачліва фліртуе... з крэслам. Тамара Мікалаева-Апіёк выразна й годна абыходзіцца з тэкстам пра сына, які пакінуў іх, бацькоў, па-жаноцку вытрымлівае роспачны баль з уяўнымі гасцямі /на сцэне, насуперак сусветным папярэдняцтвам, не з'явіцца ніводнага дадатковага крэсла!/, пераканае Спадара ва ўяўным і адгаворыць даваць веры пэўнаму. Уладзімір Рагаўцоў перадусім выявіць непераможны мужчынскі гэгем, не даючы сваёму Спадару ніводнага шанцу выправіцца... Небяспечную чалавечую гульні ў палоне спыненага часу, у пастцы між нараджэннем і смерцю прадставіць два акцёры з двума крэсламі, ахвяруючы персаннажам інтанацыі ды выявы станаў з іншых роляў. Мікалаева-Апіёк згадвае адну са сваіх лепшых — актрысы Алы Кастровай з «Курыцы» М. Каляды, у Рагаўцова далікатна прабіваецца позірк увасобленага на тэлебачанні героя Генрыха Бёля, які калекцыяніруе жыццёвыя імгненні... Акцёры, спагадаючы сваім сцэнічным шарагоўцам, ілюструюць думку, якую варта было занадваць для глядачоў спектакля, бо ён — не пра натоўп з крэслаў, якому нават двума чалавечымі галасамі няма чаго сказаць. «Канцовае, прытуліўшыся да Бясконцаці, мовіць: і так далей... Пачуўшы папрок упадладжванні да Невымернага, у намаганні спасцігнуць Неспасціжнае, Канцовае супакойваецца. Зміраецца. Змаўкае, так і не сказаўшы, што яму няма чаго сказаць. Праз гэта прайшоў кожны, кожны». На спектаклі. Бо Спадар ды Спадарыня выяўляюць ваяўнічы чалавечы стандарт. Стандарт, які чамусьці сталі блытаць з эталонам. Уявім, як Канцовае, аглядзеўшыся, застаецца туліцца да Бясконцага, спадзяваюцца на шлях угару, катурхаць неўразумеласцю тэатральных глядачоў ды ратавацца Іянескам. Той, вызначыўшы для Канцовага прытулак, адумаўся, бо ўбачыў, як «усё пачнецца спачатку». Што? Бяссэнсіца чарговага жыцця. Але ж і буржуазнага, і не трагічнага выгляду Спадарыня й Спадар мусяць займець шанц на свой шлях угару ды тулянне ля Бясконцага!..

Жана ЛАШКЕВІЧ

Р. С. Акрамя названых, я выкарыстала цытаты з прац Э. Іянескі «Перарывісты пошук», «Аўтар і ягоныя задачы» ды рэмаркі да п'есы «Крэслы».

На здымак: Уладзімір Рагаўцоў /Спадар/ у спектаклі «Віват, Імператар!» паводле Э. Іянескі; Тамара Мікалаева-Апіёк /Ала Кастрова/ у спектаклі «Курыца» М. Каляды

Фота Уладзіміра ШАХЛЕВІЧА

ца водгаласы музыкі XVIII стагоддзя, імпрэвізатарскае мысленне, манера распавядчынага выказвання. У п'есе «Сцэнарый» нескладана ўлавіць блюзавыя і рокавыя стылістычныя кампаненты. Тонка адлюстравана спецыфіка дванаціструннага інструмента ў п'есе «Арыенталь». Пад арыгінальны гітары акампанемент глядачы з задавальненнем успрынялі вядомыя раманы Н. Харыто, М. Зубава, І. Спіро, І. Дунаўскага ў артыстычным выкананні маскоўскай спявачкі С. Грыгор'евай.

Слухачы пазнаёміліся і з масквічом Іванам Смірновым, у мінімум гітарыстам групы «Арсенал». На электраакустычнай гітары ў ансамблі з выканаўцам на ўдарных інструментах Ігарам Джавар-Задэ прагучалі фрагменты з уласна створанай Смірновым сюіты «Карусельны дзед». Сюіта напісана ў адметнай манеры, што сітэзуе фальклорныя, джазавыя, рокавыя прыкметы. Яркая ўражанне выклікалі фанічныя эфекты. Была паказана вялікая колькасць ударных інструментаў, а Ігара хацелася параўнаць з магам, у якога быццам па волі чароўнай палачкі грукаючыя, шаргатлівыя, звянячыя інструменты «размаўлялі» кожны на сваёй непаўторнай мове, а разам з галасам гітары зліваліся ў незвычайны аркестр.

З Рэспублікі Беларусь на фестывалі выступіў гродзенскі гітарыст Уладзімір Захараў, які раней паспяхова ўдзельнічаў у міжнародных конкурсах у Кракаве і Гданьску. На двух фестывальных канцэртах ён выканаў розныя праграмы. Удачна публіка пачула Захарава як выканаўцу і кампазітара.

Рэпертуар Захарава вельмі шырокі і разнастайны. Дастаткова сказаць, што гучалі творы І. С. Баха /«Нямецкае барока»/, Ф. Тарэгі /Іспанія/, А. Тансмана /Польшча/, М. Понсэ /Мексіка/. Пры выкананні

адчувальнае раставанне ўласнага «я» ў музычным «космасе». Уладзімір імкнецца як мага глыбей увайсці ў прыроду старадаўняга інструмента і робіць даступнымі і натуральнымі для ўспрымання поліфанію Баха, розныя маляўнічыя эфекты /цэлая серыя іх выкарыстаная ў «Дзіцым альбоме» з дванаціструннага п'ес, створаных Захаравым у пачатку творчага шляху, падчас навучання ў Гродзенскім музычным вучылішчы/. На фестывалі прагучалі тры творы, з'яднаныя ў трыпціх «Насталгія па ВКЛ», сталым з пункту гледжання выразных сродкаў, формаўтварэння. У трыпціх уваходзяць прэлюд і фугета на слаянскія тэмы, фантазія «Грунвальдская пастараль», варыяцыі на літоўскую тэму «Памяці Чурленіса».

Уладзімір Захараў выступіў дастойна, пацвердзіўшы права на жыццё класічнай гітары на Беларусі.

На заключным канцэрце, акрамя асноўных удзельнікаў, выканаў уласныя творы С. Краўчук з Віцебска, маскоўскія юныя гітарысты выступілі з камерным аркестрам Віцебскага музычнага вучылішча пад кіраўніцтвам А. Бяляўскага.

Фестываль «Менестрэль-94» адбыўся дзякуючы намаганням Віцебскага музычнага таварыства, Палаца культуры прафсаюзаў, кампаніі «Арт-марк» і шэрагу спонсарскіх арганізацый. Безумоўна, непасрэднаму ўспрыманню чароўных гукаў «Менестрэля» добра дапамагала цудоўная арганізацыя фестывалю, ветлівыя адносіны персанала, высокага ўзроўню сервіс. Да пабачэння, «Менестрэль»! Дай Божа — да сустрэчы праз год.

А. ПЕСКІН,
музыказнаўца, выкладчык Гродзенскага
музычнага вучылішча

На здымку: удзельнікі фестывалю «Менестрэль-94».

Аркестр пад кіраўніцтвам У. Перліна — на сцэне філармоніі.

Фота В. МАЙСЯНКА

— Наш калектыў сапраўды не зусім звязаны. Дзяўчаты і хлопцы заканчваюць вучобу ў ліцэі і пакідаюць яго сцэны, таму склад аркестра пастаянна абнаўляецца. Але вядома, што добра «сыграны» аркестр, у якім музыканты разумюць адзін аднаго і дырэктар з паўслова, ствараецца гадамі. Замест чатырох гаўдзін, якія мае для рэпетыцыі кожны прафесійны калектыў, мы займаемся 10 гаўдзін у тыдзень.

— А што важнае для вашага аркестра: канцэртныя выступленні альбо работа на рэпетыцыях?

— Мы не павінны забывацца, што гэта аркестр вучэбны. У маладога музыканта павінна быць школа і рэпертуар, які потым дазволіць яму свабодна адчуваць сябе ў любым прафесійным аркестры. Нашы навучэнцы ведаюць усю партытуру цалкам і партыю кожнага інструмента — воль чаму праграмы ў нас робяцца гадамі. І калі музыкант змог сапраўднаму сыграць у аркестры «Маленькую начную серэнаду» Моцарта і «Серэнаду для струннага аркестра» Чайкоўскага, — ён можа сыграць усё.

га ён дасягнуў велізарнай працы і самааддачай кожнага выканаўцы. Дзякуй Богу, што ў асобе рэктара Акадэміі музыкі Міхаіла Казінца я знайшоў сябра і аднадумца: ён дазваляе маім былым выхаванцам, а цяпер студэнтам Акадэміі выручаць нас у цяжкія хвіліны. Я хацу падзякаваць усім, хто нам дапамагае ў гэты цяжкі час: Міністэрству культуры Беларусі, ДАВТу РБ, фірме «Сябры» і яе генеральнаму дырэктару Уладзіміру Барысавічу Драгуну. Без гэтай падтрымкі нам сёння проста не выжыць.

Усё ж У. Перлін сказаў не пра ўсе праблемы. Аркестру патрэбная сталая матэрыяльная падтрымка. Вось такі прыклад: сёння адзін акорд струн для віяланчэлі каштуе каля 100 марак. Можна ўявіць сабе цану самога інструмента. Вялікае мастацтва каштуе вялікіх грошай, і ніякія дзяржаўныя субсідыі не могуць пакрыць такія выдаткі. Хочацца верыць, што гэтая публікацыя дапаможа аркестру знайсці новых сяброў і прыхільнікаў, якія здолюць у гэты цяжкі час памагчы таленавітым дзецям.

Татцяна ВАЛАЧКОВІЧ

«ЗОРНАЕ»
ЗДАРЭННЕ
Ў ЗАПАРКУ

«Новая сцэна» Берасцейскага тэатра лялек, абвешчана эксперыментальнай сцэнічнай пляцоўкай, наладзіла чарговую прэм'еру. Гэтым разам падставай для пастаноўкі сталі шчыраванні рэжысёра Сяргея Палешчанкава над п'есай Эдварда Олбі «Што здарылася ў запарку».

Разам з ім ідэю ўвасаблялі мастак Настасся Фяціцава, а таксама акцёры Міхась Перапечка і Уладзімір Пестуноў /Тэатр драмы/ і Уладзімір Зайцаў, Іван Герасевіч, Анатоль Мацвееў /Тэатр лялек/.

У дзень прэм'еры, які супаў з Міжнародным днём тэатра, зала Берасцейскага тэатра лялек была паўноўкай. Пасля воплескаў ды кветак былі... ўзнагароды. За лепшую жаночую ролю сезона былі ўручаны прэміі Тамары Тэвасян /Старая ў «Крэслах» Іянэскі/, Юры Сарычэву па лініі СТД — за лепшую мужчынскую ролю /Янка ў «Янка-зух і нячысты дух» Сідарука/, Івану Герасевічу за шэраг роляў. І нарэшце, рэжысёру Сяргею Палешчанкаву засьвіцла «Берасцейская зорка» — ганаровы пераходны прыз, заснаваны адным з прадпрымальнікаў-мецэнатаў, які пажадаў застацца невядомым.

«Берасцейская зорка» будзе штогадова ўручацца за адметныя пошукі й знаходкі ў тэатральным мастацтве, неўтаймаванасць у сцэнічнай рабоце, а перадусім — за шчырую ааданасць тэатральным падмоствам.

І. Х.

На здымку: сцэна са спектакля «Што здарылася ў запарку». Міхась Перапечка /Пітэр/.
Фота У. ДОЛЬКІНА

«КАПУСНІК»
— КАМПАЗІТАРУ

Юбілейны вечар лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Беларусі, загадчыка музычнай часткі Нацыянальнага тэатра імя Янкі Купалы, кампазітара Уладзіміра Кур'яна прайшоў у Рэспубліканскім доме работнікаў мастацтваў.

На вечары выконваліся творы таленавітага кампазітара, напісаныя да тэатральных пастацовак, лялечных спектакляў, мультфільмаў. Спецыяльна для юбіляра купалаўцы падрыхтавалі вясёлы «капуснік».

На здымку: сцэна з «капусніка», прывечанага юбіляру.

У ВЯНОК ВЯЛІКАМУ КАБЗАРУ

9 сакавіка споўнілася 180 гадоў з дня нараджэння вялікага ўкраінскага паэта Тараса Шаўчэнкі. З гэтай нагоды таварыства «Беларусь — Украіна» наладзіла ў Доме дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі вечар ушанавання слаўнага Кабзара. Ва ўрачыстасцях браў удзел госьць з Кіева, вядомы ўкраінскі паэт Барыслаў Сцепанюк.

Друкуем яго выступленне на юбілейным вечары, а таксама вершы, прысвечаныя Тарасу Шаўчэнку, Максіму Багдановічу, Украіне, прачытаныя ім /пераклады зрабіў Уладзімір Паўлаў/.

Барыслаў СЦЕПАНЮК

«ПЕСНЯ
ТАРАСОВА»

Ва ўкраінскім календары ёсць дзве Шаўчэнкавы даты, што прыпадаюць на вясну: 9 сакавіка, як дзень нараджэння, і 22 мая, калі прах паэта, згодна яго заповіту, быў перавезены з Пецярбурга і перазахаваны на Чарнечай гары ў Каневе. Гэтым украінскі народ пабацькоўску выканаў апошняю волю свайго вялікага сына, свайго прарока і абаронцы, каб яму і ў вечным сне чуўся раўчы Дняпро, бачыліся шырокія разлогі мілай Украіны. Але другую частку Заповіту: «Пахавайце ды ўставайце, кайданы парвіце, і варажэй злой крывёю волю акрапіце» перадаў нам, яго нашчадкам, а з ім перадаў у спадчыну і сыноўскую любоў да Украіны і ў адначасе нянавісць да яе ворагаў-супастатаў.

Сваю Украіну любіць,
Любіць іі... Во время люте,
В останию тяжкую минуту
За неі господа молють.

За сваю гісторыю Украіна перажыла нямала ліхалецця, і кожны раз, калі навісала пагроза, заўсёды звярталася да вобраза неўміручага Кабзара, да яго паэзіі, да гнеўнага болю, плячуга і вострага, як меч, — ці не адзінай зброі, каб выжыць і зноў выпрастаць свой тапаліны стан. Так было ў далёкія царскія часы; не намнога змянілася і тады, калі апынулася Украіна ў «сямі» вольнай новай».

Уладзімір Сасюра ў гады вайны напісаў вядомы верш «Любі Украіну», які ўжо самой назвай, не кажучы пра змест і метафару, натхняў роднае воінства на подзвіг, каб хутчэй разбіць лютага ворага і вызваліць «залатую Украіну», як называлі яе ў адной з песень таго часу. А калі вораг быў разбіты і выгнаны, калі Украіна ўваскрасла /катары раз у свайёй гісторыі!/, калі зноў зацвіла вішнёвымі садамі, — на любоў да яе было накладзена царственнае табу. І кім? Самім ЦК, грознаю пастановай,

у якой сам верш абвешчаўся ваража-шкодным, а паэт, як звычайна, — нацыяналістам. А як жа тады з Шаўчэнкавым «Сваю Украіну любіць, любіць іі»? У гэтым патрыятычным, праз вякі, перагуку нашых слаўных паэтаў уся трагічнасць долі Украіны, яе шматпакутнага народа, яе гісторыі.

У 1944 годзе, калі яшчэ не была скончана вайна, але была вызвалена ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў Украіна, Берыйяў быў падрыхтаваны загад і, як звычайна, зацверджаны самім «бацькам усіх народаў», суровым павяленнем якога маглі быць дэпартаваны ўкраінцы. Спярша тыя, хто быў пад акупацыяй, затым тыя, хто, маўляў, ваража ставіўся да Чырвонай Арміі, а потым, як было пазначана ў загадзе, і рэшта народа. І гэта ў той час, калі кожны трэці салдат Чырвонай Арміі быў украінцам, у той час, калі на Украіне дзейнічалі найбольшыя партызанскія злучэнні Каўпака і Фёдарова і паўсюдна дзейнічалі падпольныя абкамы, райкамы, патрыятычныя групы.

Следам за дэпартацыяй паўночнаўкраінскіх народаў і крымскіх татар у «Сібір неісходзіму», як называў Шаўчэнка расійскую імперыю, маглі быць пераселены дзесяткі мільёнаў украінцаў. І толькі таму, як прызнаўся Мікіта Хрушчоў у адным са сваіх дакладаў, што нас было многа — мільёны, злавесны акт насілля не быў здзейснены.

Тарас Шаўчэнка! Прарок і страж народнай долі. Смленне і любоў Украіны. Такім ён быў у жыцці, дапраўды праметэўскім, такім ён паўстае ва ўсёй гістарычнай велічы і сёння, на 180-я ўгодкі з дня нараджэння, якія адзначаюць не толькі Украіна, а і кроўна блізкія Беларусь і Расія, Балгарыя і Польшча, а таксама Злучаныя Штаты Амерыкі і нават Аўстралія.

Мара пра незалежнасць выношвалася спрад-веку. Да нас прыйшла жаданая пара зусім надаўна, нават пасля таго, калі каланіяльная

Сыйдзіся абіяцца —
Хто дзе ёсць! —
Хай песня кліч, як гетман, надае:
У ёй сляза і моц,
У ёй і смех і злосьць,
І ўсе вы не чые —
Адвек свае.

Напчэдак, дзеля славы нарадзіся
У век жаданы
На здзяйсненне дзіў!
Як трыста год таму, не памыліся,
Каб край наш сам сабою вольны быў...
Прашу, малю!

ПАГОНЯ

Скачухь верхнікі храбрыя міма
Праз даліны, бары — напрамом!..
Багдановіча бачу Максіма
Сярод іх маладым ваяром.

«Ў белай пене праносяцца коні, —
Рвуцца, мкнуща і цяжка хрыпяць...
Старадаўняй Літоўскай Пагоні
Не разбіць, не спыніць, не стрымаць»¹.

Беларусь — край блакітна-азёрны.
Гусі-лебедзі ў небе крычаць.
Той ніколі з дарогі не зверне,
Хто зацяўся, пакляўся дамчаць.

Колькі год і шляхоў тых прамчала,
Колькі іх засталася яшчэ?
Колькі тых, што бацькоў занядбала,
Колькім прошласць у сэрцы пячо?

Зорка ўсходзіць і хмары, як сеці,
Выбірае з-над лесу ўгару...
Дай жа волю здабыць ці намерці,
Беларусь, і твайму ваяру.

Нечы голас азваўся з Пагоні,
Зоркі разам з Венерай мігцяць...
Тыя самыя хуткія коні,
Зацугляныя, ў пене ляцяць.

¹ З верша М. Багдановіча «Пагоня».

Афрыка вызначыла кожны народ у дзяржаву. Мы, як той казаў, вяршым зямную гісторыю, дзе на карту пастаўлены лёс кожнага народа, кожнай дзяржавы, як гістарычнага суб'екта. Ды, як гаворыцца, лепш позна, чым ніколі.

Мы часта звяртаемся да слова «дружба», якая яднала савецкія народы. А ці ж то была сапраўдная дружба, калі ў засек ссыпалася залатое зерне, а потым размеркавальнікам выдавалася кожнаму яго пайка, каб ты хоць існаваў, не кажучы ўжо пра абяцаны камунізм.

А і сапраўды, сама гісторыя зліталася над лёсам нашых народаў, быццам з ухвалы самога Бога ў сваю хату завітала свая праўда і свая воля, калі была абвешчана Незалежнасць як дзяржаўны статус.

Але гэта толькі пачатак барацьбы, таму і засцерагае Шаўчэнка, дакладней заклікае, па-сяляе ў душы веру ў неперажоўнасць людскога духу:

Боріцеся — поборите,
Вам Бог помагае!..

Украіна і Беларусь — найродныя сёстры не толькі на карце свету, а і спагонку, як толькі ступілі на сустрэчу сваёй долі. Нас яднае Дняпро і нават Прыпяць з чарнобыльскім болем. Украінская і беларуская песні крыло ў крыло. Іх не змаглі абарваць нават цыры-каралі, правядыры і генсекі.

Настольнаю кнігаю заўсёды быў «Кабзар» і для Максіма Багдановіча, і для Янкі Купалы, і для Якуба Коласа, ды і не толькі для гэтых волатаў беларускага духу. Месяца Тараса Шаўчэнкі ў лёсе беларусаў дакладна перадаў у паэме «Тарасова доля» Янка Купала:

Чаму ў сэрцы беларускім
Песня Тарасова
Адгукулася, запыла
Зразумелым словам?

Чаму веер з Украіны
З думкаю крылатай
Далятаў да Беларусі
І шумеў над хатай?

Бо йшла доля беларуса
З доляй украінца
Адналькова — ў поце, ў слёзах,
Цернёвым гаспішчам.

Бо згіналі адналькова
Змалку да сканання,
Шы ў ёрмах і чакалі
Яснага світанья.

Наша шматякая гісторыя, гісторыя барацьбы і пакут, папярнула нарашце тварам да свайго народа, пачала адкрывацца такою, якою была на самай справе, адкінуўшы прэч імперскае тлумачэнне і Кіеўскай Русі, і Запарожскай Сечи, і паўстанняў Максіма Залізніка ды Кастуся Каліноўскага, калі мы, дапраўды, не мелі ўласнай гісторыі, а былі нямым прыдаткам вялікага самадзяржаўя. Незалежнасць — гэта найсправядлівейшая з узнагарод за ўсе стагоддзі нашага каланіяльнага быцця-небыцця і ў адначасе гістарычнага справядлівасць, калі ўсе народы набылі права жыць па-свойму, не трацячы піетэту братэрства.

На каменні ўжо Вострае Брамы
У Літве, і між іншых муроў
Тымі герб заіскрыў ваярамі,
З палачанскіх ітго мчалі бароў.

Ну, а твой, заазёрны краю
/Ветрык золь разганяе да дня/,
Хто твой герб да варот прыбівае,
На скаку асадзіўшы каня?..

Меч завіс над яго галавою,
Кіпцят конь узняў на дыбы —
І гатовы ён зноўку да бою,
Бо сама не прыходзіць сабою
Воля-волечка без барацьбы.

ЗВАРОТ
ДА УКРАІНЫ

У скруцісці руінае эпохі,
Што апаліла долю і маю,
Не адступіўшы ў веры анітрохі,
Як сын перад табою я стаю.

Якая ты цярдлівая, зямліца,
/Каналі там, дзе пралілася кроў!/
Злятала вараніе, каб пакыніцца
З Харольскіх Ям і з Бабінных Яроў.

Уваскрасіўшы памяццю ўсе мукі,
З чалом узнятым, гэтак як і я,
Няскораных бацькоў смны і ўнукі
Іх ношу на свае ўзвалілі рукі,
А ўсім палеглым —
Пухам хай зямля!

Твой дом, мой родзе-прарадзе вячысты —
Непагасіма Купіна, каб знаць!..
Напчэдак запарожца, сёння існы,
Гуляйпале наважыўся ўзараць.

Цяплеюць промні сонца штохвілінна:
Пара, казаць! Ратаю, праго!
Жыві навечна, маці Украіна,
З пшанічным снопам,
З поглядам Дняпра.

Нямецкі народ нездарма называюць чэмпіёнам свету па дабрачыннасці. Сапраўды, дзе яшчэ, у якой краіне ў кожным горадзе і пасёлку, у кожнай царкве, амаль на кожным прадпрыемстве, нават у звычайных школах і вайсковых часцях створаны дабрачынныя арганізацыі і фонды? Не кажучы пра вялікую сетку прафесійных арганізацый дапамогі і міласэрнасці. Прыватных жа ініцыятыў і грамадскіх суполак — незлічона колькасць, яны скрозь па ўсёй краіне.

З Беларуссю ў немцаў асаблівыя адносіны. Ужо восем год, з дня чарнобыльскай аварыі, да нас беспералынна ідзе гуманітарная дапамога. Яна працягваецца па-рознаму. Ад пасылак з простымі, першай неабходнасці, рэчамі да рэканструкцый і будоўляў у Беларусі медыцынскіх цэнтраў.

Некалькі дзён я правёў у нямецкім горадзе Мёнхенгладбаху і зрабіў там «з натуры» ілюстрацыі. Не толькі жыхарам гэтага заходняга горада, але і ўсім, хто шчыра дапамагае нам, хочацца перадаць вялікую падзяку.

Анатолий КЛЯШЧУК

ЯК НАМ ЦЯПЕР ВАС НАЗЫВАЦЬ?

Райнер Осіг прайшоў вялікі шлях дабрачыннасці. Як прыватны ініцыятар ён дапамагаў і Польшчы, і Румыніі, і Югаславіі. Але Беларусь — цяпер яго другая радзіма. Райнер з'яўляецца адным з кіраўнікоў Мёнхенгладбахскай арганізацыі «Дзецям Чарнобыля». Аўтобус, які арганізацыя набыла для Беларусі, дастаўляе беларускіх дзяцей на адпачынак у Нямеччыну.

У Карлхайнца Мюлерса быў адзіны сын. Але ён трагічна загінуў. Жыццё пасля гэтага для бацькі страціла сэнс. Ён доўга і цяжка хварэў. Адночы Карлхайн знайшоў у газеце аб'яву, што ў іхні горад прыязджаюць дзеці-сіроты з Беларусі і ім патрэбен прытулак. Так у сям'і Мюлерсаў апынулася Аня Бялецкая. І аказалася, што дзяўчынка цяпер для іх — самая вялікая каштоўнасць на свеце.

Якую дапамогу можа зрабіць прости немец? Напрыклад, Гюнтэр Мало? За ўласныя грошы ён набывае цукеркі, вітаміны, цацкі, вопратку, пакуе ўсё гэта ў скрынкі і адпраўляе іх у... Чавускі дзіцячы дом.

А клуб багатых людзей «Lion» не пашкадаваў нават 100 тысяч дойчмарак на медыцынскія прэпараты — для дзіцячай анкалогіі ў Бараўлянах.

Віталіка Паддубцава хочаць усынавіць. Усе фармальнасці з нямецкага боку для гэтага выкананы. Нават свой дом сям'я Ляндэн памянла на большы, у якім ёсць два дзіцячыя пакоі. Для Ёрга, Мартыны і іхніх дзяцей хлопчык з Магілёўшчыны стаў родным.

Валянцін Герайн. Ён паходзіць з паволжскіх немцаў. Эміграваў у Нямеччыну і за некалькі год дасягнуў там вялікіх поспехаў у галіне лячэння анкалагічных захворванняў. І яшчэ дзейнасць гэтага чалавека — прыклад вялікага гуманізму. Ён вядзе шырокую прапаганду па дапамозе ахвярам чарнобыльскай трагедыі, ствараў фонд дапамогі і лечыць у сваёй клініцы ў Гумерсбаху дзяцей з Расіі і Беларусі. Дзякуючы намаганням доктара, у краінах СНД распачалося ўзвядзенне 15 буйных дзіцячых анкалагічных цэнтраў. Доктар Герайн адзначаны вышэйшай узнагародай Германіі.

Дом Бенігерсаў стаў для Светы Шульгі светлым астраўком жыцця. Тут яе заўсёды чакаюць, тут думаюць пра яе, любяць, шкадуць. Сястрой стала ёй Ілона. А маленькая малпачка — сябром.

Гэтым летам маленькая палашучка наведзе сям'ю Бенігерсаў ужо шосты раз.

Маленькаму Гену Галану ў доме Клеменса Котхэна гарантаны і чысты ложка, і смачная ежа, і цікавыя гульні. Але самае галоўнае — беларускі хлопчык знайшоў тут, у нямецкай сям'і, цяпло, пяшчоту і любоў. Чаго не мае ён на радзіме.

АДНОВІМ СВЯТЫНЮ

У адпаведнасці з пажаданнямі, выказанымі на Першым з'ездзе беларусаў блізкага замежжа ў снежні 1992 г., Згуртаванне беларусаў свету «Бацькаўшчына» прыняло рашэнне аб аднаўленні агульнанацыянальнай каштоўнасці — Крыжа Еўфрасіні Полацкай. Крыж быў выраблены майстрам-ювелірам Лазарам Богшам у 12 ст. у Полацку, па заказе Еўфрасіні Полацкай. Знік у час другой сусветнай вайны.

«Бацькаўшчына» падтрымала гэту ініцыятыву дзеля таго, каб у вызначальны для нашай краіны час хоць такім чынам вярнуць беларускаму народу яго духоўную святыню, забраную гвалтоўна ад нас чужынцамі і страчаную невядома дзе. У той час, калі вядуцца пошукі самога Крыжа, мы лічым патрэбным аднавіць яго, каб людзі маглі бачыць, што мы страцілі, і каб самі прайсці цяжкі шлях стварэння рэліквіі.

Гэтую адказную працу па заказе ЗБС «Бацькаўшчына» выконвае мастак-ювелір з Брэста Мікола Кузьміч. Благаслаўленне на святую справу дадзена Мітрапалітам Філарэтам. Назуковыя доследы вядуцца з удзелам беларускіх навукоўцаў з Інстытута гісторыі АН РБ, найперш Г. Штыхава, а таксама гісторыкаў з Масквы. Фінансаванне забяспечваецца з дапамогаю прадпрыемльнай беларускай дыяспары. Найбольш значны ўклад робіць беларус з Сібіры — Анатоль Сілівончык.

Дзеля далучэння да гэтай справы шырокай грамадскасці і дзяржаўных структураў, пры ЗБС «Бацькаўшчына» створана грамадская Рада па нагляду за выкананнем работы.

Усіх жадаючых прыняць удзел у гэтай святой справе і падтрымаць яе фінансавымі сродкамі просім пералічваць іх на разліковы рахунак Згуртавання беларусаў свету «Бацькаўшчына» з адзнакаю «На Крыж Еўфрасіні Полацкай».

Рублёвы рахунак:
700307 у АКБ «Беларусь» г. Мінска, код 795

Валютны рахунак:
468070199 001 у Белнэаэканомбанку г. Мінска, код 226

Сродкі з гэтых рахункаў, якія застануцца зверху затрат на Крыж, будуць перададзены на аднаўленне Спас-Еўфрасініўскага манастыра ў Полацку.

Тэлефон для даведак:
76-91-93

Управа Згуртавання беларусаў свету «Бацькаўшчына»

ПРЭМІЯ РАСІІ — ВАШАМУ ЗЕМЛЯКУ

Прэміяй за лепшую журналістскую працу 1993 года Саюзам журналістаў Расіі ўзнагароджаны ўраджэнец Міншчыны, былы супрацоўнік Клецкай раённай газеты і пазаштатны карэспандэнт штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва», а цяпер галоўны рэдактар газеты «Маяк» з Падмаскоўя Уладзімір Сазановіч. Гэтая прэстыжная прэмія была ўручана яму ў Крамлёўскім Палацы з'ездаў у ліку лепшых журналістаў Расіі. Уладзімір Паўлавіч — адзін з газетчыкаў Маскоўскай вобласці, які атрымаў такую высокую ацэнку сваёй працы за матэрыялы, што расказваюць пра ахвяр сталінскіх рэпрэсій. Журналіст шмат гадоў збіраў архіўныя дакументы, сустрэўся з сотнямі людзей, каб расказаць праўду аб змрочных, не такіх ужо аддаленых часінах нашай гісторыі.

Н. БАБАРЫНАВА,
намеснік сакратара Пушкінскай раённай арганізацыі Саюза журналістаў Расіі

ГОСЦЬ З ЗША

Здаецца, што ўдзел у культурным жыцці нашай краіны выдатных амерыканскіх музыкантаў становіцца добрай традыцыяй. Зусім нядаўна Беларусь наведаў дырыжор Ніл Сталберг, і вось амаль следам — славетны піяніст Джозэф Банавец. Ён набыў міжнародную вядомасць пасля ўдалага дэбюта, атрымаўшы першую прэмію Венскай вышэйшай музычнай школы. Адзін з ягоных шматлікіх запісаў на кампакт-дыску — скерца і мазуркі Балакірава — быў прызнаны крыўкай лепшым запісам 1987 года. Спадар Банавец — прафесар Паўночнатэхаскага ўніверсітэта, нязменны член журы міжнародных конкурсаў піяністаў.

У Беларусь Дж. Банавец быў запрошаны для правядзення майстра-класаў у Акадэміі музыкі і канцэртнага выступлення, якое адбылося 27 сакавіка ў Вялікай зале філармоніі. Праграма, якую ў складзены з беларускім дырыжорам П. Вандзілоўскім прапанаваў майстра, складалася з рускай, але рэдка выкананай класікі: 1-я сімфонія і Капрыччыо на цыганскія тэмы С. Рахманінава, Чацвёрты фартэпіяны канцэрт А. Рубінштэйна. Вытанчаны артыстызм, дасканаласць і глыбіня выканання Дж. Банавеца проста зачаравалі аўдыторыю. Асабліва прыемна, што атрымаўся цудоўны творчы тандэм, чуйнае ўзаемааруменне паміж майстра і сімфанічным аркестрам філармоніі, якім натхніла кіраваў П. Вандзілоўскі.

А. В.

ТАНЦЫ ДАЎНІХ ЧАСОЎ

Старавечныя самабытныя танцы ў Карэншчыне ў апошняй чвэрці XIX стагоддзя заняліся. З'явіліся новыя заходнія танцы: кадрыля, полька, кравак, вальс ды іншыя. Ад старэйшых людзей я чуў шмат болей назваў танцаў, як тыя, што сяды-тады практыкуюцца на беларускіх сценах. Я чуў пра гэтыя танцы: лявоніха, мяцеліца, талун /я думаю, што гэтак у нас звалі танец мікіту/, таўкачыкі, падушачка, шастак, канпелька, цыганка, бычок, шавец, чумадра, казёл, свіння, «Гірша з Моўшам». Апошнія тры — танцы п'яныя. Найбольш распаўсюджаны танец быў «круцёлка». Помню, як дзяўчаты пыталіся ў маёй маткі: «Якія танцы даўней найбольш танцавалі?». Яна назвала ўсе, вышэйзгаданыя, танцы, але дадала, што найбольш танцавалі «круцёлку». А калі ў яе пыталіся, як танцавалі тую «круцёлку», дык

забавах пад спеў, або на малых ігрышчах. Шаўца танцавалі некаторыя хлопцы-зухі, асабліва пры пачатку ігрышча. Таксама й таўкачыкі. «Гіршу з Моўшам» і «казла» танцавалі на ігрышчах п'яныя хлопцы. Казалі, што свінню танцавалі п'яныя мужчыны. Ніколі не давалася яе бачыць, але чуў, што да яе была прыпеўка: «Свіння, свіння каваная».

Масавыя танцы Карэншчыны — круцёлка, лявоніха, мяцеліца, таўкачыкі — на працягу апошніх двух дзесяткаў гадоў мінулага стагоддзя былі заменены чужымі танцамі: кадрыляй і полькай. І гэтыя новыя танцы мелі шмат беларускіх прыпевак. Трэба думаць, што гэтыя прыпеўкі перанесены былі з нейкіх беларускіх народных танцаў. Наша круцёлка, здаецца, мела шмат ухілаў і варыянтаў, як і «полька». Хоць я ані музыка, ані скакун, але мне здаецца, што й чужыя танцы, як іх мелодыі, так і рухі, былі моцна

Адам ВАРЛЫГА

КАРЭНШЧЫНА

УСПАМІН-НАРЫС З КАНЦА XIX—ПАЧАТКУ XX СТ. *

яна сказала, што танец гэты быў надта падобны да полькі.

Галубкі, верабей, каваль — танцы дзіцячыя. Было шмат і карагодаў — танцаў-рухаў са спевамі. Таўкачыкі гэта як бы спаборніцтва музыкі з скакуном. Калі скакун змыліўся, крануў лучынку, музыка спыняў ігру. Калі я быў малы, дык бачыў, як дзяўчаты танцавалі падушачку й цыганку.

Прыпеўкі да танца «Падушачка»:

Падушачкі, падушачкі
Ды ўсе пухавыя.

Маладзічкі, маладзічкі
ды ўсе маладыя.

Каго люблю, каго люблю,
таго пацалую,
пуховую падушачку
таму падарую.

Прыпеўкі да «Цыганкі»:

Я цыганка маладая,
я цыганка не старая,
ўмею варажыць,
гэй! ўмею варажыць.
Насып, пан, мне грошы кучку,
я паваражу на ручку,
ўсю праўду скажу,
гэй, ўсю праўду скажу.

Прыпеўкі да «Таўкачыкаў»:

Шах, мах, таўкачыкі,
шах, мах, дубовыя,
да работы гатовыя.
Шах, мах, таўкачыкі,
шах, мах, асінавы,
а работы Максімавай.
У розных кутках валяліся,
ў адну ступу дасталіся.

Шах, мах, таўкачыкі,
вы скачыце, багачыкі,
а мы тады будзем,
як хлеба набудзем.
Вух, вух, Марысіда,
хвартух калышыцца.
І пашыла, і памыла,
і гурьнай аблажыла.

Прыпеўка да «Шастака»:

Шэсць дзён малаціла,
шастак зарабіла.
А за таго шастака
ды купіла мужыка.

Прыпеўка да «Канпелькі»:

Мае канпелькі,
мае зеляненькі,
і самі не рвуцца,
і мне не даюцца.
Канпелькі парву,
сама замуж пайду.

Прыпеўка да «Чумадры»:

Чумадра, чумадра,
чумадрыха малада.
Жабракі, жабракі
нашы хлопцы-дзяцюкі.

З вышэйзгаданых танцаў толькі некаторыя сак-так дажылі да нашых дзён. Лявоніха часта танцавалі на вяселлі падлітыя бабы, або самі, або й з мужчынамі. Падушачку, цыганку, канпельку, шастак танцавалі дзяўчаты на дзёвочых зборах-

абеларушчання. Народ наш уважаў, што танец полька паходзіць ад жаночага імя Паўліна — «Полька». Гэта напамінае й адпаведная прыпеўка:

Полька тая, полька гэта,
Полька добрая кабета.
Полька прала, полька ткала,
Полька шыла, полька мыла.

Былі й іншыя прыпеўкі падобнага зместу.

У пачатку XX стагоддзя ў вёсцы Карэншчыны было занесена й шмат іншых чужых танцаў: стой-полька, мазур-полька, грац-полька, венгерка, кравак. Да іх было складзена шмат прыпевак. Ды ўсе гэтыя танцы не набылі масавага характару. Іх толькі часамі танцавалі дзяўчаты між сабой на ігрышчы. З канцом Першай сусветнай вайны кадрыля ў вёсках Карэншчыны кончыла сваё існаванне.

КАРАГОДНЫЯ ГУЛЬНІ

Да 1870-га /прыблізна/ году вясельныя танцы адбываліся на таках. Платныя ігрышчы гулялі па корчмах. Жыд-карчмар наймаў музыку, а хлопцы плацілі яму за танцы. Апрача ігрышчаў у корчмах былі зборкі моладзі й па хатах. На гэтых зборках музыкаў найчасцей не было. Скакалі тут пад спеў, а найчасцей гулялі карагоды. Карагодных-гульняў было хіба шмат, але я імі ў маленстве не цікавіўся, дык у памяці ў мяне «засталіся толькі тры: «Яшчар», «Цярэшку жаніць» і «Жалімон».

«Яшчар» — шырока вядомая, бадай па ўсёй Беларусі, гульня. Яна захавалася да нашага часу. «Цярэшку» даўней гулялі па корчмах пад музыку. «Цярэшкаю» захаплялася моладзь з самых даўніх часоў. Гульня як бы капіравала вяселле, і я хапала на цэлы вечар. Гэта была быццам п'еса, у якой былі спалучаныя спеў, скокі, гульні, карагоды. Шкода, што нашыя кампазітары й балетмайстры не зацікавіліся гэтай гульнёй ды не вывялі яе на шырокае святло. На стыку XIX—XX стагоддзяў «Цярэшку» ў Карэншчыне ўжо забыліся. Але ў 1907 годзе, пры дапамозе старэйшых жанчын, у Міхалкавічах гульня была зноў адноўлена, ды пасля зноў яе забыліся. У паўночнай жа Барысаўшчыне «Цярэшку» гулялі яшчэ да 1930 года, да калектывізацыі.

Гульню «Жалімон» надта мала ведаю. Успомніў яе таму, што яна пачынае ці не мае ў нейкай гістарычнай падзеі. Магчыма, што Жалімон — перакручанае Жыгімонт. Можна, гэта імя таго вялікага князя Жыгімонта, што быў пасля Вітаўта, або Жыгімонта Старога, ці Жыгімонта Вазы, ды з часу, калі ён ехаў пераможцам з вайны за Смаленск. На гэта паказваюць быццам і пачатковыя словы гэтае карагоднае песні:

Едзе, едзе Жалімон,
едзе, едзе ясны пан,
едзе, едзе ўся яго дружына...

НАРОДНЫЯ МУЗЫКІ

Выдатным музыкам калісьці быў у Красным Бары, у пана Чудоўскага, Шалягоўскі /Шэлег/. Ён умеў іграць на тарабане. Як старыя людзі казалі, гэты музычны інструмент быў прадаўгаваты, «як начоваккі». Ён меў 24

струны й вешаўся на шлейцы на шыю. Музыка надзяваў на рукі палычкі з кіпцорамі на пальцах, гэтымі кіпцорамі ён іграў, перабіраў струны. Шэлег іграў і на скрыпцы, быў ён і п'яон, і скакун. На скрыпцы ён мог выгрываць усю «Цялушачку» — народны музычны твор, які складаўся з 24 мелодый-галасоў: пастух раніцай трубіць, бабы выганяюць статак у поле, статак рыкае, у лесе п'яоць птушкі, чуваць галёканне, выццё ваўкоў: бабіна кароўка згубілася ў лесе й жаласна рыкае; баба ж галосіць па карове й прычытвае; і сцена апошняя — баба знайшла ў лесе сваю кароўку й п'яе: «А ёсць мая цялушачка, а ёсць мая цялушачка...»

Сын Шалягоўскага Адам, які нарадзіўся каля 1845 года, быў таксама добрым скрыпачом, бо мог выгрыць больш палавіны кален «Цялушаккі». Дачка ж Адама, Амілья, мела вельмі добры высокі голас. Стары Шалягоўскі за свае мастацкія здольнасці сабраў 500 рублёў. Пасля прыгону пан Чудоўскі пазычыў у яго гэтыя грошы, а за працэнты перш даў у карыстанне карчму з зямлёй у Міхалкавічах, а потым адзінотку Зацішша з трыма валокамі зямлі, да часу, пакуль Чудоўскі не аддасць грошы. Калі Шалягоўскі памёр, дык нейкі ашуканец выманіў у ягонай жонкі вексель пазычкі за 40 рублёў. Пасля гэтага сям'ю Шалягоўскіх выгналі з адзіночкі Зацішша.

З музыкаў-скрыпачоў Карэншчыны ў канцы XIX — пачатку XX стагоддзяў былі нядарэннымі арандатар Зацішша Палітанскі ды Алёкса Ліс з Міхалкавіч. Старыя музыкі ўспаміналі часта й музыку-цыгана сярэдзіны мінулага стагоддзя Вінцулю, якога звалі ды здалі ў рэкруты.

У старыя часы ў сялянскім асяроддзі важнымі музыкамі былі дудары. Выдатным дударом сярэдзіны XIX стагоддзя быў Казімір Беластоцкі з Міхалкавічаў. Апошнім дударом Карэншчыны быў Паўлюк Трубац, які каля 1890 году прыехаў з Вялейшчыны. Трубац ігрышчаў не іграў. Але іграў ён часам у Корані на кірмашы, або дома на вуліцы, ці ў полі каля стаску. У 20-х гадах нашага веку хлопцы-адраджэнцы запрашалі яго на кожны свой спектакль. Ён рабіў 2-3 выступы на вечары ды іграў або старасвецкія танцы, або народныя песні. У 1928 годзе ён памёр. Ягоны сын аддаў бацькаву дуду мне. Яна засталася на бацькаўшчыне.

Даўней рэлігійныя людзі не надта прыязна ставіліся да дудароў. Яны казалі, што дуда — чартоўскі музычны інструмант. Можна, гэта таму, што дудары даўней большыней былі п'яніцы, а дударскія песні часта мелі двусэнсавы змест. А найбольш хіба за тое, што сам мяшок дуды шылі з палатна ды абмазвалі смалой, каб духу не прапускала. А смала, вядома, гэта п'якельнае паліва. Адна бабулька мне казалі: «На ўсіх музычных інструментах можна ў касцёле іграць, але толькі на дудзе няможна». Адзін жартаўнік, ён жа укладальнік казак і апаўданаўнік, Міхась Ліс /«Кручані Міхалка»/, казаў, што чуў сам, як чорт на балоце Чысцік на дудзе іграў ды п'яў:

Церахоўцы мае,
штаникоўцы мае,
а лішчанае, грамнічанае
або будучь, або не.

Вёска Церахі стаіць на ўсходнім боку балота Чысцік. Там у 70-я гады мінулага веку, а таксама ў вёсцы Штанюкі на заходнім боку гэтага ж балота было зладзейства. Паводзілі сябе нядобра на кірмашах і сяляне вёсак Грамніц ды Лішчыц. Грамнічанае былі здольны абсмяяць чалавека, а лішчанае, зайшоўшы грамадой у краму, кралі дробныя рэчы ў жыда.

Добрым музыкам-скрыпачом быў вучань Шалягоўскага Кароль Мароз, якога звалі Хаец. У вёсцы Казыры былі нядарэннымі музыкі браты Шэйпы. У пачатку 1900-х гадоў яны ігралі на скрыпцы і флейце. Неблагімі музыкамі ў гадах 1906—1914 былі ў Міхалкавічах Стась і Юзя Акулічы, скрыпачы, ды Кароль Шэйпа, што іграў на флейце. Апрача вышэйзгаданых былі й іншыя музыкі.

НАЦЫЯНАЛЬНА-КУЛЬТУРНЫЯ ЗРУХ

У канцы кастрычніка 1904 года адчынілася ў Корані расейская народная школа. Першыя два гады настаўнікам гэтай школы быў Сцяпан Шчэмер з Наваградчыны, па палітычных перакананнях чарнасоценец. Летам 1905 года ў Коранскую парафію прыехаў малады ксёндз Вацлаў Пацэвіч, па нацыянальнасці, як ён сам сябе называў, жмудзін. Ён закончыў Пецярбургскую духоўную акадэмію, прафесарам у якой быў Браніслаў Эпімах-Шыпіла. У тыя часы ў духоўнай акадэміі шырыўся ўжо беларускі нацыянальны рух, беларусы з жмудзінамі дзелі адным фронтам.

Ксёндз Пацэвіч быў першым у нашай ваколіцы выраем беларускага нацыянальна-

га адраджэння. Ад яго першага мы пачулі слова «беларус». Калі ён першы раз прыйшоў да нас у школу, дык прынёс стос лемантароў «Палескі лемантар», што ўлажыла, здаецца, Цётка. Той лемантар каштаваў тры калейкі. Ксёндз Пацэвіч вёў беларускую нацыянальную працу ў школе з дзецьмі, а па-за школай — з дарослымі. Ён заўсёды папераджаў, каб з ім гаварылі па-беларуску, ды не толькі з ім, а з усімі, сваймі й чужымі, каб і маліліся па-свойму. Ён упэўніваў, што Бог разумее й беларускую мову. Калі ў яго пыталіся, чаму ён заахвочвае, каб людзі з ім гаварылі па-беларуску й ці й ён беларус, Пацэвіч адказаў: «Не, я жмудзін, але калі я жыў між вас, дык я мушу знаць вашу мову», — ды, жартуючы, расказаў: «Адна баба спавядалася дык казала — «абгукала, аскаромілася...» — а я не ведаю, ці гэта вялікія грахі, ці можна яе разграшыць?».

Другі прапагандыст беларускай адраджэнчай ідэі ў нашай акаліцы па нацыянальнасці быў таксама чужынец — жыд. Гэта быў сын коранскага крамніка, Моська Фаін, прыяцель ведамага беларускага пэдагагічнага Змітрака Бядулі. Калі сталі выходзіць восенняй 1906 года беларускія газеты «Наша доля», а потым «Наша ніва», дык ён выпісваў гэтыя газеты, распаўсюджваў сярод сялян ды сам пісаў допісы пад псеўданімам М. Пекны.

Вясной 1906 года настаўнік-чарнасоцнец Сцяпан Шчэмер выбыў з Коранскае школы. Восенняй жа прыехаў у нашу школу новы настаўнік, случчак, з мястэчка Раманава, Алісей Жалейка, дэмакрат і свядомы беларус. У нашай школе ён прабыў два гады. Ён нелегальна распаўсюджваў «Нашу ніву» сярод вучняў. Пры раздзявальні быў пусты маленькі пакойчык. Там у століку ляжалі нумары «Нашай нівы». Вучні на перапынках чыталі іх, спісвалі сабе вершыкі, што былі ім да ўспадобы, ды вывучалі іх напам'яць. Мне помніцца яшчэ й цяпер вершык:

Як я гляну на свой край,
Дык аж сэрца баліць:
Пусты нівы, няўраджай,
Як тут жыць, як пражыць!
Дарма гіне добро,
К ліху праца ідзе.
Сей, чакай — не ўзышло,
А ўзышло — не цвіце...

Мой брат Казюк спісаў і вывучыў напам'яць пазмку Ядвігіна Ш. «Дзед Завала»:

Жоўтага пясочку,
Ды й таго замала,
Меў наш дзед па бацьку,
Зваўся ён Завала.
Ліхая хацінка
Саломою крыга.
Ліхая адрывка,
Ды адно карыгта...

Настаўнік Жалейка апрача школьнай працы яшчэ займаўся падрыхтоўкай вучняў у сярэднія школы. У мяне было неадчэпнае жаданне асвоіць дробы, а дзеля гэтага патрэбна было навучыцца прыводзіць лікі да супольнага назоўніка. І вось я, па заканчэнні народнай школы ў 1907 годзе, месяц пахадзіў да настаўніка Жалейкі і авалодаў гэтым цудоўным сакрэтам навукі. У 1908 годзе настаўнік Жалейка паступіў у Віленскі вучыцельскі інстытут, а ў Корань прыехаў настаўнік Я. Лютарэвіч, па фаху аграном. Ён у Корані пры школе пасадзіў садок і прабыў тут да вайны.

У вайну, з 1914 па 1917 гады, у Коранскай школе працавалі неадвучаныя падлеткі, якія панізілі аўтарытэт школы. У часе вайны польскія ўцякацкія арганізацыі мелі права ў Беларусі закладаць свае плячоўкі й школы. Хоць у Карэншчыне польскія ўцякачоўкі не было, але польскія шавіністы арганізавалі ў прыватным доме польскую школу. І гэтак у Корані для беларускіх дзяцей былі дзве школы — расейская й польская. У польскай школе была настаўніцай нейкая панна Марыя. Паколькі адукацыяй яна была на галаву вышэй за падлеткаў расейскай школы, дык шмат дзяцей пайшло ў ейную школу. Асабліва туды пайшлі пераросткі-дзяўчаты, якія ў ніякіх школах не хадзілі. Пасля рэвалюцыі 1917 года, па намове ксяндза Г. Лімба, апалячанага жмудзяка, у Корані расейскую школу зачынілі, а заміж яе заснавалі польскую школу, якая працавала, з перабоямі, аж да 1920 года.

Як ужо спаміналася, першыя парасткі нацыянальнае свядомасці ў Карэншчыне з'явіліся пачынаючы ад 1905 года. Але прайшло яшчэ нямала часу, пакуль былі заснаваны беларускія школы, пакуль паўсталі беларускія арганізацыі. Два вучні коранскае школы, браты Казюк і Юзюк Гладкія, закончылі Хаценьчыцкую двухкласавую школу. Першы з іх змог пазней папоўніць сваю навуку ў вышэйшай пачатковай школе. У часе беларускага нацыянальна-палітычнага ўзру-

ху 1917 года абодва яны нацыянальна загартаваліся, беручы ўдзел у працы беларускіх грамадскіх арганізацый да ўсебеларускіх з'ездаў. Казюк Гладкі пазней закончыў у Менску педагагічныя курсы ды прапрацаваў там два гады настаўнікам у беларускіх школах. Пасля гэтага ён мог ужо смела брацца за разбудову беларускага школьніцтва ў Карэншчыне.

Новым 1921 годам Казюк Гладкі прыехаў з Менска ў Корань ды заснаваў там першую беларускую школу ў Гаенскай воласці й ува ўсім Барысаўскім павеце. Настаўнікам-практыкантам у коранскай школе стаў Юзюк Гладкі. У 1923 годзе Гладкі Казюк закладае другую беларускую школу ў Карэншчыне — у Красным Бары. У наступным, 1924, годзе засноўваецца ў Корані й культурна-асветны гурток, у які ўступае нацыянальна актыўная моладзь Карэншчыны. Цяпер жывое беларускае слова запанавала як у школе, гэтак і на сцэне. З 1925 года ўсе школы Карэншчыны сталі пераходзіць на беларускую мову, цяпер ужо ў абавязковым парадку.

Ад 1923 ужо года на коранскую школу, мелі вока польскія «эндэкі», што сядзелі з партыйнымі білетамі ў Менску. Яны час-ад-часу прыезджалі з Менску з намерам перарабіць беларускую школу ў Корані на польскую на той подставе, што жыхарства Карэншчыны было пераважна «польскае» каталіцкае веры. Але народ і настаўнікі заўсёды давалі ім адпор. Толькі калі ў часе разгрому партыяй беларускай нацыянальна-культурнай працы ў БССР ў 1929/30 школьным годзе забралі кіраўніка школы Казюка Гладкага, коранскую школу зрабілі паўпольскай, а ў 1931 годзе й зусім спаланізавалі. Колькі гадоў пазней, у 1935 годзе, з мовы польскай яе зноў перавялі на беларуска-расейскі жаргон.

Гэтым самым часам напалову была часова спаланізавана й Міхалкавіцкая беларуская школа, што была адчынена ў 1924 годзе. У годзе 1936 і яна была пераведзеная на беларуска-расейскі жаргон. Створаная народам і яго нацыянальным-актывам беларускае школьніцтва Карэншчыны перажывала асабліва цяжкую пару бальшавіцкага тэрору й нішчэння кадраў беларускага настаўніцтва. Колькі гадоў пазней беларускаму жыхарству й школьніцтву Карэншчыны давялося перажыць не менш трывожныя цяжкія гады ваеннага ліхалецця.

Заснавальнікі:
Саюз пісьменнікаў Беларусі
і Міністэрства культуры Рэспублікі
Беларусь

Выходзіць з 1932 года

Газету рэдагавалі

Х.Дунец	(1932-35)
І.Гурскі	(1935-41)
А.Куляшоў	(1945-46)
М.Горцаў	(1947-49)
П.Кавалёў	(1949-50)
В.Вітка	(1951-57)
М.Ткачоў	(1957-59)
Я.Шарахоўскі	(1959-61)
Н.Пашкевіч	(1961-69)
Л.Прокша	(1969-72)
Х.Жычка	(1972-76)
А.Асіпенка	(1976-80)
А.Жук	(1980-86)
А.Вярцінскі	(1986-90)

Галоўны рэдактар
Мікола ГІЛЬ

РЭДАКЦЫЙНАЯ РАДА:

Святлана БЕРАСЦЕНЬ
Андрэй ГАНЧАРОЎ
першы намеснік галоўнага
рэдактара
Юрась ЗАЛОСКА
Міхась ЗАМСКІ
Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ
Барыс ПЯТРОВІЧ
намеснік галоўнага рэдактара
Юрась СВІРКА

АДРАС РЭДАКЦЫІ:
220600, ГСП, Мінск,
вул. Захарава, 19

ТЭЛЕФОНЫ:

прыёмная рэдакцыі
332-461

намеснікі галоўнага рэдактара
332-525, 331-985

аддзелы:

публіцыстыкі 332-525

пісьмаў і грамадскай думкі
331-985

літаратурнага жыцця
332-462

крытыкі і бібліяграфіі
332-204

паэзіі і прозы 332-204

музыкі 332-153

тэатра, кіно і тэлебачання
332-153

выяўленчага мастацтва
і аховы помнікаў 332-462

навін 332-462

мастацкага афармлення
332-204

фотакарэспандэнт 332-462

бухгалтэрыя 268-640

Пры перадруку просьба

спасылацца на "ЛІМ".

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае
і не рэцэнзуе.

Пазіцыя рэдакцыі можа
не супадаць з думкамі
і меркаваннямі аўтараў публікацый.

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах

Друкарня "Беларускі Дом друку"

Індэкс 63856. Наклад 17.000.

Нумар падпісаны 14.04.1994 г.

Пошта

ПОМНІК НА БРАЦКАЙ МАГІЛЕ

У маі 1993 г. у Жыткавічах адбылася значная для такога невялікага гарадка падзея: адкрыццё помніка на брацкай магіле воінаў і партызан, загінуўшых у гады мінулай вайны. Схіленая постаць салдата — папярэдні, штампаваны з гіпсу ў тысячных тыражах помнік 1956 года састарэў і маральна, і вонкава. Але ж была ў тым помніку ўрачыстасць мемарыяла мясцовага значэння, а ў сціплых і строгіх плітах, на якіх выбіты прозвішчы пахаваных, — зразумеласць і даступнасць...

Цяпер у скверыку каля чыгуначнай станцыі ўстаноўлены новы помнік. Сучасны. Ён адліты ў мінскай цэнтральнай архітэктурнай майстэрні скульптарам Ю. Платонавым. Дзве няпэўнай прыналежнасці фігуры: адна з заламанымі ў аднаі рукамі, другая — схіленая ў цяжкім горы... Калі б не тлумачэнне самога скульптара на адкрыцці помніка, а потым у раённай газеце, далібог, не здагадаешся, што задумаў аўтар.

«Я не ўхваляю прамалінейнага вырашэння вобраза. Калі, напрыклад, гэта магіла воінаў, дык абавязкова павінна быць выява салдата... Я мыслю па-філасофску, і ў дадзеным выпадку імкнуса адлюстраваць процістаянне добра і зла, цёмнага і светлага, узнёслага і нізкага, а канкрэтна, звярнуцца да патрыятызму савецкіх людзей у барацьбе з гітлеразмам, з націллем. Калі хочаце, можна зазірнуць яшчэ глыбей, у спаконвечныя, біблейскія часы — супрацьстаянне Каіна і Авея...»

Такія погляды, думаецца, могуць быць рэалізаваны ў мастацкім творы, прызначаным для музея, мастацкай выставы, але — не брацкай магілы. Бо філасофія скульптара, зразумелая далёка не кожнаму.

Не знайшлі свайго пэўнага месца ў новым мемарыяле мармуровыя дошкі з прозвішчамі воінаў. Аднесены ўбок, які губляюцца ў агульным плане, іх можна заўважыць, толькі добра ўгледзеўшыся. Не стае сціплай ўрачыстасці, прастаты і зразумеласці.

Васіль ФЕРАНЦ

Аб'ява

БЕЛАРУСКИ УНІВЕРСІТЭТ КУЛЬТУРЫ АБ'ЯЎЛЯЕ ПРЫЁМ

аспірантаў на 1994 год
з адрывам і без адрыву
ад вытворчасці
па спецыяльнасцях:

— бібліятэказнаўства і біблія-
графазнаўства;

— тэорыя, методыка і ар-
ганізацыя культурна-асветніцкай
дзеянасці;

— тэорыя і гісторыя культуры.

Правілы прыёму — агульныя.
Прыём дакументаў да 15 верасня
1994 года.

Уступныя экзамены з 1 па 30
кастрычніка 1994 года.

Дакументы накіроўваць на ад-
рас: 220001, г. Мінск, вул.
Рабкораўская, 17, аспірантура.

Даведкі па тэлефоне

25-32-96.

Калектыў часопіса «Беларусь»
смукуе з прычыны смерці мастака
КРУГЛОВА Уладзіміра Аляксан-
дравіча і выказвае спачуванне яго
сямі і блізкім.

ПАНЯДЗЕЛАК, 18.04

Беларускае тэлебачанне
16.15 Ю. О'Ніл. «Журба — лес Электры», ч. 7
16.50 Тэлебачанне — школе. Геаграфія Беларусі

Канал «Астаніна»
17.00, 20.00, 22.55 Навіны
17.25 Гол
17.55 Документ і лёсы

Канал «Расія»
16.50 Выратаванне 911
17.45 Свята кожы дзень
17.55 Астралагі каханя

Санкт-Пецярбург
17.00 Адкрывае для сябе Расію
17.30 «На парозе ночы»
18.15 «У засені ліпавых алей»

АўТОРАК, 19.04

Беларускае тэлебачанне
8.00 Раніца рэспублікі
8.10 Дзелявая хроніка
8.20 Пад купалам Сусвету

СЕРАДА, 20.04

Беларускае тэлебачанне
8.00 Раніца рэспублікі
8.10 Пад купалам Сусвету
8.20 Надвор'е
8.30 Пяць хвілін на жарты

21.45 «Шчыт і меч», м/ф, с. 1
23.10 Надвор'е
23.20 Ніка
23.35 Фестываль «Мінская вясна»

Канал «Расія»
6.00, 10.00, 15.00, 19.00, 22.20 Весткі
6.20 Патрабуюцца... патрабуюцца...

Санкт-Пецярбург
6.30 «Акаіро», мульт
6.50 Спявае Н. Бабкіна
7.35 «Спрэчка аб спадчыне»

Беларускае тэлебачанне
8.00 Раніца рэспублікі
8.10 Дзелявая хроніка
8.20 Пад купалам Сусвету

ЧАЦВЕР, 21.04

Беларускае тэлебачанне
8.00 Раніца рэспублікі
8.10 Пад купалам Сусвету
8.20 Надвор'е
8.30 Пяць хвілін на жарты

23.45 Надвор'е
23.55 Ніка
0.10 Міні-футбол
Канал «Астаніна»
5.15 Ранішня размінка

Канал «Расія»
6.00, 10.00, 15.00, 19.00, 22.20 Весткі
6.20 Патрабуюцца... патрабуюцца...

Санкт-Пецярбург
6.30 «Ляміч-Тыры-Бондзі, злы чараўнік», мульт
6.40 Харэаграфічныя навелы

Беларускае тэлебачанне
8.00 Раніца рэспублікі
8.10 Пад купалам Сусвету
8.20 Надвор'е
8.30 Пяць хвілін на жарты

ПЯТНІЦА, 22.04

Беларускае тэлебачанне
8.00 Раніца рэспублікі
8.10 Дзелявая хроніка
8.20 Пад купалам Сусвету

Памяці журналіста А. Чуланава
20.10 Пазіцыя ўрада
20.25 Пяць хвілін на жарты

Канал «Астаніна»
5.15 Ранішня размінка
5.30 Раніца
7.45 Агляд рынку нерухомаасці

Канал «Расія»
6.00, 10.00, 15.00, 19.00, 22.20 Весткі
6.20 Патрабуюцца... патрабуюцца...

Санкт-Пецярбург
6.30 «Чаму сланы?», мульт
12.05 «Вяснавыя гульні», канцэрт
7.05 «Місія», д/ф

СУБОТА, 23.04

Беларускае тэлебачанне
7.55 Раніца рэспублікі
8.05 Пяць хвілін на жарты
8.10 Пад купалам Сусвету

часная беларуская паэзія
9.40 «Шчыт і меч», с. 3
11.05 «Снегураты», мульт
11.15 «Крок»: «Пяць зорак»

Канал «Астаніна»
5.15 Ранішня размінка
5.30 Раніца
7.45 Агляд рынку нерухомаасці

Канал «Расія»
6.00, 10.00, 15.00, 19.00, 22.20 Весткі
6.20 Патрабуюцца... патрабуюцца...

Санкт-Пецярбург
6.30 «Каму сланы?», мульт
6.50 «Вяснавыя гульні», канцэрт
7.05 «Місія», д/ф

СУБОТА, 23.04

Беларускае тэлебачанне
7.55 Раніца рэспублікі
8.05 Пяць хвілін на жарты
8.10 Пад купалам Сусвету

20.55 «Фантазія», канцэрт
21.15 О-ля-ля!
22.00 Спартыўныя навіны
22.10 Ваш стыль

Канал «Астаніна»
5.15 Ранішня размінка
5.30 Раніца
7.45 «Файнэншыль таймс»

Канал «Расія»
6.00, 10.00, 15.00, 19.00, 22.20 Весткі
6.20 Патрабуюцца... патрабуюцца...

Санкт-Пецярбург
6.30 «Каму сланы?», мульт
6.50 «Вяснавыя гульні», канцэрт
7.05 «Місія», д/ф

СУБОТА, 23.04

Беларускае тэлебачанне
7.55 Раніца рэспублікі
8.05 Пяць хвілін на жарты
8.10 Пад купалам Сусвету

23.50 Адам і Ева +
0.20 «Абрабаванне апоўначы», м/ф
НЯДЗЕЛЯ, 24.04
Беларускае тэлебачанне
8.00 Раніца рэспублікі

Канал «Астаніна»
5.15 Ранішня размінка
5.30 Раніца
7.45 «Файнэншыль таймс»

Канал «Расія»
6.00, 10.00, 15.00, 19.00, 22.20 Весткі
6.20 Патрабуюцца... патрабуюцца...

Санкт-Пецярбург
6.30 «Каму сланы?», мульт
6.50 «Вяснавыя гульні», канцэрт
7.05 «Місія», д/ф

СУБОТА, 23.04

Беларускае тэлебачанне
7.55 Раніца рэспублікі
8.05 Пяць хвілін на жарты
8.10 Пад купалам Сусвету

